

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ISSN 2412-2491 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.20>

S
STUDIA
PHILOLOGICA

ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Науковий журнал

Друкується з грудня 2012 р.

Виходить двічі на рік

Випуск 20

Київ•2023

Засновник:

Київський університет імені Бориса Грінченка
Друкується з грудня 2012 р.
Виходить двічі на рік

Індексується в міжнародних бібліографічних базах Google Scholar,
Національною бібліотекою України імені В.І. Вернадського

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України категорії "Б"
(Наказ Міністерства освіти і науки України № 1166 від 23.12.2022)

Журнал підтримує політику відкритого доступу

Адреса засновника: вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053

Адреса редакції: вул. Левка Лук'яненка, 13-Б, м. Київ, 04212

Офіційний сайт: <http://studiap.kubg.edu.ua>

Рекомендовано до друку Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 4 від 25 травня 2023 р.)

Головний редактор:

Колесник О. С., професор кафедри германської філології Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філологічних наук, професор (Україна).

Заступник головного редактора:

Махачашвілі Р. К., завідувач кафедри германської філології Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філологічних наук, доцент (Україна)

Випусковий редактор:

Радван Д. В., старший викладач кафедри германської філології Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат філологічних наук (Україна)

Члени редакційної колегії:

Бобер Н. М., доцент кафедри германської філології Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат філологічних наук (Україна);

Бондарева О. Є., професор, головний науковий співробітник кафедри української літератури, компаративістики і гринченкознавства Факультету української філології, культури і мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філологічних наук, професор (Україна);

Брацкі А. С., професор кафедри української літератури, компаративістики і гринченкознавства Факультету української філології, культури і мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор габілітований гуманітарних наук (Україна);

Вінтонів М. О., професор кафедри української мови Факультету української філології, культури і мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філологічних наук, професор (Україна);

Гайдаш А. В., професор кафедри германської філології Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філологічних наук, доцент (Україна);

Гарачковська О. О., професор кафедри зв'язків з громадськістю і журналістики факультету журналістики і міжнародних відносин Київського національного університету культури і мистецтв, доктор філологічних наук, професор (Україна);

Дель Гаудіо С., професор секції славістики Департаменту гуманітарних студій Університету Салерно, доктор філософії (Італія);

Єсипенко Н. Г., завідувач кафедри англійської мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, доктор філологічних наук, професор (Україна);

Ковбасенко Ю. І., професор кафедри світової літератури Факультету української філології, культури і мистецтва Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат філологічних наук, професор (Україна);

Ласка І. В., доцент кафедри романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат філологічних наук (Україна);

Палійчук Е. О., старший викладач кафедри лінгвістики та перекладу Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат філологічних наук (Україна);

Редька І. А., доцент кафедри англійської філології і філософії мови Факультету германської філології і перекладу Київського національного лінгвістичного університету, кандидат філологічних наук, доцент (Україна);

Халіман О. В., доцент кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, доктор філологічних наук (Україна);

Цапро Г. Ю., завідувач кафедри англійської мови та комунікації Факультету романо-германської філології Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат філологічних наук, доцент (Україна);

Шурма С. Г., доцент кафедри сучасних мов та літератур Гуманітарного факультету Університету імені Томаша Баті в Зліні (Чехія), кандидат філологічних наук, доцент (Україна); доктор філософії (нострифікація від Університету Масарика, Чехія);

Вей-лун Лу, доцент факультету китайських студій Університету Масарика, Ph.D. (Чехія).

BORYS GRINCHENKO KYIV UNIVERSITY

ISSN 2412-2491 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.20>

S
STUDIA
PHILOLOGICA

PHILOLOGICAL
STUDIES

Scholarly Journal

Published since December 2012

Frequency: semi-annual

Issue 20

Kyiv•2023

Founder:

Borys Grinchenko Kyiv University

Published since December 2012

Frequency: semi-annual

Indexed by Google Scholar, Vernadsky National Library of Ukraine

The journal is included in the CATEGORY "B" List of scientific professional publications of Ukraine
(Order No.1166 dated 23.12.2022 by the Ministry of Education and Science of Ukraine)

The journal supports open access policy

Borys Grinchenko Kyiv University

18/2 Bulvarno-Kudriavska St, Kyiv, 04053

Editorial Board: 13-B Levka Lukianenka St, Kyiv, 04212

Recommended for publication by the Academic Council of Borys Grinchenko Kyiv University

(Rec. No. 4 dated 25.05.2023)

Editor-in-Chief:

Kolesnyk O. S., Professor of the Department of Germanic Philology, Faculty of Romance and Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, Doctor of Philological Sciences, Professor (Ukraine).

Vice Editor-in-Chief:

Makhachashvili R. K., Head of the Department of Germanic Philology, Faculty of Romance and Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, Doctor of Philological Sciences, Associate Professor (Ukraine).

Commissioning Editor:

Radvan D. V., Assistant Professor of the Chair of Germanic Philology, Faculty of Romance and Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, Ph.D. in Philological Sciences (Ukraine)

Editorial Board Members:

Bober N. M., Associate Professor of the Chair of Germanic Philology, Faculty of Romance and Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, Ph.D. in Philological Sciences (Ukraine);

Bondareva O. Ye., Professor, Leading Scientific Specialist of the Department of Ukrainian Literature, Comparative Studies and Grinchenko Studies, Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Art, Borys Grinchenko Kyiv University, Doctor of Philological Sciences, Professor (Ukraine);

Bracki A. S., Professor of the Department of Ukrainian Literature, Comparative Studies and Grinchenko Studies, Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Art, Borys Grinchenko Kyiv University, Doctor of Humanities (Ukraine);

Vintoniv M. O., Professor of the Department of the Ukrainian Language, Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Art, Borys Grinchenko Kyiv University, Doctor of Philology, Professor (Ukraine);

Gaidash A. V., Professor of the Department of Germanic Philology, Faculty of Romance and Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, Doctor of Philological Sciences, Associate Professor (Ukraine);

Garachkovska O. O., Professor of the Department of Public Relations and Journalism, Faculty of Journalism and International Relations, Kyiv National University of Culture and Arts, Doctor of Philological Sciences, Professor (Ukraine);

Del Gaudio S., Professor of the Department of Humanities, University of Salerno, Ph.D. (Italy);

Yesypenko N. H., Head of the Department of English, Faculty of Foreign Languages, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Doctor of Philological Sciences, Full Professor (Ukraine);

Kovbasenko Yu. I., Head of the Department of World Literature, Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Art, Borys Grinchenko Kyiv University, Ph.D. in Philological Sciences, Professor (Ukraine);

Laska I. V., Associate Professor of the Department of Romance Philology and Comparative-typological Studies, Faculty of Romance and Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, Ph.D. in Philological Sciences (Ukraine);

Paliichuk E.O., Associate Professor of the Department of Linguistics and Translation, Faculty of Romance and Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, Ph.D. in Philological Sciences (Ukraine);
Redka I. A., Associate Professor of the Chair of Philology and Philosophy of Language, Faculty of Germanic Philology and Translation, Kyiv National Linguistic University, Ph.D. in Philological Sciences, Associate Professor (Ukraine);
Khaliman O. V., Associate Professor of the Ukrainian Language Department, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Doctor of Philological Sciences (Ukraine);
Tsapro G. Yu., Associate Professor of the English Philology and Translation Department, Faculty of Romance and Germanic Philology, Borys Grinchenko Kyiv University, Ph.D. in Philological Sciences, Associate Professor (Ukraine);
Shurma S. H., Assistant Professor of the Department of Modern Languages and Literatures, Faculty of Humanities, Tomas Bata University in Zlin, Ph.D. in Philological Sciences, Associate Professor (Ukraine), nostrification of Ph.D. by Masaryk University (Czechia);
Wei-lun Lu, Associate Professor, Department of Chinese Studies, Masaryk University, Ph.D. (Czechia).

Зміст

Мовознавство

<i>Гольцева М.І.</i> Валоративний аспект дипломатичних промов у Раді Безпеки ООН за 2022 рік	7
<i>Мамосюк О.С.</i> Лінгво-когнітивні сценарії художнього наративу Наталі Саррот (англ.)	18
<i>Мізін К. І., Колесник О.С.</i> «Denglisch» як результат глобалізаційної «гібридизації» німецької мови	33
<i>Радван Д.В.</i> Латина у середньовічному Києві: нарис історії князівської сім'ї у контексті її міжнародних контактів (англ.).....	48
<i>Семенюк А.А., Потапенко Л.В.</i> Етимологія та переклад українською мовою фразеологізмів на позначення рис людини.....	61
<i>Сніцар В.П.</i> Природоохоронне законодавство ЄС: мітигація директивної ілокутивної сили (англ.).....	72

Літературознавство

<i>Підпригора Ю.Г., Кушнір А.О.</i> Спільні риси індивідуальних художніх картин світу Елени Гарро та Сергія Осоки (на матеріалі оповідань «¿Qué hora es...?» та «Опівнічний гість»).....	82

CONTENTS

Linguistics

<i>Holtseva M.I.</i> The Evaluative Aspect of Diplomatic Speeches during the UN Security Council's Meetings in 2022 (<i>in Ukr.</i>).....	7
<i>Mamosiuk O.S.</i> Linguistic-cognitive Scenarios of Nathalie Sarraute's Literary Narrative.....	18
<i>Mizin K. I., Kolesnyk O. S.</i> «Denglich» as a Product of Globalized «Hybridization» of German (<i>in Ukr.</i>)	33
<i>Radvan D.V.</i> Latin in Medieval Kyiv: The Outline of History of a Royal Family in the Context of Its International Contacts	48
<i>Semeniuk A.A., Potapenko L. V.</i> Etymology and Translation into Ukrainian of Phraseological Units to Denote Human Features (<i>in Ukr.</i>).....	61
<i>Snitsar V. P.</i> EU Environmental Legislation: Mitigation of Directive Illocutionary Force	72

Literary criticism

<i>Pidipryhora Y. H., Kushnir A.O.</i> Common Features of the Individual Artistic Worldviews by Elena Garro and Serhiy Osoka (Based on the Short Stories “¿Qué hora es...?” and “The Midnight Guest”) (<i>in Ukr.</i>).....	82

МОВОЗНАВСТВО Linguistics

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.21>
УДК 808.51:341.7

ВАЛОРАТИВНИЙ АСПЕКТ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРОМОВ У РАДІ БЕЗПЕКИ ООН ЗА 2022 РІК

Гольцева М.І.

Київський університет імені Б.Грінченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1124-5957>
m.holtseva@kubg.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

У статті ідентифіковано валоративний аспект у дипломатичних промовах на засіданнях Ради Безпеки ООН за 2022 рік, який сприяє виокремленню істинного відношення до обговорюваної теми, інформації та країни, яку зазначає дипломат у своїй промові. Оцінці підлягають озвучена інформація, наведені факти, джерела та конкретні особистості, які приймали безпосередню участь у подіях, зазначених у дипломатичних промовах. Зауважено співвідношення валоративного, волюнтаристичного та моделювального аспектів дипломатичної промови. Скомпоновано методичку проведення оцінки, сюди входить: 1) позиціонування; 2) дистанціювання; 3) міфологізація; 4) ретроспекція, які переважно реалізуються за допомогою гіперболізації та ідеологізації. Лінгвістична реалізація зазначених методик відбувається за допомогою переважання експресивної вербалізації, залучення стилістичних засобів, порівняння з кимось із визначних постатей минулого, контрастного протиставлення “ми-вони” для більш ефективного введення в оману. Доведено на основі проведеного кількісного аналізу архівних дописів РБ ООН, що в дипломатичному дискурсі валоративний аспект має надзвичайно важливе значення, яке впливає не лише на хід обговорення актуального питання, але й на прийняття резолюцій, вирішення втручатися або ні у конкретно розглянутий конфлікт тощо. У статті преференція надається експліцитним засобам оцінки, зокрема за допомогою використання лексичного та стилістичного

інструментарію. Виявлено, що імпліцитність також простежується в оцінці дипломатичних виступів, але меншою мірою ніж експліцитність оцінки. На вербальному рівні оцінка озвучується або у завчасно підготовленій промові, або як частина додатково взятого слова у ході засідання; на невербальному рівні оцінка прослідковується за допомогою підтексту, вкладеної адресантом інтенції під час промови або додатково взятого слова, як реакції на почуте на засіданні. Взаємодія експліцитних та імпліцитних форм реалізації валоративності свідчить про складний характер дипломатичної промови на засіданнях РБ ООН.

Актуальність проблеми виявлення валоративного аспекту дипломатичних промов зумовлена глобальним значенням впливу оцінки на хід дипломатичних перемовин з подальшими наслідками на міждержавному рівні.

Ключові слова: оцінка, валоративний аспект, дипломатичний дискурс, РБ ООН, дипломатична промова

Holtseva M. The Evaluative Aspect of Diplomatic Speeches during the UN Security Council's Meetings in 2022

The article discusses how the assessment aspect of diplomatic speeches given during the UN Security Council's meetings in 2022 helps to distinguish their genuine viewpoint on the subject matter. The assessments depend on information, facts, cited sources, and specific individuals who were directly involved in the discussed events in the diplomatic speeches. The connection between valorative, voluntative and modelling aspects of diplomatic speech has been established. The assessment method includes: 1) positioning, 2) distance, 3) mythologization, 4) retrospection, which is mainly implemented through hyperbolization and ideologization. The linguistic implementation of these techniques is represented through the predominance of expressive verbalization, the involvement of stylistic means, comparison with one of the prominent figures of the past, the contrast opposition of "we-they" for more effective misleading. It is demonstrated by using a numerical analysis of the archival records of the UN Security Council, that the evaluative aspect is very important in the diplomatic discourse because it affects the way in which the current issue is being discussed, adoption of resolutions, and whether to take part in a specific conflict, etc. In the article, preferences are provided to the explicit assessments, in particular through the use of lexical and stylistic tools. Implicitness is also found in the evaluation of diplomatic speeches, but to a lesser extent compared to the explicitness of the assessment. At the verbal level, the assessment is voiced either in advance of the prepared speech or as part of an additional comment during the meeting; at a non-verbal level, it is conveyed through a subtext perceived by the listener during the speech or as a response to what was said during the meeting. The interaction of explicit and implicit forms of realization of valority testifies to the complex nature of diplomatic speech at the meetings of the UN Security Council.

The relevance of the problem of identifying the evaluative aspect of diplomatic speeches is due to the global significance of the impact of evaluation on the course of diplomatic negotiations with further consequences at the international level.

Key words: evaluation, evaluative aspect, diplomatic discourse, the UN Security Council, diplomatic speech

Вступ. Вербальна або невербальна оцінка дипломатичних промов завжди присутня більшою або меншою мірою на засіданнях РБ ООН. Безпосередньо, внаслідок оцінки, прослідковується позиція сторін

дипломатичної комунікації. Вона може бути раціональною та ірраціональною, емоційною та беземоційною, імпліцитною та експліцитною тощо. Крім надання оцінки оголошеної інформації (валоративний аспект), дипломатична промова також наповнена м'якими або прямими спонуканнями (волюнтативний аспект), спотвореними смислами (моделювальний аспект). У цьому дослідженні ми сконцентруємо нашу увагу саме на валоративному аспекті у дипломатичних промовах РБ ООН. Адже саме за допомогою оцінки суджень/вчинків дипломатів та запрошених шановних гостей можна виявити позицію, наміри дипломата та країни, чії інтереси від представляє. Значна зацікавленість у проведенні досліджень валоративного аспекту дипломатичних промов у РБ ООН зумовлена впливом оцінки на прийняття рішень та хід засідання – наприклад, ухвалення резолюції, а також складністю ідентифікації оцінного аспекту як у вербальній, так і у невербальній формі, наприклад, через інтонацію, міміку або жести.

Проведений аналіз досліджень свідчить про те, що попри актуальність зазначеної теми у 21-му столітті, а особливо в умовах сучасних військових конфліктів, у новочасній лінгвістиці бракує робіт, присвячених закономірностям виникнення та розповсюдження дипломатичної оцінки дій/слів/закликів учасників дипломатичної комунікації.

Мета цієї статті полягає у комплексному аналізі англомовних дипломатичних промов, виголошених на засіданнях Ради Безпеки ООН, у валоративному вимірі та реконструкції їхньої оцінної перлокуції.

Матеріалом дослідження слугували матеріали 80 дипломатичних засідань РБ ООН за 2022 рік, адже саме 2022 рік має найсвіжіші засідання, особливо з приводу агресії росії проти України, де також присутній високий показник використання валоративності.

Для досягнення мети використано *кількісний аналіз* архівних дописів РБ ООН, *порівняльний аналіз* стилістичних засобів реалізації валоративного аспекту, також застосовано *лінгвістичний аналіз*, який дозволив виявити тон, емоційне забарвлення мовлення, стилістичні особливості, вживання різних лексичних та граматичних структур.

Результати дослідження і обговорення. До основних аспектів, застосованих у дипломатичних промовах під час проведення засідань РБ ООН, ми відносимо валоративний, волюнтативний, моделювальний. Валоративність проявляється на всіх рівнях мови (Баран, 2015, с. 154):

лексичному (наприклад, через використання прикметників, модальних дієслів, кількісних числівників тощо), граматичному (наприклад, використання подвійних заперечень, використання декількох простих речень замість одного складного тощо), стилістичному (наприклад, застосування метафор, гіпербол тощо). Найбільш очевидними та явними є лексичні засоби оцінки, котрі відображаються за допомогою відповідної лексики: *unpleasant, liar, innocent, horrible* та ін. Тобто, оцінка виражається шляхом застосування дихотомії “добре-погано”, “ми-вони”. Валоративний аспект (оцінювання) є близьким до волюнтаривного аспекту (спонукальної частини дипломатичної промови). Оцінювання неможливе без спонукання учасників комунікації до певних висновків, вчинків тощо (Stanko, 2001). Даний аспект полягає в тому, що мова також є й засобом вираження волі співрозмовників, що проявляється під час вітання, прощання, прохання, вибачення, спонукання, запрошення тощо. Відповідно, волюнтаривність також реалізується на різних рівнях мови. Але, як і у випадку валоративного аспекту, волюнтаривний аспект переважно проявляється на лексичному рівні: *We should not allow it, there is no chance, these evidences prove my words* та ін. Тобто, експліцитне або імпліцитне спонукання комунікантів ми можемо виразити шляхом застосування дихотомії “добре-погано”.

Крім того, оцінка відбувається шляхом застосування матриці типових спотворених смислів (оцінне моделювання). Наприклад, йдеться про вербалізоване чергування взаємодії “агресора” та “жертви”, або співвіднесення понять “грабунок” та “допомога” тощо.

У даному дослідженні ми зосередили увагу саме на валоративному аспекті дискурсивної діяльності у дипломатичних промовах.

На думку Барана Г.П. (2015) валоративність тексту «складається під впливом позиції автора, який прагне впливати на читача тим чи іншим засобом, а також залежить від цільової аудиторії повідомлення» (с. 165). А. Приходько слушно зазначив, що валоративність є «ціннісним складником певного лінгвопростору...» (Приходько, 2013, с. 22-23). Дипломатична промова здобуває свою цінність тому, що безпосередньо впливає на всіх учасників дипломатичної комунікації під час проведення засідання РБ ООН. Тобто, мова йде про вплив на сприйняття отриманої інформації та подальший розвиток подій, наприклад, прийняття резолюції. Оцінка, яка пронизує дипломатичні промови, в яких позиція адресата є відкритою, а не прихованою, може мати різні форми: раціональну, емоційну, експліцитну та

імпліцитну, очевидну і завуальовану, категоричну і гіпотетичну тощо (Баран, 2015, с. 165). За оцінкою у дипломатичному виступі ніколи не стоїть одна особа, яка виражає свою суб'єктивну оцінку ситуації, навпаки, – оцінка почутої інформації, продемонстрованих фактів тощо завжди має груповий характер (Sharp, 1998). Тому дихотомія “добре-погано” має глибший характер, адже мова вже йде про ідентифікацію опонента як свого (доброго, хорошого, який говорить правду) або чужого (поганого, брехуна).

Валоративний аспект дипломатичної промови проявляється за допомогою:

1) позиціонування є прихильністю або відразою до промовця/почутої інформації/присутніх у залі – *“Through such false statements, the Government of the United States seeks to create conditions enabling it to expand its aggressive policy, which could even lead to military aggression”* [представник Куби обвинувачує США у прихованій, брехливій політиці щодо Куби, проявляється відкрита оцінка засудження та відраза до представника США у цілому, та його країни зокрема; оцінка є явною, експліцитною](засідання РБ ООН від 4 березня 2022 року);

2) дистанціювання від обвинувачень, яке переважно проявляється через спробу оббрехати супротивника – *“...we have not heard a word about the destruction that Kyiv has inflicted for more than eight years on Donbas or about the civilian victims of attacks by the Armed Forces of Ukraine”* [спроба дистанціюватися від вчинених злочинів на території Донецької та Луганської областей України, спроба перекласти відповідальність на плечі української сторони; оцінка є явною, експліцитною](засідання РБ ООН від 27 жовтня 2022 року);

3) міфологізація проявляється через застосування символів у вигідному для себе світлі та не вигідному для адресата комунікації – *“Meanwhile, so-called Ukrainian strategists, under the supervision of their Western puppeteers, have long been using terrorist sabotage methods on Russian territory”* [оцінка відносин між українською та американською сторонами, як взаємовідносині маріонетки та ляльководу, вираження зневаги з боку промовця; оцінка є неявною, імпліцитною] (засідання РБ ООН від 27 жовтня 2022 року);

4) ретроспекція відбувається через погляд у минуле, аналіз минулих подій та вражень. Для прикладу розглянемо попередню частину промови представника росії, де він намагається постати у позитивному ракурсі шляхом оцінки вчинків, які вже певний час відбуваються на території росії –

“Meanwhile, so-called Ukrainian strategists, under the supervision of their Western puppeteers, have long been using terrorist sabotage methods on Russian territory” [оцінка власних дій, як спроба виправдатися, адже мова йде про тимчасово окуповану територію росією, засудження дій опонентів, які начебто вже давно тероризують росію; оцінка є явною, експліцитною] (засідання РБ ООН від 27 жовтня 2022 року).

Розповсюдженим стилістичним способом прояву валоративного аспекту дипломатичної промови є гіперболізація свого успіху, невдачі, досягнень або невдач супротивника тощо. Лінгвістична реалізація гіперболізованої оцінки промови відбувається за допомогою використання цілого ряду синонімів з конотативним значенням, експресивної лексики та, зазвичай, порівняння з кимось із визначних постатей минулого. Наприклад, розглянемо виступ представника росії з приводу агресії росії проти України – *“Today we have witnessed yet **another atrocity** carried out by the Kyiv regime. **The Ukrainian Nazis** have fired on a column of people who were waiting for permits to enter territory under our control in Zaporizhzhya, and there have been dozens of deaths”* [спроба перекласти відповідальність за вбивства мирних людей на плечі України, незадовільна оцінка даної ситуації, порівняння з нацистами застосовується як спроба умовно розділити російську та українську сторони на 2 табори – нацисти та ті, хто бореться із нацизмом; оцінка є явною, експліцитною; брехня заважає об’єктивно оцінити ситуацію, тому переважає суб’єктивна оцінка] (засідання РБ ООН від 5 жовтня 2022 року).

Наступним за розповсюдженістю слідує оксиморон – протиставлення логічно неpojєднаних речей і понять. Наприклад, поглянемо на засідання 8987, де лунає наступна фраза – *“I will stop here and remind the Security Council not to remain **loudly quiet** about the violation of our human rights”* [подібне поєднання неpojєднаного використовується з метою додаткового привернення уваги до бездіяльності РБ ООН коли порушуються права людини, що, по суті, має бути в першу чергу забезпечене РБ ООН, так як це основний фактор створення цієї організації; оцінка є явною, експліцитною; подібне оцінювання дій РБ ООН є непоодиноким, тому оцінку класифікуємо як об’єктивну] (засідання РБ ООН від 7 березня 2022 року). Або іронія, яка представлена у промові на засіданні 8950, де зображується неможливе співіснування двох вороже налаштованих держав – *“I would like to reiterate that China supports **the peaceful coexistence** of Palestine and Israel and the*

common development of the Arab and Jewish peoples” [поєднання такої бажаної, але на даний момент неможливої реалізації з боку третіх країн, доки продовжуються обстріли, сутички, напади тощо, подібне мирне співіснування є недосяжним для цих двох країн; оцінка є явною, експліцитною; продовження військового вирішення питання гальмує мирне співіснування двох держав] (засідання РБ ООН від 31 січня 2022 року). Також поширеним стилістичним засобом є епітет. До прикладу візьмемо засідання 8960 – “*What we urgently need now is **quiet diplomacy, not microphone diplomacy***” [за допомогою цієї метафори прослідковується імпліцитний заклик менш емоційно та голосливно виступати на засіданнях, а тихенько робити свою справу, займатися дипломатією; оцінка є явною, експліцитною; вірогідно оцінка є суб’єктивною і стосується конкретно цього засідання, у нас недостатньо інформації щоб констатувати загальноприйнятий об’єктивний характер оцінки] (засідання РБ ООН від 30 вересня 2022 року).

Дистанціювання від обвинувачень актуалізується через нейтралізацію отриманої інформації, акцентування на позитивних сторонах/здобутках, применшення негативних якостей/вчинків/недоліків. Лінгвістична реалізація дистанціювання відбувається шляхом використання експресивної лексики з переважним застосуванням динамічних дієслів. Наприклад, подивимося на продовження виступу представника росії на 9143 засіданні РБ ООН, де російська сторона намагається дистанціюватися від анексії українських земель, начебто це самі українці проявили бажання приєднатися до складу росії – “*Despite the challenging security situation and **the provocations of the Kyiv regime, the overwhelming majority of voters decided to vote in favour, ranging from 76 per cent in the Kherson region to 97 per cent in the Donetsk People’s Republic***” (засідання РБ ООН від 31 січня 2022 року) [спроба оцінити ситуацію як акт волевиявлення українців, які начебто власноруч приєдналися до складу росії, оцінка засудження дій та заяв української сторони разом із її союзниками, які начебто не мають ніякого права обурюватися та реагувати на ситуацію на території Херсонської та Донецької областей; оцінка є неявною, імпліцитною; брехня заважає об’єктивно оцінити ситуацію, тому переважає суб’єктивна оцінка].

Міфологізація реалізується через ідеологізацію якостей / здобутків / вчинків конкретно розглянутого представника / угруповання / країни. Лінгвістична реалізація міфологізації відбувається за допомогою значного

використання метафор та інших стилістичних засобів для досягнення ефекту ідеалізації. Наприклад, виступ представника росії на 9208 засіданні РБ ООН, де він застосовує символ Києво-Печерської Лаври як чогось священного, чогось, що не може підлягати обшукам – *“At the Holy Dormition Kyiv-Pechersk Lavra — an Orthodox monastery of immense significance for both Russian and Ukrainian believers — the security service of Ukraine conducted raids, in an attempt to find a so-called Russian world cell. What will come next? There will be a ban on praying in Russian”* (засідання РБ ООН від 6 грудня 2022 року) [оцінка дій української влади як незадовільна, ситуація оцінюється як тривожна та надзвичайно важлива для всього релігійного світу; оцінка є явною, експліцитною].

Ретроспекція реалізується за допомогою способів звернення до минулого, подібний прийом зазвичай застосовується з метою використання дихотомії “було-стало”. Лінгвістична реалізація ретроспекції відбувається шляхом використання експліцитних одиниць зі знаком мінус, імпліцитних одиниць у формі натяку, переважає емоційна вербалізація. Наприклад, розглянемо фінальне слово представника росії на 9208 засіданні РБ ООН – *“The Western countries that are now accusing Russia of deliberately harming civilians appear to have forgotten their own bombing of Yugoslavia’s peaceful cities during Kosovo’s forcible separation from it in the 1990s.”* (засідання РБ ООН від 30 вересня 2022 року) [ретроспекція проявляється шляхом відсилки до подій у Косово на початку 1990-х, це робиться з метою протиставлення себе (росії) та заходу у 90-ті для того щоб західні представники більше не засуджували дії росії коли самі були в схожій ситуації; оцінка є явною, експліцитною].

Проаналізувавши 80 виступів дипломатів за 2022 рік, ми отримали таку у картину (Таблиця 1).

Таблиця 1

Частотність стилістичних засобів реалізації валоративного аспекту у дипломатичних промовах за 2022 рік

Валоратизація	гіперболи	епітет	оксиморон	порівняння	метафора	інші стил. засоби
Позиціювання	2945	1899	2070	1734	1902	2700
Дистанціювання	2015	2041	1945	2005	1851	2030
Ретроспекція	2881	2002	2011	2031	1996	2018
Міфологізація	2799	2703	1885	1961	1005	1631
Всього	10640	8645	7911	7731	6764	8379

Враховуючи отримані результати проведеного дослідження вибірки за 2022 рік, відзначимо, що оцінна складова у дипломатичних виступах на засіданнях РБ ООН має вагомий вплив на хід дипломатичної дискусії з подальшими наслідками – прийняттям рішень, вирішенням втручатися або ні у конкретно розглянуті військові конфлікти тощо. Найрозповсюдженішими аспектами прояву валоративного аспекту у дипломатичних промовах на засіданнях РБ ООН за 2022 рік є аспект позиціонування та аспект дистанціювання, що дає нам основу вважати про важливість відношення до особи, події, явища, про яке йде мова та намагання відсторонитися від незручних ситуацій, які можуть вплинути на хід голосування, затвердження резолюції тощо. Найпоширенішим стилістичним засобом є гіпербола, потім епітет, оксиморон, порівняння, метафори та інші стилістичні засоби. Отримана частотність використання стилістичних засобів говорить про те, що засідання за 2022 рік є доволі емоційними, вірогідно, з переважанням обвинувачень своїх опонентів та інших учасників засідань РБ ООН. Таким чином, сучасні історичні події повністю відображаються у мові.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз прагматичного валоративного аспекту дипломатичної промови дозволив виділити наступні особливості прояву цього явища:

- валоративний аспект дипломатичної промови не існує ізольовано, а співвідноситься з волюнтативним та моделювальним аспектами (валоративний та волюнтативний аспекти переважно реалізуються на лексичному рівні, моделювальний на лексичному і прагматичному);
- до складових валоративного аспекту належить: позиціонування, міфологізація, дистанціювання, ретроспекція;
- до найпоширеніших стилістичних засобів прояву валоративного аспекту належать гіпербола, оксиморон, порівняння, метафора та епітет;
- аналіз лінгвостилістичних засобів реалізації позиціонування, міфологізації, дистанціювання та ретроспекції показав використання експліцитних та імпліцитних засобів оцінки ситуації/виступу конкретно розглянутого представника;
- переважна більшість оцінок дипломатичних промов є експліцитними.

Перспективою подальших досліджень є більш детальне висвітлення волонтеративного та моделювального аспектів дипломатичної промови на засіданнях РБ ООН.

ДЖЕРЕЛА

1. Баран, Г. П. (2015). *Об'єктивізація концепту recession/рецесія у сучасному англомовному політичному інтернет-дискурсі: лінгвокогнітивний, семіотичний та комунікативно-прагматичний аспекти* [Дисертація канд. філол. н. (10.02.04 – германські мови), Херсонський державний університет]
2. Приходько, А. М. (2013). Концептологія дискурсу: апелювання концепту до дискурсів. *Англістика та американістика*, 10, 43-50. Retrieved February 10, 2023, from https://www.dnu.dp.ua/docs/zbirniki/ffil/program_56d34d1d7a1ba.pdf#page=43
3. Dijk van T. A. (1998). Principles of Critical Discourse Analysis. *The Sociolinguistic Reader. Gender and Discourse. Vol. 2*, 367–393.
4. Dijk van T. A. (n.d.). Critical Discourse Analysis. Retrieved February 10, 2023, from <https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/07/Teun-A.-van-Dijk-2015-Critical-discourse-Analysis.pdf>
5. Maintenance of peace and security of Ukraine. The UN. (2022, October 21). Retrieved October 27, 2022, from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N22/645/33/PDF/N2264533.pdf?OpenElement>
6. Maintenance of peace and security of Ukraine. The UN. (2022, September 30). Retrieved October 5, 2022, from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N22/607/38/PDF/N2260738.pdf?OpenElement>
7. Sharp, P. (1998). Who needs diplomats? The problem of diplomatic representation. *Diplo*. Retrieved April 2, 2023, from <https://www.diplomacy.edu/resource/who-needs-diplomats-the-problem-of-diplomatic-representation/>
8. Stanko, N. (2001). Use of language in diplomacy. *Diplo*. Retrieved March 15, 2023, from <https://www.diplomacy.edu/resource/use-of-language-in-diplomacy/>
9. Threats to international peace and security created by terrorist acts. The UN. (2022, March 4). Retrieved September 3, 2022, from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N04/259/22/PDF/N0425922.pdf?OpenElement>
10. United Nations. (2022, December 6). Maintenance of peace and security of Ukraine. United Nations. Retrieved December 18, 2022, from <https://www.un.org/en/our-work/documents>
11. United Nations. (2022, September 30). Maintenance of peace and security of Ukraine. United Nations. Retrieved November 16, 2022, from <https://www.un.org/en/our-work/documents>
12. United Nations. (2022, January 31). Threats to international peace and security. United Nations. Retrieved March 23, 2022, from <https://www.un.org/en/our-work/documents>
13. United Nations. (2022, March 7). Reports of the Secretary-General on the Sudan and South Sudan. United Nations. Retrieved April 15, 2022, from <https://www.un.org/en/our-work/documents>

REFERENCES

1. Baran, H. P. (2015). *Obiektivatsiia kontseptu recession/retsesiia u suchasnomu anhlomovnomu politychnomu internet-dyskursi: lnhvokohnityvnyi, semiotychnyi ta*

komunikatyvno-prahmatychnyi aspekty [Dissertation for Ph.D. Degree in Philology (10.02.04 – Germanic languages), Kherson State University]

2. Prykhodko, A. M. (2013). Kontseptolohiia dyskursu : apeliuvannia kontseptu do dyskursiv. *Anglistyka ta amerykanistyka*, 10, 43-50. Retrieved February 10, 2023, from https://www.dnu.dp.ua/docs/zbirniki/ffil/program_56d34d1d7a1ba.pdf#page=43

3. Dijk van T. A. (1998). Principles of Critical Discourse Analysis. *The Sociolinguistic Reader. Gender and Discourse. Vol. 2.* 367–393.

4. Dijk van T. A. (n.d.). Critical Discourse Analysis. Retrieved February 10, 2023, from <https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/07/Teun-A.-van-Dijk-2015-Critical-discourse-Analysis.pdf>

5. Maintenance of peace and security of Ukraine. The UN. (2022, October 21). Retrieved October 27, 2022, from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N22/645/33/PDF/N2264533.pdf?OpenElement>

6. Maintenance of peace and security of Ukraine. The UN. (2022, September 30). Retrieved October 5, 2022, from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N22/607/38/PDF/N2260738.pdf?OpenElement>

7. Sharp, P. (1998). Who needs diplomats? The problem of diplomatic representation. *Diplo.* Retrieved April 2, 2023, from <https://www.diplomacy.edu/resource/who-needs-diplomats-the-problem-of-diplomatic-representation/>

8. Stanko, N. (2001). Use of language in diplomacy. *Diplo.* Retrieved March 15, 2023, from <https://www.diplomacy.edu/resource/use-of-language-in-diplomacy/>

9. Threats to international peace and security created by terrorist acts. The UN. (2004, March 4). Retrieved September 3, 2022, from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N04/259/22/PDF/N0425922.pdf?OpenElement>

10. United Nations. (2022, December 6). Maintenance of peace and security of Ukraine. United Nations. Retrieved December 18, 2022, from <https://www.un.org/en/our-work/documents>

11. United Nations. (2022, September 30). Maintenance of peace and security of Ukraine. United Nations. Retrieved November 16, 2022, from <https://www.un.org/en/our-work/documents>

12. United Nations. (2022, January 31). Threats to international peace and security. United Nations. Retrieved March 23, 2022, from <https://www.un.org/en/our-work/documents>

13. United Nations. (2022, March 7). Reports of the Secretary-General on the Sudan and South Sudan. United Nations. Retrieved April 15, 2022, from <https://www.un.org/en/our-work/documents>

Дата надходження статті до редакції: 27.01.2023.

Прийнято до друку: 23.02.2023

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.22>

UDC 82.0:81'42

LINGUISTIC-COGNITIVE SCENARIOS OF NATHALIE SARRAUTE'S LITERARY NARRATIVE

Mamosiuk O.S.

Lesya Ukrainka Volyn National University,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6802-2781>
mamosyuk@vnu.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

This article studies the development of linguistic-cognitive scenarios of the literary narrative of the New Novel period's writer Nathalie Sarraute. Based on the material of the analysis of Nathalie Sarraute's novels "Enfance", "Le Planétarium" it was demonstrated that the chosen methods and techniques depend on the type of narrative and various characteristics of the text. It was determined that the meaning-making components of the linguistic-contextual model of the spiral, which is the basis of the linguistic-cognitive scenario of the SPIRAL narrative, are the retrospectiveness and fragmentary nature of the narrative. It has been studied that Nathalie Sarraute's literary narratives also belong to the linguistic-cognitive scenario of the MOSAIC narrative, the compositional dominants of which are the detailing and framing of the narrative image. It was confirmed that linguistic-cognitive scenarios of the narrative provide for the interrelationship of syntactic, semantic, cognitive and semiotic levels, which format the plan of expression of the script construction of the novels. It was investigated that linguistic narrative scenarios exist if lexical, syntactic, and stylistic units form scenario schemes or structures in the text and give rise to the development of scenarios of literary texts, and are also the embodiment of the author's vision of the world, conveyed through the use of literary means and techniques by writers in the text. Thus, the literary texts of N. Sarraute are characterized by a non-linear cognitive-narrative scenography, which is a set of linguistic-cognitive narrative scenarios, namely a spiral and a mosaic.

Keywords: *narrative structure of the literary text, linguistic-cognitive scenario, literary text of the New Novel period, retrospectiveness, fragmentary nature of the narrative, detailing, framing of the narrative image.*

Мамосюк О. С. Лінгвокогнітивні сценарії художнього нарративу Наталі Саррот

Статтю присвячено дослідженню розвитку лінгво-когнітивних сценаріїв художнього нарративу письменниці доби нового роману. На матеріалі аналізу романів Наталі Саррот «Enfance», «Le Planétarium» продемонстровано обумовленість обраних методів і прийомів типом оповіді та різними

характеристиками тексту. Визначено, що смислоутворювальними компонентами лінгвоконтекстуальної моделі спіраль, яку покладено в основу лінгвокогнітивного сценарію наративу СПІРАЛЬ, є ретроспективність і фрагментарність оповіді. Досліджено, що до лінгвокогнітивного сценарію наративу МОЗАІКА належать художні наративи Наталі Саррот, композиційними домінантами побудови яких є деталізація та кадрування оповідного зображення. Підтверджено припущення що, лінгво-когнітивні сценарії наративу передбачають взаємозв'язок синтаксичного, семантичного, когнітивного та семіотичного рівнів, які формують план вираження сценарної побудови романів авторки. Доведено, що лінгво-когнітивні сценарії наративу існують, якщо лексичні, синтаксичні та стилістичні одиниці утворюють сценарні схеми чи структури в тексті та породжують динаміку розвитку сценаріїв художніх текстів, а також є втіленням авторського бачення світу, переданого через використання письменниками в тексті художніх засобів і прийомів. Таким чином, для художніх текстів Наталі Саррот характерна нелінійна когнітивно-наративна сценографія, яка являє собою сукупність мовно-когнітивних сценаріїв оповіді, а саме спіралі та мозаїки.

Ключові слова: наративна структура художнього тексту, лінгво-когнітивний сценарій наративу, літературний текст періоду Нового роману, ретроспективність, фрагментарність, деталізація, кадрування наративу.

Introduction

Modern narratology with its basic concepts, criteria and categories outlined not only new tools for the analysis of literary texts, but also changed the focus of its research. In text-oriented studios (Beaugrande, 1980; Charaudeau, 1983; Chartier, 1990) narratology began to be interpreted as an integrated research technology that is included in the context of discourse analysis (Savchuk & Tuchkova, 2020; Maingueneau, 2021), which involves revealing the interdependence of the form and content of a literary text. In the field of literary form in general (Shirova & Goncharova, 2018) and narrative in particular (Jeandillou, 2006; Nünning, 2010) the content-ideological plane of the work (according to Propp, 1963) is realized in the repetition of functions, the combination of which determines the narrative structure of the text.

Such a vector of cognitive and narratological studies is aimed at revealing *individual and authorial pictures of the world* (Wierzbicka, 1992), *emotional and iconic parameters of the text* (Vorobyova, 2022), as well as *script construction* of an literary work (Minsky, 1974; Schank, 1983), dominant for which is *interpretive approach* (Kindt, 2008; Lanser, 1981).

Currently, the priority aspects in the study of the narrative form (Fludernik, 2010) or the structure (Bremond, 1964) of the literary text are *cognitive* (Herman, 2000; Ryan, 2010) and *semiotic* (Pettrilli, 2013), related to such categories as consciousness – thinking – literary expression. These new trends in cognitive-

semiotic studies are focused on the analysis of literary existence in the process of creating a text, where the abstract and imaginary author's "world of ideas" (Propp, 1963) is successively transformed according to a certain *narrative scenario* into a realistic and concrete world.

Therefore, we assume that the style of the era of the New Novel, its aesthetics and philosophy are reflected in the language-creating individual searches of writers, determining the choice of certain narrative techniques in the construction of a narrative image. In this regard, the introduction of the term *linguistic-cognitive narrative scenario* into the scientific toolkit of semiotic narratology is justified for the interpretation of the text creation scheme at the deep level of its formatting in accordance with the essence of the New Novel literary narrative, which involves a combination of reduced eventfulness and/or effectiveness and the narration process itself. *The linguistic-cognitive scenario* of the narrative is a reflection of the author's literary-linguistic consciousness with the help of cognitive-narrative and figurative-stylistic methods and means.

Theoretical Background

Narrative appears as a universal characteristic of culture, which accumulates and transmits its own systems of meanings through narration as a process of telling, which is reflected in myths, legends, fairy tales, epics, stories, dramas, etc.

As a separate discipline, narratology stood out in the midst of structuralism, and the works of such famous linguists as R. Barthes, A.-J. Greimas, K. Bremon, K.-L. Strauss, Tsv. Todorov, G. Genette laid the foundation on which the entire system of categories and concepts of modern narratology is based.

The theory of literary narrative reaches its roots in ancient poetics and rhetoric and arises precisely during the expansion of the latter, using the ideas and postulates of the stylistics of literary speech with the latter's attention to stylistic linguistic and literary means characteristic of the works of a certain historical period; hermeneutics as a process of understanding the meaning of the text and internal connections in its content; semiotics with its emphasis on the dialectical unity of subjective and objective structures in an literary work as a symbolic space, and in general the approaches of different linguistic schools to the processes of understanding and interpreting an literary text.

In the context of the formation of the theory of narrative as an interpretive practice, two analytical approaches to the interpretation of narrative were formed: the first is communicative (Friedman, 1975), the second is fictional (Genette, 1972).

Broadly speaking, narrative is a universal characteristic of culture that accumulates and transmits its own systems of meanings through narration as a storytelling process and is reflected in myths, legends, fairy tales, epics, stories, dramas, etc. In a narrower interpretation, a narrative is a text that presents a certain sequence of events (Van Dijk & Kintsch, 1983) and which is synonymous with such terms such as "story", "narrative".

Representatives of French narratology (Bremont, 1964; Greimas, 1966; Genette, 1972) consider works that depict a certain story and a specific event to be narrative, and narrativity is considered as a category and a general principle of structural-semantic organization of various types of broadcasting (Barthes, 1966). At the same time, *the actual literary narrative* is interpreted as an exposition of real or fictional events and/or actions in a certain time sequence.

Given the increased interest in literary narrative and the development of a typology of narrative text structures, in the linguistic tradition of the end of the 20th- the beginning of 21st centuries a discipline was formed that investigates the speech of fiction, that is, *the linguistics of narrative*, which studies the main trends in narrative formatting. In modern linguistic studies, literary narrative is interpreted as an exposition of real or fictional events and/or actions in a certain time sequence. From the point of view of cognitive linguistics, a literary narrative is a way of constructing narrative reality in verbal and symbolic forms of combining events and/or actions.

During the 20th-21st centuries *linguistic narratology* as a separate field of humanities, which supplemented the traditional stylistics and linguistics of the literary text through the emergence of new technologies and methods of analysis, became widespread and conceptually filled. In this context, it is worth noting the potential of linguistic-narrative studies in the aspect of modeling linguistic-cognitive narrative scenarios, finding linguistic-narrative means of constructing and reproducing narrative reality, clarifying the dynamics of functioning and deployment of focalization as an aspectual perspective of the linguistic-cognitive scenario of the narrative of French New Novel literary texts.

Taking into account the fact that the literary texts of the New Novel period do not belong to classical (canonical) works, we consider *the New Novel literary narrative* as a *scenario* for constructing a narrative reality in the verbal and symbolic forms of combining reduced events and/or actions, which reflect the author's literary consciousness as a representative of the New Novel period.

The creator of the French New Novel of the late 20th and early 21st

centuries, namely N. Sarraute, continued the traditions of *modern poetics*, which was expressed in the absence of a linear narrative, the narrator and characters in the classical interpretation and the rejection of the plot as the basis of development stories. Using modern principles in the construction of the narrative, this New Novel's writer managed to reflect reality in a new way and create her own concept of literary prose, in which is seen the initial moment of the formation of postmodernism.

The interpretation of the New Novel literary narrative led to the search for a new scientific description suitable for the optimal disclosure of the essence of its scenario construction. The paper proposes the term "linguistic-cognitive scenario of narrative" to denote the narrative manner of French writer of the New Novel period. The interpretation of the term "linguistic-cognitive narrative scenario" as a scheme for creating a New Novel literary text is based on the peculiarity of the narrative structure of the works of New Novel's authors, the main features of which are reduced eventness and/or effectiveness and the process of narration itself. Linguistic scenarios of the narrative of the writers of the New Novel period are created with the help of syntactic-grammatical, lexical and figurative-stylistic units as meaning-making components of the literary text, which format the corresponding linguistic-contextual models, generating the dynamics of the literary text scenarios.

The concept of "scenario" is extremely broad and ambiguous, and therefore its essence is studied in each individual context. The script is represented as the result of the interpretation of the text in the case when the key words and ideas of the text make up the thematic "script" structures. Such narrative structures, which appear primarily as symbolic and dynamic systems according to the type of text that potentially contains its own code of perception and interpretation, are the subject of considerable debate in linguistic-narratological studies.

The use of narrative (Genette, 1972), linguistic-narrative (Savchuk & Tuchkova, 2020) and linguistic-cognitive (Vorobyova, 2022) approaches to the study of the linguistic-cognitive scenarios of the narrative of the French literary text of the New Novel period enables the interpretation of the latter as a complex, multi-level, open and non-linear structure. The identification of the principles of building such a narrative can be seen in the elucidation of the main narrative structures and forms of the New Novel's literary text, taking into account the linguistic and cognitive functions of expressive and pictorial means and stylistic techniques.

The term "linguistic-cognitive scenario of the narrative" is interpreted as the most optimal description for restoring the stages and schemes of reconstruction of the narrative scenarios of the French New Novel's prose works. Focusing on the linguistic-cognitive aspect of the interpretation of the literary text provides a real picture of the processes of reproduction of the construction of scenario schemes rooted in the narrative structures of the studied novels.

The interpretation of the term "linguistic-cognitive scenario of the narrative" as a scheme of the principles of creation of the New Novel's literary text is based on the peculiarity of the narrative structure of the works of French writers, the main features of which are the reduced action and/or effectiveness and the actual storytelling process. Linguistic-cognitive scenarios of the narrative are built up by lexical, syntactic-grammatical, stylistic units, which form scenario schemes or structures in the text, giving rise to the dynamics of the development of literary text scenarios.

The linguistic-cognitive scenarios of the narrative are the embodiment of the author's vision of the world, conveyed through the cognitive-narrative and figurative-stylistic literary means and techniques used in the text by the New Novel period's writers, which become indicative of the literary texts of that period.

Methods

The methodology of researching the narrative structure of an literary text in classical narratology (Barthes, 1966; Genette, 1972), from the standpoint of text linguistics (Selivanova, 2006) and modern cognitive-oriented linguistic-narratology (Savchuk & Tuchkova, 2020) improved at each stage of its approbation from the formalized procedure of establishing the constituents of a literary narrative to various procedural methods of studying the text within the intraparadigm aspects of its study. Among the various methods of analyzing the narrative structure of a work of art, the most effective are the narratological, descriptive, structural, and interpretive methods. Taking into account the tasks set in scientific research and the purpose of the research to identify the mechanisms, techniques and means of constructing linguistic-cognitive scenarios of the narrative of French literary texts of the New Novel period a complex methodology was developed, which was implemented step by step.

The first *linguistic-narrative stage* involves the application of a structural method, in particular the method of component analysis, to determine the semantic structure of lexical units that perform the function of meaning-making components

of the narration and are the main symbolic features of its construction. Narrative analysis (according to Genette, 1972) as a set of operations that determines the deep structures of the texts and their relationship with the superficial structures of the narrative, is used to distinguish the types of storytellers who unfold the scenarios of literary New Novel's storytelling. This stage includes procedures for identifying genre-compositional, semantic-syntactic, and figurative-stylistic narrative configurations of French New Novel prose works.

The second *linguistic-cognitive stage* includes a *contextual-interpretive method* for establishing the status of the New Novel's text in relation to other texts, its significance in the context of the literary process of France, as well as for the reconstruction of the author's idea, motives and goals. In addition, this method makes it possible to identify symbolic configurations of language units that actualize new meanings in the further development of the scenario narrative.

The method of cognitive modeling (according to Minsky, 1974; Schank, 1983) fits into the context of cognitively oriented studies and is used for the purpose of constructing *linguistic-cognitive narrative scenarios* of literary texts of writers of the New Novel period. The method of dialogic interpretation of the New Novel's work of art is also involved, which is a set of procedures for researching the text as a symbolic mediator of discourse for the analysis of the retorts of the characters, taking into account the factors of textual communication and the principle of dialogicity. The basis for using the term "contextual model" to identify the specifics of narrative construction is the principle of re-experiencing the secondary actualization of the author's knowledge in the text (according to Selivanova, 2006). In order to construct the linguistic-cognitive scenarios of the narrative of New Novel's literary texts, the term linguistic-contextual model was applied as a relatively simple entity consisting of a limited number of fixed categories that generate a certain abstract scheme (according to Van Dijk & Kintsch, 1983) and can be easily formed, changed and updated in the process of formatting the story. The procedure of selection and analysis of compositional units or constituents of the literary narrative, such as the title of the work, initial/final scene, literary detail, focalization, aspectual perspective and narration as a process, which ensure the dynamic or static nature of the narrative image, made it possible to find out the most used new novelistic genre-compositional means and techniques underlying the linguistic-contextual models of scenarios. Delineation of the method of construction and formatting of linguistic-contextual models made it possible to determine the mechanisms of construction of the New Novel's literary

narrative and made it possible to single out such linguistic-cognitive scenarios of the narrative of the New Novel period as SPIRAL and MOSAIC.

The third *linguistic-semiotic stage* is based on the procedures of the semiotic analysis methodology (Lotman & Clark, 2005), which makes it possible to determine the dominance of the ratio of the semiotic configuration of the compositional and semantic components in the linguistic-cognitive scenarios of N. Sarraute's narrative. *The linguistic-stylistic method* (according to Smushchynska, 2011) is used to identify those linguistic signs that perform the greatest load in the linguistic-cognitive scenarios of the narrative of French New Novel's writer. In the process of applying operational procedures of the third stage, the semiosis of *linguistic-cognitive narrative scenarios* of French writer's prose works is outlined.

Therefore, the *linguistic-cognitive scenarios* of the narrative provide for the interrelationship of syntactic, semantic, cognitive and semiotic levels, which format the plan of expression of the script construction of the novels. Linguistic narrative scenarios exist if lexical, syntactic, and stylistic units form scenario schemes or structures in the text and give rise to the development of scenarios of literary texts, and are also the embodiment of the author's vision of the world, conveyed through the use of literary means and techniques by writers in the text.

Results and Discussion

The involvement of cognitive achievements (Minsky, 1974; Schank, 1983) in the field of literary narrative led to the development of a linguistic-cognitive direction in the study of the processes of reconstruction mechanisms of linguistic-cognitive narrative scenarios. The literary texts of N. Sarraute are characterized as having mixed types of narration. The most revealing linguistic-cognitive scenarios of Natalie Sarraute's literary narrative are SPIRAL and MOSAIC.

The meaning-making components of the linguistic-contextual model of the *spiral*, which is the basis of the linguistic-cognitive script of the SPIRAL narrative, are the *retrospectiveness* and *fragmentary nature* of the narrative.

Retrospectiveness as a kind of look into the past is represented by the dichotomy of the present time (*Present de narration*), which marks the time-space of childhood memories, and the past time (*Imparfait de l'Indicatif* or *Passé Composé de l'Indicatif*) as the time-space of the narrator who speaks. A change in the tense of the verb from the present to the past in the same segment of the narrative with subsequent repetition in other temporal configurations signals a change in the type of narrator. In this case, the authenticity of events and/or actions is emphasized by past tense forms (*Les Temps du Passé*), and the use of present

tense forms (*Les Temps du Présent*) in this context implies the atemporal and somewhat illogical nature of the narrative:

"... *j'entends des pouffements de rire, je vois les regards amusés qu'ils me jettent à la dérobée, je perçois mal, mais je devine ce que leur chuchotent les adultes : "Allons, avale, arrête ce jeu idiot, ne regarde pas cet enfant, tu ne dois pas l'imiter, c'est un enfant insupportable, c'est un enfant fou, un enfant maniaque"*.

– *Tu connaissais déjà ces mots ...*" (Sarraute, "Enfance").

Such space-times "unwind" and unfold parallel to each other, which can be visualized in the form of a *spiral*. At the same time, the narration in *Present de narration* is accelerated, and the time form *Imparfait de l'Indicatif* slows down the narration. It is because of *the memory* that the narrator plunges into the past, but creates her story in the present, which increases its *fluidity* and gives the text a slow and then an accelerated movement, while events and/or actions change each other in a non-linear manner. Verb forms of the past and present tenses perform different functions in the story, outlining *the spiral movement* of the narrative image. In addition, the space-time of the memory of childhood is also implied by the verbs of visual and auditory perception, representation and image: *entendre* v.tr., *voir* v.tr., *percevoir* v.tr., *deviner* v.tr.

The meaning-making components of the content plan of the linguistic-contextual model of *spiral* are the vocabulary with the phrase "memories, recollections, reflections", which we observe in the following fragment of the novel:

"*Je ne me rappelle plus où ça s'est passé ... dans le brouillard qui le recouvre je ne perçois que la forme très vague de mon père assis à côté de moi. Il me semble qu'il est tourné de profil, il ne me regarde pas quand il m'annonce je ne sais plus en quels termes que ma mère propose de me reprendre. Je ne me souviens plus de toutes les idées folles, saugrenues qui sont venues m'habiter ... seulement de la dernière, elle a fort heureusement précédé de peu mon départ, ma séparation d'avec ma mère, qui a mis fin brutalement à ce qui en se développant risquait de devenir une véritable folie ...*" (Sarraute, 1995).

Thus, this scenario is implied in the literary narrative of N. Sarraute by the temporal bifurcation of memories. Layering in the novel of different periods of childhood, mixed landmarks, lack of dates, abrupt transitions from one time-space to another, spontaneous recollections imply a feeling of confusion. In the novel, there are simultaneously several time planes: the time space in which the narrator

lives with the characteristic *Présent de l'indicatif*, and the time space of the narrative of childhood memories or imagination, which model the perception of *Présent narratif*:

"Nein, das tust du nicht." "Non, tu ne feras pas ça..." ces paroles viennent d'une forme que le temps a presque effacée ... il ne reste qu'une présence ... celle d'une jeune femme assise au fond d'un fauteuil dans le salon d'un hôtel où mon père passait seul avec moi ses vacances, en Suisse, à Interlaken ou à Beatenberg, je devais avoir cinq ou six ans, et la jeune femme était chargée de s'occuper de moi et de m'apprendre l'allemand ...

Je la distingue mal ... mais je vois distinctement la corbeille à ouvrage posée sur ses genoux et sur le dessus une paire de grands ciseaux d'acier ... et moi ... je ne peux pas me voir, mais je le sens comme si je le faisais maintenant ... je saisis brusquement les ciseaux, je les tiens serrés dans ma main ... des lourds ciseaux fermés ... je les tends la pointe en l'air vers le dossier d'un canapé recouvert d'une délicieuse soie à ramages, d'un bleu un peu fané, aux reflets satinés ... et je dis en allemand ... "Ich werde es zerreißen." (Sarraute, 1995).

In general, memories are often marked by repetition of the verbs of visual perception, representation and image: *distinguer* v.tr., *voir* v.tr., *sentir* v.tr. The sequence, and then the change of the grammatical forms of the quoted verbs in the same element determine the dynamics of N. Sarraute's story.

Fragmentation as a meaning-making component of the linguistic-contextual model of *the spiral* is built using the abrupt speech of the characters, compressed structures, in particular elliptical sentences and nominative constructions:

"Elle tient une grande montre ronde dans sa main, elle pose un doigt de son autre main sur le cadran et elle me demande : Si la grande aiguille est là et la petite ici ... Tu ne sais pas ? Réfléchis bien ... ne lui souffle pas, Lola ... Je réfléchis de toutes mes forces, j'ai peur de me tromper, je murmure une réponse hésitante et elle a un large sourire, elle s'écrie : Bien! Très bien!" (Sarraute, 1995).

At the syntactic level, the accumulation of interrogative, exclamatory, elliptical, and incomplete sentences implies the narrator's voice, as it reproduces moments of recollection, reflection, and reasoning. The decoration of the main character's internal speech is depicted punctuationally: three dots are markers of spontaneity, unpreparedness and fragmentedness of her reminiscence and testify to the continuous flow of her thoughts, emotionally colored by associations and memories, which confirms *the internal focalization code* as the dominant perspective of vision in the text.

In such works of N. Sarraute, as "Disent les Imbéciles", "Enfance" and "Entre la Vie et la Mort", as a result of the semiotic configuration of the compositional and semantic components of the linguistic-cognitive scenario of the SPIRAL narrative, *dialogism* appears, which is especially noticeable in N. Sarraute's novel "Enfance".

The linguistic and cognitive scenario of the MOSAIC narrative includes the literary narratives of Nathalie Sarraute, the dominant compositional elements of which are *the detailing* and *framing* of the narrative image.

The meaning-making components of the linguistic-contextual *mosaic* model, which is the basis of the MOSAIC linguistic-cognitive scenario, are the presence of "non-narrative" elements in the text, namely, details, fragments, comments, descriptions, explanations, and remarks that explicate the technique of *detailing* the narrative image.

The meaning-making component of the content plan of this scenario is the descriptive vocabulary used to visualize the rooms, house, or city as the main setting of the novel and where the characters are. For example, N. Sarraute's novel "Le Planétarium" begins like this:

"Non vraiment, on aurait beau chercher, on ne pourrait rien trouver à redire, c'est parfait ... une vraie surprise, une chance ... une harmonie exquise, ce rideau de velours, un velours très épais, du velours de laine de première qualité, d'un vert profond, sobre et discret ... et d'un ton chaud, en même temps, lumineux ... Une merveille contre ce mur beige aux reflects dorés ... Et ce mur ... Quelle réussite. On dirait une peau ... Il a la douceur d'une peau de chamois ... Il faut toujours exiger ce pochage extrêmement fin, les grains minuscules font comme un duvet ... " (Sarraute, 1972).

In the presented context, the story is formed with the help of the "film camera effect" or the *framing technique* (Mazurak, 2012) through the visualization of the room that appears as the world in the novel and in which the entire sequence of events of the work takes place. The story begins with a description of the room, which, according to the narrator, is perfectly furnished: *"ce rideau de velours, un velours très épais, du velours de laine de première qualité, d'un vert profond, sobre et discret ... et d'un ton chaud, en même temps, lumineux ... Une merveille contre ce mur beige aux reflects dorés ... Il a la douceur d'une peau de chamois"*, as evidenced by the use of vocabulary with the semantics of luxury (*un velours très épais ; aux reflections dorés*) and quality (*de première qualité*). Although there are no nouns or verbs denoting one's own feeling or sensation in the given segment of

the story, the impressions generated by the contemplation of the room are embodied in such constructions as *on aurait beau chercher; c'est parfait; une merveille contre ce mur beige aux reflects dorés*, as well as adjectives that convey an unusual range of colors or attribute characteristics of objects: *vert profond* adj., *exquise* adj., *lumineux* adj., *doré* adj., *chamois* adj.

With the help of *the framing technique* in the novel "Le Planétarium", N. Sarraute does not provide a complete presentation of the sequence of events or a detailed character characterization, but instead presents momentary and short-term moments, scenes, images, impressions or feelings, realized by simple sentences, nominative constructions, repetitions, ellipsis, inversion, rhetorical questions, excess or absence of punctuation marks, ellipsis, line spacing, change of font size:

" [line spacing]

S'il bouge, elle va crever, s'ouvrir ... des racontars idiots, des cancons, des mensonges ... des papotages grossiers ... des bonnes femmes... et lui, la pire, paradant, voulant briller, une vraie petite putain ... on s'avilit à leur contact, ils vous donnent

[line spacing]

l'impression de manger du foin ... ça va déferler sur lui, l'étouffer, lui emplir la bouche, le nez, d'un liquide acre, brûlant, nauséabond ... " (Sarraute, 1972).

In this way, a kind of rhythmic pattern is built, which forms *a mosaic* picture of fragments of the life of the novel's characters and brings the story closer to the syntax of conversational speech, imitating the continuous recording of the image on the camera or the naturalness of the flow of thought, actualizing the *zero-focalization code* of the story. The presented narrative technique is cinematic and consists in the construction of separate "narrative scenes", which are not always characterized by an internally unified or continuous course of events and/or actions, which is explained in the text by the use of lexemes with the meaning "perception and feeling", as well as such stylistic and syntactic constructions such as inversion, ellipsis, repetition.

In the novel "Le Planétarium", N. Sarraute does not present a complete presentation of the sequence of events or a detailed characterization of the character, but instead presents instantaneous and short-lived moments, scenes, images, impressions or feelings:

"Des éclats de bois, des vis rouillées jonchent le parquet, les meubles poussés en tous sens ont des poses saugrenues, et la porte a un air étrange, un air déplacé ... du replâtrage, une pièce rapportée ... un air de camelote prétentieuse au milieu de ces murs minces d'appartements construits en série ... Mais pas

d'affolement surtout, il faut ramasser ses forces pour calmer cette sensation de vide, de froid, bien regarder ... " (Sarraute, 1972).

This prose work is characterized by such features of the narrative as the blurring of the plot and actualization of spatial descriptions. We understand the latter as the reproduction of visual images. Imagery, spatial-visual imagery prevails here, for example, excessive psychological insights in characters description.

N. Sarraute likens the work of consciousness and memory to the visual perception of the world and the selectivity of visual impressions, which forms the basis of the author's literary representation:

"Plus de rages rentrées qui suintent par gouttelettes brûlantes, plus de besoins torturants de revanche, de souvenirs de faiblesses honteuses, d'épuisants regrets, plus rien à craindre" (Sarraute, 1972).

The peculiarity of the above-mentioned context is the discreteness, that is, the separateness and discontinuity of the images themselves, as well as the relative distinctness of visual impressions.

In this case, those morpho-syntactic constructions and semantic units (*rages rentrées, gouttelettes brûlantes, besoins torturants de revanche, de souvenirs de faiblesses honteuses, d'épuisants regrets, rien à craindre*) are activated, which participate in the formation of the specifics of the objective world, which acquires the status not only of the spatial framework of events and/or actions, but of the stage of literary cognition.

In N. Sarraute's novels "Ici", "Le Planétarium" and "Ouvrez" *intertextuality* appears as a result of the semiotic configuration of the compositional and semantic components of the linguistic-cognitive scenario of the MOSAIC narrative.

So, the prose works of Natalie Sarraute are formatted according to the linguistic-cognitive scenarios of the SPIRAL and MOSAIC narratives, and their main characteristics are retrospectiveness, fragmentation, detailing and framing.

Conclusions and perspectives

Therefore, the application of linguistic-narrative, linguistic-stylistic, and linguistic-cognitive analyzes made it possible to construct a cognitive-narrative scenography (according to Savchuk & Tuchkova, 2020) of French literary prose of the New Novel period and to reveal the peculiarity of the connections between the narrative organization of the New Novel's prose works and the systematic use of narrative techniques by writers, and as well as figurative and stylistic means of linguistic expression.

Thus, the literary texts of N. Sarraute are characterized by a non-linear cognitive-narrative scenography, which is a set of linguistic-cognitive narrative scenarios, namely a spiral and a mosaic. In the process of reconstructing the linguistic-cognitive scenarios of the narrative, the features of the semiosis of the language-making practices of the French New Novel's writer were revealed and it was proved that the literary narratives of the New Novel period are characterized by fragmentation and mobility of the narrative image.

The identification of the linguistic-cognitive and linguistic-semiotic features of the narrative structure of N. Sarraute's literary prose and the development of the methodology for its research are promising in terms of further explorations devoted to other works of writers of the New Novel period.

REFERENCES

- Barthes, R. (1966). Introduction à l'analyse structurale des récits. *Communications*, 8(1), 1–27.
- Beaugrande, R. (1980). *Text, Discourse and Process: Toward a Multidisciplinary Science of Texts*. New York: Prentice Hall Press
- Bremond, C. (1964). Le message narratif. *Communications*, 4, 4–32.
- Charaudeau, P. (1983). *Langage et discours: éléments de sémiolinguistique (Théorie et pratique)*. Paris: Classiques Hachette.
- Chartier, P. (1990). *Introduction aux grandes théories du Roman*. Paris. Bordas.
- Eco, U. (1985). *Lector in fabula ou la coopération interprétative dans les textes de fiction*. Paris: Grasset.
- Fludernik, M. (2010). Towards a 'natural' narratology: Frames and pedagogy. A reply to Nilli Diengott. *Journal of Literary Semantics*, 39(2), 203–211. <https://doi.org/10.1515/jlse.2010.012>
- Friedman, N. (1975). Point of view. *Form and meaning in fiction*. Athens: Univ. of Georgia Press. 134–166.
- Genette, G. (1972). *Figures III*. Paris: Seuil.
- Greimas, A.-J. (1966). Eléments pour une théorie de l'interprétation du récit mythique. *Communications*, 8, 28–59.
- Herman, D. (2000). Narratology as a cognitive science. *Image [&] Narrative (Online Magazine of the Visual Narrative, K.U.Leuven)*.
- Jeandillou, J. F. (2006). *L'analyse textuelle*. Armand Colin.
- Kindt, T. (2008). *L'auteur implicite. Remarque à propos de l'évolution de la critique d'une notion entre narratologie et théorie de l'interprétation*.
- Lanser, S. S., (1981). *The Narrative Act. Point of View in Prose Fiction*. Princeton Univ. Press.
- Lotman, J., & Clark, W. (2005). On the semiosphere. *Sign Systems Studies*, 33 (1), 205-229. <https://doi.org/10.12697/SSS.2005.33.1.09>
- Maingueneau, D. (2021). *Discours et analyse du discours: Une introduction*. Armand Colin.
- Mazurak, A. I. (2012). Elements of Cinema Poetry in Fiction of the Pre-cinematic Period in the Interpretation of Mychailo Romm. *Scientific works of the Petro Mohyla Black Sea State University Kyiv-Mohyla Academy Complex. Series: Philology. Literary Studies*, 181, 49-53. (in

Ukrainian).

Minsky, M. (1974). *A framework for representing knowledge*.

Nünning, A. (2010). Narratologie ou narratologies? Un état des lieux des développements récents: propositions pour de futurs usages du terme. In J. Pier & F. Berthelot (Éd.), *Narratologies contemporaines. Approches nouvelles pour la théorie et l'analyse du récit* (pp. 15-44). Paris: Editions des archives contemporaines.

Petrilli, S. (2013). *The Self as a Sign, the World, and the Other: Living Semiotics*. Transaction Publishers.

Propp, V. (1968). *Morphology of the Folktale: Second Edition*, New York: University of Texas Press. <https://doi.org/10.7560/783911>

Ryan, M.-L. (2010). Narratology and cognitive science: A problematic relation. *Style*, 44(4), 469–495.

Sarraute, N. (1995). *Enfance*. Paris: Gallimard.

Sarraute, N. (1972). *Le Planétarium*. Paris: Gallimard.

Savchuk, R. I., & Tuchkova, O. O. (2020). Hyperrealism as a Literary Phenomenon in French Literature of the 20th-21st Centuries. *Journal of History Culture and Art Research*, 9(2), 367-380. <https://doi.org/10.7596/taksad.v9i2.2558>

Schank, R. C. (1983). *Dynamic memory: A theory of reminding and learning in computers and people*. Cambridge University Press.

Selivanova, O. O. (2006) *Modern linguistics: directions and problems*. Poltava: Dovkillya. (in Ukrainian)

Shirova, I. A., & Goncharova, E. A. (2018). *Multidimensional text: understanding and interpretation*.

Smushchynska, I. V. (2011) Fiction text as an object of linguistic-stylistic analysis. *Style*, 10, 159–168.

Van Dijk, T. A., & Kintsch, W. (1983). *Strategies of Discourse Comprehension*. New York: Academic Press.

Vorobyova, O. (2022). Multimodality and transmediality in Kamal Abdulla's short fiction: a cognitive-emotive interface. *Cognition, Communication, Discourse*, (24), 91-102. <https://doi.org/10.26565/2218-2926-2022-24-07>

Wierzbicka, A. (1992). *Semantics, culture, and cognition: Universal human concepts in culture-specific configurations*. Oxford University Press on Demand.

Дата надходження статті до редакції: 7.03.2023.

Прийнято до друку: 12.04.2023

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.23>
УДК 81'1+81'22

«DENGLISCH» ЯК РЕЗУЛЬТАТ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОЇ «ГІБРИДИЗАЦІЇ» НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Мізін К. І.

Університет Григорія Сковороди в Переяславі (Переяслав, Україна)

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5216-6032>

kostiantyn.mizin@gmail.com

Колесник О. С.

Київський університет імені Бориса Грінченка (Київ, Україна)

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1618-3804>

o.kolesnyk@kubg.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

У статті здійснено аналіз явища *Denglisch* як системного «гібридного» чинника поступу сучасної літературної німецької мови. Виявлено, що феномен *Denglisch* є віддзеркаленням процесів неологізації та мутації чинних узувальних структур у сучасних мовах, інтенсивно стимульованих низкою глобалізаційних явищ і процесів технологічного, культурного, екологічного та мовно-комунікативного планів. *Denglisch* демонструє, з одного боку, відкритий характер мовної системи, здатної до модифікації/оновлення власного складу, проте, з другого боку, проникнення англійських знаків до системи німецької мови спричиняє «гібридизацію» останньої. Інтенсивні трансформації, що в короткому часовому проміжку осмислюються як системні мутації, детерміновані потягом системи до власної структурної та функційної оптимізації. Оптимізація, співвіднесена з дією принципів економії енергії та ресурсів системи, у свою чергу, розгортається як редукація базових структур поверхового та глибинного рівнів. Оптимізовані англійськомовні вербальні конструкти, інкорпоровані до систем різних мов, зокрема німецької, за умови інтенсивного повторюваного використання призводять до спрощення когнітивних процедур і поступової уніфікації лінгвокультур. Тому англійська мова може перетворитися в перспективі на планетарну «*common speech*», а національні специфічні риси німецької мови зазнаватимуть подальшої редукації.

Ключові слова: англіцизм, неологізм, *Denglisch*, запозичення, «гібридизація» мови, лінгвокультура.

Mizin K., Kolesnyk O. «Denglisch» as a Product of Globalized “Hybridization” of German

This article addresses the phenomenon of Denglisch (namely English borrowings in present-day German) as a systemic "hybrid" factor in the development of the modern literary German language. Denglisch is believed to reflect the general tendency in the neology of the modern languages as well as dynamic mutations in their normative structures, impacted by globalized phenomena and processes of technological, cultural, ecological, linguistic and communicative nature. Denglisch demonstrates, on the one hand, the open character of a language system capable of modifying/updating itself. On the other hand, intensive penetration of English language signs into the German language systems causes "hybridization" of the latter. Intensive transformations observed within a relatively short period are understood as systemic mutations, mostly determined by the system's structural and functional auto-optimization. Optimization driven by the principles of open systems' saving energy and resources unfolds as reduction of systems' basic surface and deep structures. Furthermore, intensive use of the optimized English verbal constructs, incorporated into the systems of various languages, German in particular, lead to the simplification of cognitive procedures and the gradual unification of linguistic cultures. Therefore, the English language may eventually turn into a planetary "common speech", while the national specific features of the German language are most likely to undergo further reduction.

Key words: *Anglicism, neologism, Denglisch, borrowing, "hybridization" of language, linguistic culture.*

Kein größerer Schaden kann einer Nation zugefügt werden, als wenn man ihr den Nationalcharakter, die Eigenheit ihres Geistes und ihrer Sprache nimmt (Immanuel Kant) [Немає більшої шкоди для нації, ніж позбавлення її національного характеру, своєрідності її духу та мови]

Вступ. У другій половині минулого століття глобалізаційні процеси значно пришвидшилися, спровокувавши «зштовхування» культур («the clash of cultures») (Fagan, 1984, p. 23) та низку трансформацій у системах національних мов. В українському смисловому просторі, наприклад, з'явилися «стейкхолдери», «інфлюенсери», «компетенції та компетентності», «імпакт-фактори», «заблюрені» обличчя та інші одиниці з семантикою різного ступеня химерності, що змушує звернути увагу на природу й механізми сучасної неологізації у мовних системах. Якщо у випадку української мови ми спостерігаємо низку суржикових конструктів (локальних варіантів, що виникли внаслідок міжмовних/міжетнічних контактів, або внаслідок багаторічної російської гібридної агресії), у більш

широкому контексті відзначимо тотальний вплив англійської мови на мовні системи, концептосфери та лінгвокультури. При цьому відзначимо доволі парадоксальну ситуацію, коли в глобалізованому просторі у процесі мовно-опосередкованої комунікації замість очікуваного спрощення виникають проблеми. Загалом, глобалізація як базовий «тригер» неологізації сучасних мов торкнулася найрухливішого шару мови – лексики. Нові реалії буття, насамперед суспільного, та нові поняття технічного прогресу, передусім у галузі цифрової індустрії, вимагають адекватного мовно-знакового втілення. Ці процеси ґрунтуються на створенні неологізмів засобами власної мови та на запозиченні разом із новими поняттями «чужих» слів/словосполучень.

Зазвичай, глобалізація асоціюється з англосаксонською культурою та експансією англійської мови. Цій актуальній у мовознавстві проблемі присвячені численні наукові студії, у яких крізь призму різних дисциплін (неологія, порівняльна лексикологія, перекладознавство та ін.) на матеріалі споріднених і неспоріднених мов розглядаються причини й шляхи запозичення англійськомовної лексики та механізми її адаптації в цільових мовах (див., напр.: Махачашвілі, 2014; Стишов, 2003; Glahn, 2000; Katermina, 2017; Krämer, 2000; Muhr, 2002; Stark, 2010).

Наприклад, у сучасній німецькій мові сформувалися такі прошарки запозиченої англійськомовної лексики:

1) «чисті» англіцизми: слова/словосполучення, що перейшли до німецькомовного середовища зі збереженням як вихідної форми, так і змісту, напр.: *comic, hobby, TV, e-mail, computer, laptop*;

2) кальки, напр.: нім. *Liebemachen* від англ. *to make love*; нім. *Zeit ist Geld* – англ. *time is money*;

3) «гібридні» англіцизми. Останні мають цілу низку позначень – *Engleutsch, Germeng, Deutschlich, Gerglisch, Gerlish, Amideutsch, Anglo-Deutsch, Anglogerm, Engldeutsch*, однак найпоширенішою є назва *Denglisch* (**Deutsch** + **Englisch** = **Denglisch**).

Denglisch, як «гібридне» мовне явище, що виникло внаслідок згаданого вище «зштовхування» культур, ґрунтується на дещо специфічному процесі адаптації англійськомовних запозичень у німецькій мові, коли мовна одиниця при збереженні вихідної форми часто може отримувати зміст, відмінний від оригінального. Збереження форми при цьому є дещо умовним, адже вона може зазнавати певних змін у результаті її «вплетення» в парадигматичні та синтагматичні відношення в німецькій мові.

Межа між власне англіцизмами та Denglisch-лексикою є розмитою, оскільки мовознавці ще не напрацювали критеріїв їхнього чіткого розмежування. Проте, німці визначають Denglisch як «English made in Germany», тому важливою характеристикою цих мовних одиниць є «гібридність» їхньої форми та/або змісту внаслідок «перекручування» на німецький лад (адаптація, підлаштування запозиченого семантичного кластеру до чинних моделей синтаксичної організації), напр.:

(1) нім. мова: *Das ist eine **schicke, modische** Hose => Denglisch: Das ist eine **stylische** Hose;*

(2) нім. мова: *Der Flug wurde **abgesagt** => Denglisch: Der Flug wurde **gescancel**t;*

(3) нім. мова: *Ich habe das Programm **heruntergeladen** => Denglisch: Ich habe das Programm **gedownloadet/downgeloadet**.*

Прикметно, що інколи один і той же зміст можна передати в німецькій мові трьома способами, напр.:

(1) нім. мова: *Ich habe dir gestern einen **elektronischen Brief** geschrieben* [Я написав тобі вчора листа на електронну пошту];

(2) англіцизм: *Ich habe dir gestern eine **E-Mail** geschrieben;*

(3) Denglisch: *Ich habe dir gestern **ge(e)mailt**.*

Залежно від вихідної позиції та фокусу інтерпретації експансія англіцизмів разом із їхньою «гібридизацією» може розглядатись як (1) збагачення цієї мови, (2) її «засмічення» чи (3) деградація. Оскільки ми розглядаємо мову не як «технічний комунікативний інструмент», а як засіб енерго-інформаційних узаємодій, що породжують світи й їхні картини та фрактально віддзеркалюють сутнісні ознаки її носіїв («дух нації», у термінах В. фон Гумбольдта, що у сучасному розумінні співвідноситься з психологічними, когнітивними та, зрештою, генетичними ознаками індивідів) (Мізін, 2010; Мізін & Колесник, 2021; Kolesnyk, 2021), указане явище розглядається як мовно-кодovий корелят широких енерго-інформаційних трансформацій, що характеризують поступ відомої нам цивілізації.

Метою цієї статті є аналіз явища Denglisch як системного «гібридного» чинника поступу сучасної літературної німецької мови.

Матеріалом для дослідження слугували 453 мовні одиниці (слова та словосполучення), які належать до Denglisch-лексикону. Вибірка здійснена на основі спеціалізованих німецькомовних сайтів, а також збірників

англіцизмів і Denglisch-лексики (AL, 2023; Aleson, 2017; Elfers, 2021; Pöhm, 2023).

Результати дослідження та дискусія.

1. Соціоісторичні передумови формування Denglisch.

Експансія англійської мови в німецьку відбувається вже досить тривалий час, починаючи з XVIII століття (див. детальніше про шість стадій впливу англійської мови на німецьку: Busse & Görlach, 2002, p. 13). Окрім низки соціально-економічних і політичних причин, котрі зумовили перебіг історичних подій та процесів, пов'язаних із домінуванням Великої Британії і США, та окреслили траєкторії ефективних мовно-мовленнєвих взаємодій, безпосередніми причинами, які сприяють цій експансії, є:

1) мода на англійську мову. Особливою мірою це стосується молоді, оскільки саме молодіжний сленг слугує своєрідним посередником для масового проникнення англіцизмів у німецьку мову, напр.: *crazy, cool, O.K., Punk, Tattoo, Trouble*;

2) відсутність назв для нових понять, які запозичуються в німецькомовне середовище з різних галузей людської діяльності. Наприклад, існують певні труднощі щодо точної передачі англіцизму *Public Relations* питомо німецькими словами/словосполученнями, адже за необхідності вибору серед чотирьох відповідників *Öffentlichkeitsarbeit, öffentliche Beziehungen, Kontaktpflege* та *Meinungspflege*, жоден із них не є точним;

3) брак турботи про чистоту власної мови (через байдужість або через низьку мовну культуру). Так, невиправданим є вживання німцями тих англіцизмів, які мають повноцінні еквіваленти в німецькій мові, напр.: *Lover – Liebhaber; Loser – Verlierer; Feeling – Gefühl*;

4) прагнення до економії мовленнєвих зусиль, оскільки частина англіцизмів є коротшими та зручнішими у вимові, ніж німецькі слова, напр.: *Trucker – Lastwagenfahrer*. Явища (3) і (4) розглядаємо як вияв принципу системної економії ресурсів, реалізованого за умови збільшення обсягу обміну інформацією та відсутності аксіологічних навігаційних орієнтирів.

Експансія англіцизмів зростає значною мірою після Другої світової війни: якщо на початку XX століття зафіксовано лише 1300 англіцизмів, то на початку XXI – уже 13000 (Eisenberg, 2015). Одним із ймовірних пояснень може бути відчуття «колективної провини» (Rensman, 2004), яку досі переживають німці за наслідки цієї війни. Ідеться про залишковий глибинний страх перед власне жахами війни та перед реакцією світової спільноти

стосовно тих, хто за них відповідальний (принагідно, зазначимо про відсутність таких відчуттів у енерго-інформаційному просторі росіян, що призвело до фактичного копіювання нацистської ідеології та риторики). Подолання минулого передбачає уникання в публічному дискурсі будь-яких понять, що асоціюються з «духом» німецької нації та Третім Рейхом.

Одним із таких понять є «підтримання чистоти раси» (*Reinerhaltung der Rasse*). Це призвело до того, що німці почали уникати поняття «підтримання чистоти мови» (*Reinerhaltung der Sprache*), оскільки воно може асоціюватися з відновленням «духу» німецької нації, що на сучасному історичному етапі поступу європейського світу є неприпустимим. Зрозуміло, що мовний пуризм сам по собі не містить націонал-соціалістичної ідеології, інакше у Франції слід було б ліквідувати *Akadémie Française*, яка так ретельно дбає про чистоту французької мови. Однак очевидним є той факт, що мовна політика, зокрема мовний пуризм, є лише частиною політики держави. Тут існує лише тонка грань, коли мовний пуризм можна повернути на благо нації, а коли – на її загибель. Оскільки німці, з огляду на наявні в широкому доступі зразки міжнародного дипломатичного дискурсу, відомі мовно-мовленнєві стереотипи та здійснювану соціально-економічну політику цілком піддалися глобалізаційним процесам та уніфікованим патернам взаємодій у різних сферах буття, відповідні дзеркальні трансформації відбуваються безпосередньо. Відсутність політичної волі щодо обмеження «напливу» іншомовної лексики, перетворили останню на своєрідну «губку», яка всотує глобалізаційну термінологію.

Зусилля організацій та інститутів, які покликані протистояти експансії іншомовних слів у німецьку мову, наприклад, *Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung* (Німецька академія мови та поезії) або *Verein Deutsche Sprache* (Асоціація німецької мови) є недостатніми для протидії англійськомовній неологізації. Як наслідок, у частини населення Німеччини, особливо старшого віку, виникають проблеми з розумінням мас-медійних текстів і реклами, яка вже майже повністю стала англійськомовною. Очевидно, це створює підстави для побоювання, що німецька мова поступово деградує під тиском *Denglisch* (Alexander, von Festenberg, & Mohr, 2001).

2. Витіснення питомо німецької лексики під тиском *Denglisch*.

Запозичення іншомовної лексики є виправданим лише в тому випадку, коли в цільовій мові відсутні мовні позначення для нових – «чужих» – понять. Проте, значна частина англіцизмів і *Denglisch*-лексики має в

німецькій мові еквіваленти (Табл. 1). Як правило, автохтонні німецькі еквіваленти для самих носіїв німецької мови є точнішими та змістовно багатшими за запозичені англійськомовні слова/словосполучення, що свідчить про надлишковість останніх для німецькомовної комунікації та відсутність потреби їхнього запозичення. Попри це, глобалізаційна експансія англійської мови сприяє тому, що все більше англіцизмів настільки швидко вкорінюються в німецькій мові, що вони взагалі не отримують німецькомовних еквівалентів, а якщо такі еквіваленти існують, то вони є фактично невживаними (Табл. 2). Молодшими генераціями німецькомовної спільноти такі англіцизми сприймаються досить природно, оскільки вони фактично не ідентифікуються ними як «чужі» слова.

Табл. 1

Німецькомовні еквіваленти англіцизмів *Denglisch*-лексики

Англіцизми та <i>Denglisch</i> -лексика	Німецька мова
<i>abchecken</i>	<i>überprüfen, klären</i>
<i>added value</i>	<i>zusätzlicher Nutzen</i>
<i>Airport</i>	<i>Flughafen</i>
<i>approven</i>	<i>bewilligen, genehmigen, billigen, zustimmen, anerkennen</i>
<i>Backup</i>	<i>Sicherheitskopie</i>
<i>Beat</i>	<i>Schlagzahl</i>
<i>Blackout</i>	<i>Aussetzer</i>
<i>Break</i>	<i>Pause</i>
<i>Browser</i>	<i>Internet-Navigationsprogramm</i>
<i>canceln</i>	<i>abbestellen, abbrechen, annullieren, streichen</i>
<i>chatten</i>	<i>per Internet unterhalten, hin und her mailen</i>
<i>committen</i>	<i>bekennen, mit Herz verpflichten, der Sache versprechen, engagieren</i>
<i>Counter</i>	<i>Zähler</i>
<i>Deadline</i>	<i>Termin</i>
<i>deal!</i>	<i>abgemacht!</i>
<i>Event</i>	<i>Veranstaltung, Feier, Eröffnung,</i>

	<i>Wettbewerb</i>
<i>Factoryoutlet</i>	<i>Werkverkauf</i>
<i>Feature</i>	<i>Funktion, Eigenschaft, Gewinnpunkt, Leistungsmerkmal</i>
<i>Feedback</i>	<i>Rückmeldung, Beurteilung, Bewertung, Reaktion</i>
<i>Flyer</i>	<i>Handzettel</i>
<i>gamen</i>	<i>spielen</i>
<i>GlobalPlayer</i>	<i>Weltkonzern</i>
<i>Handout</i>	<i>Dokumentation, Seminar-Unterlagen, Seminar-Skript</i>
<i>Highlight</i>	<i>Höhepunkt, besonderer/außergewöhnlicher Programmpunkt</i>
<i>Interface</i>	<i>Schnittstelle, Verbindungsstelle, Kopplungsstelle</i>
<i>IT Support</i>	<i>Datenverarbeitungs-Fachmann, Computer-Fachmann</i>
<i>just-in-time</i>	<i>termingerecht</i>
<i>Look</i>	<i>Das Aussehen</i>
<i>Outsourcing</i>	<i>Auslagerung von Arbeitsaufgaben</i>

Табл. 2

Англiцизми, «укоpiненi» в нiмецькомовнiй спiльнотi

Англiцизми	Нiмецька мова
<i>airbag</i>	еквiвалент <i>Aufprallkissen</i> майже невживаний
<i>Burn-out-Syndrom</i>	еквiвалентне словосполучення <i>ausgebranntsein</i> майже невживане
<i>Computer</i>	еквiвалент <i>Rechner</i> майже невживаний
<i>cool</i>	укоpiнилося в молодiжному сленгу, передаючи семантику величезного захоплення вiд кого-н. або чого-н.

<i>Display</i>	еквівалент <i>Anzeigefeld</i> майже неживаний
<i>Hotdog</i>	немає еквівалента
<i>Joystick</i>	еквівалент <i>Steuerknüppel</i> майже неживаний
<i>Laptop</i>	еквівалент <i>Klapprechner</i> майже неживаний
<i>Newsletter</i>	немає еквівалента
<i>Office</i>	паралельно функціонує еквівалент <i>Büro</i>
<i>PopupWindow</i>	паралельно функціонують еквіваленти <i>Werbefenster</i> , <i>Dialogfenster</i>
<i>Sandwich</i>	немає еквівалента
<i>Website</i>	немає еквівалента

Відзначимо наявність серед Denglisch-англіцизмів «гібридних» композитів, семантика котрих, імовірно, віддзеркалює намагання німецькомовної спільноти закріпити в них «частинку» автохтонності. Продуктивними моделями в цьому випадку є Det + [Stem (Germ.)] + [Stem (Engl.)] з атрибутивним німецьким компліментом у препозиції, напр.: *die Lieblingsoutfits*, *der Hochenergie-Laser*, *der Flughafen-Look*, *der Stresslevel*, *das Bundesteam*, та Det + [Stem (Engl.)] + [Stem (Germ.)] з атрибутивним або об'єктним англійським компліментом у препозиції, напр.: *der Hobbysportler*, *der Hackerangriff*, *die Laserwaffen*, *der Internetforum*, *das Trend-Büro*, *das Style-Tagebuch*, *der Soulstück*, *der Cast-Arbeiter*, *der Crew-Arbeiter*, *der Facebook-Nutzer*, *die Jobchancen*, *die Websuche*, *die Lift-Fahrt*, *der Foulelfmeter*, *die Laserkanone*. Такі «гібриди» слід відрізняти від численних адаптованих шляхом граматикалізації англійськомовних композитів або словосполучень, напр.: *das Glamour-Dinner*, *das Golf-Event*, *der Military-Look*, *der Bondage-Look*, *der Retro-Sound*, *die Indie-Boys*, *die Twin-Doctors*, *der Top-Manager*, *der Waxing-Trend*, *die E-Mail-Leaks*, *das Know-how*, *der Hollywoodstar*, *das Songwriting*, *die Postdocs*, *das Workshop*, *der Internetchat*, *die Sixpacks*, *der Basketball-Superstar*, *das Basketballteam*.

Прикметно, що одне слово або навіть основа слова англійської мови може утворювати в німецькій мові цілі групи «гібридів», напр.: англ. *style* – *Stylist, Stylistin, Styling, stylisch, Style, Stylguide, Lifestyle, Freestyle, Stylen, Durchstylen, Aufstylen* (пор. тут, наприклад, слоган гель-спрею для волосся PolySwing: *Das Styling, das alles verändert*).

3. Продуктивність Denglisch-псевдоангліцизмів як один із маркерів занепаду німецької мови.

Псевдоангліцизми (нім. *Scheinanglizismen/Pseudoanglizismen/Pseudo-Anglizismen*) – це номінативні одиниці з морфофонемічною структурою, подібною в обох мовах. У німецькій мові вони мають значення, що суттєво відрізняються від їхніх корелятивів в англійській мові. При цьому перекручування може торкатися не лише змісту, але й форми, коли на основі англійськомовних слів/словосполучень у німецькомовному середовищі утворюються абсолютно нові мовні позначення, відомі як «фальшиві друзі» перекладача, напр.: *actual* ‘дійсний; справжній’ VS *aktuell* ‘актуальний; важливий’; *become* ‘ставати’ VS *bekommen* ‘отримувати’; *to control* ‘керувати’ VS *kontrollieren* ‘контролювати; перевіряти’; *to fasten* ‘прикріпляти; застібати’ VS *fasten* ‘менше їсти; поститися’; *invalid* ‘недійсний’ VS *invalide* ‘фізично обмежений; із фізичними вадами’; *lecture* ‘доповідь’ VS *Lektüre* ‘книга для читання’; *pregnant* ‘вагітна’ VS *prägnant* ‘влучний; точний’; *eagle* ‘орел’ VS *Igel* ‘їжак’.

Denglisch-псевдоангліцизми також можна віднести до «фальшивих друзів», оскільки вони часто провокують комунікативне непорозуміння між носіями англійської та німецької мов з огляду на те, що значення цих слів або словосполучень може бути дуже далеким від оригінального. Про це чітко свідчить подане нижче контекстне вживання низки показових Denglisch-слів/словосполучень:

(1) поширеним у німецькій мові є іменник *Handy* у значенні ‘мобільний телефон’, тому німець може попросити: *Ruf mich am Handy an!* [Зателефонуй мені на мобільний телефон!]. Проте, для позначення мобільного телефону в англійській мові існує лексема *mobile*, а слово *handy* має зовсім інші значення: ‘зручний; наготові; під рукою’ (CD);

(2) речення на кшталт *Das Essen habe ich in meinem Bodybag gepackt* [Я впакував їжу у свою сумку] може викликати навіть шок у носіїв англійської мови, адже іменник *Bodybag* має значення ‘мішок для трупа’. Натомість сумка, яку носять через плече, називається *messenger bag*;

(3) фраза *Ich habe auf deine Mailbox gesprochen* [Я начитав текст на твою голосову скриньку] є для англосаксонця, як мінімум, комічною, бо він відразу уявить ситуацію, як адресант цієї фрази розмовляє з поштовою скринькою адресата. Це пов'язано з тим, що в англійській мові, принаймні в американському її варіанті, голосова пошта позначається лексемою *voicemail* (варіант *voicemail*);

(4) те значення, яке словосполучення *Public Viewing* має в реченні *Fans beider Mannschaften freuen sich auf das Public Viewing* [Фани обох команд радіють публічному перегляду], не викличе в англосаксонців сміху або шоку, проте може призвести до певного непорозуміння, оскільки в англійській мові семантику публічного перегляду передають словосполучення *public screening* або *outdoor screening* (CD);

(5) незрозумілим для англосаксонців може бути вживання *Denglisch*-лексеми *Beamer* у висловленні *Die Präsentation schauen wir uns am Beamer an* [Ми дивимося презентацію на проекторі], бо в розмовній англійській мові *beamer* може позначати автомобіль марки BMW, а не лише проектор (CD);

(6) *Denglisch*-лексема *Shooting* (напр.: *Wir sind schon sehr gespannt auf das Shooting* [Ми вже з нетерпінням очікуємо на фотосесію]) здатна навіть налякати носіїв англійської мови, оскільки *shooting* означає 'убивство; поранення пострілом; стрільба; полювання' (CD). Проте в наведеному реченні мова йде про фотосесію, а не про стрілянину (пор. англ. *photoshoot*);

(7) якщо англосаксонець почує фразу *Er ist ein richtiger Messie* [Він справжній барахольник (або нечупара)], у нього не виникне жодного сумніву, що тут ідеться про відомого футболіста Ліонеля Мессі (Lionel Messi). Утім, *Denglisch*-іменник *Messie* є результатом адаптації в німецькомовному середовищі англійської лексеми *mess* 'свавілля; неприємність; безлад; бруд' (CD) та похідного від неї прикметника *messy* 'брудний; неприємний; безладний (хаотичний)' (CD), тому цей іменник може позначати брудного або/та неохайного чоловіка, у помешканні якого панує суцільний безлад;

(8) на запитання німця *Haben Sie meinen Timer gesehen?* [Ви мого записника не бачили?] англосаксонець може не зреагувати належним чином через те, що він просто не знатиме, у пошуку чого його просять допомогти, бо в англійській мові іменник *timer* має лише одне значення – 'таймер' (CD). Однак у німецькій мові цей іменник передає ще й семантику записника або щоденника (пор. англ. *diary*, а також *personal organizer*).

Можна припустити, що на продуктивність псевдоангліцизмів впливає взаємна інтерференція англійської та німецької мов, напр.: *Denglisch checken* ‘розуміти’ – англ. *to check* ‘контролювати’ (CD). Інтерференція часто провокує хибне потрактовування англійськомовної лексики, у результаті чого в цільовій мові утворюються «химерні» мовні одиниці, форм яких немає у вихідній мові, напр.: *Denglisch Dressman* ‘чоловік-модель’ (пор. англ. (*male*) *model*); *Twens* ‘молоді люди віком від 20 до 30 років’. Наявність таких одиниць свідчить про новий – більш креативний – етап «гібридизації» англіцизмів, коли носії німецької мови оперують англійськомовною лексикою для створення власних неологізмів. На нашу думку, у цьому випадку ми спостерігаємо глибинну когнітивно-концептуальну інверсію, що діахронійно реалізувалася в німецькомовному фрагменті семіосфери. Так, у архаїчних германських мовах при запозиченні латинських термінів, що вербалізували чужі концепти, відбувалося переосмислення змісту цих концептів та паралельно вживалися автохтонні одиниці для їх позначення, пор. да. *heahfæder*, днв. *Erzvater* ‘патріарх’. Сучасний німецький фрагмент семіосфери вбирає глобалізовані англійськоморфні смисли та мовні знаки без переосмислення.

Висновки. Феномен *Denglisch* є віддзеркаленням процесів неологізації та мутації чинних узуальних структур у сучасних мовах, інтенсивно стимульованих низкою глобалізаційних явищ і процесів технологічного, культурного, екологічного та мовно-комунікативного планів. З одного боку, *Denglisch* демонструє відкритий характер мовної системи, здатної до модифікації/оновлення власного складу. З іншого боку, проникнення англійських знаків до системи німецької мови спричиняє «гібридизацію» останньої. Інтенсивні трансформації, що в короткому часовому проміжку осмислюються як системні мутації, детерміновані потягом системи до власної структурної та функційної оптимізації. Оптимізація, співвіднесена з дією принципів економії енергії та ресурсів системи, у свою чергу, розгортається як редукція базових структур поверхового та глибинного рівнів.

Оскільки англійська мова є максимально аналітичною, її будова відповідає логіці двоїстого машинного коду. Тому англійська мова (на основі котрої створені всі мови програмування) розуміється як мова штучного інтелекту, мова техногенної цивілізації, у якій люди функціонують як «застосунки». Власне англійська мова демонструє поведінку вірусу, який

вбудовується до структур системи-донора та поступово модифікує їх. Оптимізовані вербальні конструкції, інкорпоровані до систем різних мов, зокрема німецької, за умови інтенсивного повторюваного використання призведуть до спрощення когнітивних процедур і подальшої уніфікації культур, лінгвокультур і картин світу. Без фундаментальних зрушень у свідомості еко- й етноцентричного характеру ця тенденція буде поглиблюватись, англійська мова в перспективі перетвориться на планетарну «common speech», а національні специфічні риси німецької мови зазнаватимуть подальшої редукації.

ДЖЕРЕЛА

1. Махачашвілі, Р. К. (2014). *Феноменологічна неоанглїстика: теоретико-методологічні засади*. Запоріжжя: ЗНУ.
2. Мізін, К. І. (2010). Comparo ergo sum або актуальний лінгвофілософський погляд на природу порівняння. *Мовознавство*. 1(253), 54–67.
3. Мізін, К. І. & Колесник, О. С. (2021). Німецькі емоційні поняття безпеки, захищеності та затишку на тлі лінгвокультурної опозиції Ordnung «порядок» – Chaos «хаос». *Studia Philologica*. 16, 18–29. <https://doi.org/10.28925/2311-2425.2021.163>
4. Стишов, О. А. (2003). *Українська лексика кінця ХХ століття (на матеріалі мови засобів масової інформації)*. Київ: ВЦ КНІУ.
5. AL. (2023). Anglizismen Liste. Retrieved March 23, 2023, from <https://www.contify.de/glossar/richtig-schreiben/anglizismen-liste/>
6. Aleson, C. (2017). 1000 undwenigerunnötige Anglizismenim Deutschen. Retrieved March 09, 2023, from <https://www.i-diom.at/1000-und-weniger-unnoetige-anglizismen-im-deutschen/>
7. Alexander, N., von Festenberg, N., & Mohr, R. (2001). Welcome in Blabylon. *Der Spiegel*. 29, 160–163.
8. Busse, U. & Görlach, M. (2002). German. In M. Görlach (Hrsg.), *English in Europe* (S. 13–36). Oxford: Oxford University Press.
9. CD. (2023). Cambridge Dictionary. Retrieved February 11, 2023, from <https://dictionary.cambridge.org/>
10. Fagan, B. M. (1984). *Clash of cultures*. New York: Freeman.
11. Eisenberg, P. (2015). Anglizismen im Deutschen. In Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung und Union der deutschen Akademien der Wissenschaften (Hrsg.), *Reichtum und Armut der deutschen Sprache. Erster Bericht zur Lage der deutschen Sprache* (pp. 57–119). Berlin & Boston: De Gruyter.
12. Elfers, A. (2021). *Der Anglizismen-Index: Deutsch statt Denglisch*. Paderborn: IFB Verlag Deutsche Sprache GmbH.
13. Glahn, R. (2000). *Der Einfluss des Englischen auf gesprochene deutsche Gegenwartssprache. Eine Analyse öffentlich gesprochener Sprache am Beispiel von "Fernsehdeutsch"*. Bern: Lang.
14. Katermina, V. V. (2017). Linguocultural Characteristics of English Mass Media Neologisms. *US-China Foreign Language*. 15(10), 617–624. <http://dx.doi.org/10.17265/1539-8080/2017.10.003>

15. Kolesnyk, O. (2021). The mythic multiverse through the scope of language: The “procedural anatomy” of verbal modelling. *Cognitive Studies/Études cognitives*. 21, Article 2447. DOI: <https://doi.org/10.11649/cs.2447>
16. Krämer, W. (2000). *Modern Talking auf deutsch – ein populäres Lexikon*. München: Piper.
17. Muhr, R. (2002). Anglizismen als Problem der Linguistik und Sprachpflege in Österreich und Deutschland zu Beginn des 21. Jahrhunderts. In R. Muhr, B. Kettemann (Hrsg.), *Eurospeak. Der Einfluss des Englischen auf europäische Sprachen zur Jahrtausendwende* (S. 9–54). Frankfurt: Peter Lang.
18. Pöhm, M. (2023). Denglisch Wörter. Retrieved February 16, 2023, from <https://www.rhetorik-netz.de/denglisch/>
19. Rensman, L. (2004). Collective Guilt, National Identity, and Political Process in Contemporary Germany. In N. Branscombe, B. Doosje (Eds.), *Collective Guilt: International perspectives* (p. 204–223). Cambridge: Cambridge University Press.
20. Stark, F. (2010). *Wie viel Englisch verkraftet die deutsche Sprache? Die Chance zwischen Globalisierungserfordernis und Deuschtümelei*. Paderborn: IFB Verlag Deutsche Sprache.

REFERENCES

1. AL. (2023). Anglizismen Liste. Retrieved March 23, 2023, from <https://www.contify.de/glossar/richtig-schreiben/anglizismen-liste/>
2. Aleson, C. (2017). 1000 undwenigerunnotige Anglizismenim Deutschen. Retrieved March 09, 2023, from <https://www.i-diom.at/1000-und-weniger-unnoetige-anglizismen-im-deutschen/>
3. Alexander, N., von Festenberg, N., & Mohr, R. (2001). Welcome in Blabylon. *Der Spiegel*. 29, 160–163.
4. Busse, U. & Görlach, M. (2002). German. In M. Görlach (Hrsg.), *English in Europe* (S. 13–36). Oxford: Oxford University Press.
5. CD. (2023). Cambridge Dictionary. Retrieved February 11, 2023, from <https://dictionary.cambridge.org/>
6. Fagan, B. M. (1984). *Clash of cultures*. New York: Freeman.
7. Eisenberg, P. (2015). Anglizismen im Deutschen. In Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung und Union der deutschen Akademien der Wissenschaften (Hrsg.), *Reichtum und Armut der deutschen Sprache. Erster Bericht zur Lage der deutschen Sprache* (p. 57–119). Berlin & Boston: De Gruyter.
8. Elfers, A. (2021). *Der Anglizismen-Index: Deutsch statt Denglisch*. Paderborn: IFB Verlag Deutsche Sprache GmbH.
9. Glahn, R. (2000). *Der Einfluss des Englischen auf gesprochene deutsche Gegenwartssprache. Eine Analyse öffentlich gesprochener Sprache am Beispiel von “Fernsehdeutsch”*. Bern: Lang.
10. Katermina, V. V. (2017). Linguocultural Characteristics of English Mass Media Neologisms. *US-China Foreign Language*. 15(10), 617–624. <http://dx.doi.org/10.17265/1539-8080/2017.10.003>
11. Kolesnyk, O. (2021). The mythic multiverse through the scope of language: The “procedural anatomy” of verbal modelling. *Cognitive Studies/Études cognitives*. 21, Article 2447. <https://doi.org/10.11649/cs.2447>
12. Krämer, W. (2000). *Modern Talking auf deutsch – ein populäres Lexikon*. München: Piper.

13. Makhachashvili, R. K. (2014). *Fenomenolohichna neoanhlistyka: teoretyko-metodolohichni zasady*. Zaporizhzhia: ZNU. (in Ukrainian).
14. Mizin, K. I. (2010). Comparo ergo sum or topical linguophilosophical outlook on the nature of comparison. *Movoznavstvo*. 1(253), 54–67 (in Ukrainian).
15. Mizin, K. I. & Kolesnyk, O. S. (2021). German Emotional Concepts of Safety, Protection and Comfort through the Prism of the Linguo-Cultural Opposition of Ordnung ‘Order’ – Chaos ‘Chaos’. *Studia Philologica*. 16, 18–29. (in Ukrainian). <https://doi.org/10.28925/2311-2425.2021.163>
16. Muhr, R. (2002). Anglizismen als Problem der Linguistik und Sprachpflege in Österreich und Deutschland zu Beginn des 21. Jahrhunderts. In R. Muhr, B. Kettemann (Hrsg.), *Eurospeak. Der Einfluss des Englischen auf europäische Sprachen zur Jahrtausendwende* (S. 9–54). Frankfurt: Peter Lang.
17. Pöhm, M. (2023). Denglisch Wörter. Retrieved February 16, 2023, from <https://www.rhetorik-netz.de/denglisch/>
18. Rensman, L. (2004). Collective Guilt, National Identity, and Political Process in Contemporary Germany. In N. Branscombe, B. Doosje (Eds.), *Collective Guilt: International perspectives* (p. 204–223). Cambridge: Cambridge University Press.
19. Stark, F. (2010). *Wie viel Englisch verkraftet die deutsche Sprache? Die Chance zwischen Globalisierungserfordernis und Deutschümelei*. Paderborn: IFB Verlag Deutsche Sprache.
20. Styshov, O. A. (2003). *Ukrainska leksyka kintsia XX stolittia (na materialy movy zasobiv masovoi informatsii)*. Kyiv: VTs KNLU (in Ukrainian).

Дата надходження статті до редакції: 12.03.2023.
Прийнято до друку: 20.04.2023

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.24>
УДК811.124:94(477-25)"04/14"

LATIN IN MEDIEVAL KYIV: THE OUTLINE OF HISTORY OF A ROYAL FAMILY IN THE CONTEXT OF ITS INTERNATIONAL CONTACTS

Radvan D.V.

Borys Grinchenko Kyiv University (Kyiv, Ukraine),
University of Verona (Verona, Italy)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4227-3878>
d.radvan@kubg.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Kyivan Rus' had extensive political, economic and cultural connections with other European states. Knowledge of foreign languages, the Latin language in particular, was in demand to maintain these connections. The article outlines the context in which literature, written in the Latin language, emerged in medieval Kyiv in the second half of the 11th century, and identifies the spheres in which Latin was used. The history of one ruling family, Prince Iziaslav of Kyiv, Princess Gertruda of Kyiv, their son Prince Yaropolk and daughter-in-law Cunigunda, is preserved in texts and artefacts. Primary and secondary sources as well as the sphragistic data, related to international contacts of the family with Pope Gregory VII, the Papal legates, Duke Boleslaw II the Bold of Poland and King Heinrich IV of Germany, provide facts that the Kyivan royals used Latin in foreign relations and literature. The article analyzes these facts and states that the Latin language was used in Kyivan Rus' in the second half of the 11th century in literature (prayers, religious poetry and chants), votive inscriptions, in administration (seals) and foreign correspondence.

Key words: Latin, Kyivan Rus', medieval, Codex Gertrudianus, international contacts, Princess Gertruda of Kyiv, Holy Roman Emperor Heinrich IV, Pope Gregory VII, Saint Peter the Apostle

Радван Д.В. Латина у середньовічному Києві: нарис історії князівської сім'ї у контексті її міжнародних контактів

Київська Русь мала широкі політичні, економічні і культурні зв'язки з іншими європейськими державами. Володіння іноземними мовами, зокрема латиною, було необхідним для підтримання цих зв'язків. Метою статті є окреслити контекст, в якому виникла латиномовна література у середньовічному Києві, а також визначити сфери використання латинської мови. Історія однієї князівської сім'ї,

київського князя Ізяслава, київської княгині Гертруди, їх сина Ярополка і невістки Кунігунди, збережена у текстах і артефактах. На основі дослідження первинних і вторинних джерел, що стосуються міжнародних контактів князівської сім'ї з Папою Григорієм VII, папськими легатами, польським князем Болеславом II Сміливим та германським королем Генріхом IV, а також залучення даних сфрагістики, проаналізовано та інтерпретовано факти використання латини у зовнішніх відносинах Києва і в літературі другої половини 11 століття. Визначено такі сфери використання латини у Київській Русі другої половини 11 століття: література (молитви, релігійна поезія, канти), вотивні написи, адміністрація (написи на печатках), зовнішньополітична кореспонденція.

Ключові слова: латинська мова, середньовічний, Київська Русь, Codex Gertrudianus, міжнародні контакти, київська княгиня Гертруда, імператор Священної Римської імперії Генріх IV, Папа Григорій VII, Святий Апостол Петро

Introduction. Multilingualism of the Ukrainian Renaissance literature, where Old Ukrainian, Old Polish, Greek, Latin, Church Slavonic and all its modernized versions met as equal voices, is considered a defining characteristic of the period, a lifestyle and a ubiquitous way to exchange ideas and communicate globally, Pan-European. Multiculturalism and consequently multilingualism was blooming in the literature of Baroque. Ivan Kotlyarevsky signaled connections with cosmopolitan past in the initial Latin verses of “Eneida”. Was multilingualism in literature and in social life a Renaissance invention? Were medieval inhabitants of Kyiv also accustomed to speaking and reading literature in different languages? Kyivan Rus’ had extensive political, economic and cultural connections with other European states. We presume therefore that the knowledge of foreign languages, the Latin language in particular, was in demand to maintain these connections.

Theoretical background. Lexical borrowings from Latin in the Old Ukrainian texts written in Kyivan Rus’ give evidence that contemporary Ukrainians were acquainted with Latin (Myronova et al., 2021, p. 8). The purpose of this article is to outline the context in which the Latin literature in Kyiv emerged and the spheres where Latin was used. The linguistic analysis of Latin texts is not in focus of this essay.

Methods. Primary and secondary sources as well as the sphragistic data were analysed to find and interpret the facts of usage of the Latin language in Kyiv’s foreign relations and in literature in the second half of the 11th century.

Results and discussion. The history of one ruling family, Prince Iziaslav of Kyiv, Princess Gertruda of Kyiv, their son Prince Yaropolk and daughter-in-law Cunigunda, preserved in texts, artefacts and objects, gives an idea of how Latin was used in Kyivan Rus’. A brief examination of family tree tells about foreign

alliances of the Kyivan dynasty. Iziaslav (baptismal name Demetrius) was the son of Prince Yaroslav of Kyiv and Ingegerd of Sweden. Gertruda was the daughter of King Mieszko II Lambert of Poland and Queen Rycheza, and the granddaughter of Holy Roman Emperor Otto II and Empress Theophano, on the maternal side.

Prince Izyaslav inherited throne in Kyiv in 1054 after death of his father in February and was expelled from Kyiv twice, in 1068-1069 (to Poland) and 1073-1077 (to Poland and the German Empire). He returned from both exiles with the support of his Polish relative, cousin Duke Bolesław II the Bold (King of Poland from 1076), although to ensure his second return he had to ask in turn Duke Bolesław, German King Heinrich IV and Pope Gregory VII. His family members followed him on his “wandering through foreign lands” (Hazzard Cross, S., Transl., Laurentian text, 1953). On 3 October 1078 he was killed in a battle.

The very beginning of Iziaslav’s rule coincided with the aftermath of the summer events in Constantinople, known as the Great Schism of 1054. Despite neutrality in the bilateral Rome-Constantinople dispute, Kyiv was involved in its settlement, most probably due to kinship with the Monomachos family, whose member got married to Prince Yaroslav’s son Vsevolod ca 1053, and its international status. The main 11th century source on discord between the Western and Eastern churches, “Brevis et succincta commemoratio eorum quae gesserunt apocrisarii Sanctae Romanae et Apostolicae Sedis in regia urbe” (“The Commemoration”), written by Cardinal bishop Humbert, the head of the Papal legates to Constantinople and the participant of the events, contains an episode of significance for Kyiv. The Byzantine emperor, “after sending his messengers to the Romans, received the truest model of excommunication sent to him by the city of Rus’, and exhibited it to the citizens, and at last he discovered that Michael had falsified the letter of the ambassadors and convicted him” (translated from: Acta, 1861, p.152). The Byzantine emperor Constantine IX Monomachos (ruled 1042-1055) obtained from the city of Rus’, obviously from the capital, the original text of the excommunication, declared by the Papal delegation, and discovered that the text of its Greek translation had been falsified by Patriarch Michael Caerularius. W.Abrahams suggested that the Papal delegation went from Constantinople to Kyiv to brief about disputes in Byzantium and that they spent some time in Rus’, participating in meetings and waiting for the developments in Constantinople (Abrahams, 1904, p. 22-23). “The Commemoration” also informed about a coup attempt organized by Patriarch against the Emperor in course of the visit of the Papal legates, a major internal event of international significance (Acta, 1861,

pp.150-152). The Papal delegation consisted of the French cardinal Humbert of Silva Candida, who was a Benedictine theologian, expert in Latin and Greek and an author of works on canon law, archbishop Pietro of Amalfi, and deacon and chancellor Frédéric de Lorraine (future Pope Stephen IX in 1058-1059). Both Humbert of Silva Candida and Frédéric de Lorraine became implementers of the ecclesiastic reforms of the second half of the 11th century. We have no recorded evidence of their contacts with Prince Iziaslav (“The Tale of Bygone Years” informs of his ruling in Kyiv starting from 1055, which can also be the Byzantine *anno mundi* starting in September and therefore we can refer to autumn 1054) apart from the abovementioned successful dispatch of diplomatic correspondence. The Emperor’s messengers, the Byzantine Varangian guards, who handled the task, were the Rus’ people, who had been enrolled according to the Rus’ – Byzantine agreements of the 10th century.

Visit of legates reflects the status of Kyivan Rus’ and its church, briefly led from 1051 by metropolitan Ilarion, a native intellectual preacher elected by bishops in St Sophia cathedral in Kyiv and nominated by Prince Yaroslav. Disagreements on dogmatic issues between Constantinople and Rome had no impact on domestic and foreign policy of Rus’ during the 11th century, even with the Greeks dominating the highest ecclesiastical positions. The foreign marriages of members of princely family and their participation in multilateral military alliances reflected the contemporary European state of affairs: “there was little sense of alienation, let alone of separation, between Latin and Greek Christianity” (Cowdrey, 1998, p. 481).

Viewed in this context, the decision of the expelled Prince of Kyiv to try and obtain Papal support to return to Kyiv seems well motivated. Meanwhile, he had to leave Poland to Germany (by Easter 1074 Bolesław had made peace with Sviatoslav, his father-in-law, and Vsevolod) and addressed King of Germany Heinrich IV.

The 11th century German chronicler Bruno records in “*De bello Saxonico*” an episode that took place between March 1065 and 1070. Heinrich IV sent to the King of Rus’ an embassy led by his former favourite. The ambassador broke a seal on a secret letter from King Heinrich IV to the King of Rus’ and found out that the King was asking his foreign counterpart to either kill or imprison the ambassador. Having burnt the letter, the ambassador continued his journey, completed the mission successfully and brought royal gifts to his King (*Brunonis liber de bello Saxonico*, 1864). This is the first recorded mention of contacts between

Heinrich IV and the ruler of Rus'. Although we do not know the name of the ruler, who received that reasonable German Ambassador and avoided a dramatic diplomatic controversy requested by Heinrich IV, we have the evidence of further bilateral relations.

In 1074 or in early 1075 Iziaslav, Gertruda and Yaropolk came to Margrave Dedi of the Saxon Ostmark. Dedi had recently reconciled with King Heinrich IV upon failure of the Saxon uprising and arranged Iziaslav's meeting with him in Mainz in January 1075. A contemporary historian Lampert of Hersfeld in his *Annales* retells that Iziaslav ('Ruzenorum rex Demetrius') brought a gift to the King, gold and silver vessels and precious clothes, and asked him to help against his brother, who seized the kingdom with tyrannical cruelty (*Lamperti Monachi Hersfeldensis Opera*, 1894, p. 219). Heinrich sent Burchard, who was a presbyter of the church of Trever and the brother of Sviatoslav's wife Oda von Stade, to Kyiv. The mission had to convince Svyatoslav to leave the throne and avoid confrontation with the Teutonic kingdom, although Germany's neutrality in this conflict had been negotiated with Heinrich IV prior to departure by the ambassador himself. Iziaslav was supposed to stay with Margrave Dedi until the embassy's return. According to the *Tale of Bygone Years*, "Ambassadors from Germany came to Svyatoslav <...>, and in his pride, he showed them his riches. They beheld the innumerable quantity of his gold, silver and silks, but remarked, "This is nothing, for it lies dead. Servants are preferable to this treasure, for vassals <...> can win still greater wealth." (Hazard Cross, S., Transl., *Laurentian Text*, 1953, p. 164). C. Raffensperger suggested that the meaning of this metaphorical dialogue was to discuss prospective of a certain family connection (Raffensperger, 2015). The embassy returned in July, bringing Sviatoslav's request of neutrality and a gift of gold, silver and precious clothes. Never before had the Teutonic kingdom received such a gift, remarked Lampert. Heinrich IV was preoccupied with internal problems (the gift from Kyiv filled the empty treasure and was used to pay his soldiers) and abandoned any further mediation attempts.

Sigebert of Gembloux, the 12th century Benedictine monk from Brabant, recorded under the year 1073 that one of two brothers, Kings of Rus', contending for the throne, came to Heinrich IV offering to submit himself and his kingdom to the King if the latter would help to restore him to his kingdom. Heinrich IV had to deal with the Saxon uprising and therefore was not able to provide any help to a foreign state (*Chronica Sigeberti Gemblacensis monachi*, 1844).

Nevertheless, Heinrich IV developed interest in Kyiv affairs and riches, and in 1089 he, then the Holy Roman Emperor, married widow of Margrave von Stade Eupraksia, the daughter of Kyiv's ruler Vsevolod and the niece of Izyalsav and Sviatoslav, and crowned her Empress of the Holy Roman Empire, giving the new name, Adelheid.

In spring 1075 Iziaslav and Gertruda sent their newlywed son Yaropolk and daughter-in-law Cunigunda von Orlamünde (a stepdaughter of Margrave Dedi) to Rome to negotiate support with the Pope. Results of the visit are described in the letter from Pope Gregory VII of 17 April 1075 and in the miniatures in Codex Getrudianus.

In the letter, addressed to King Demetrius and Queen, his wife (the first paragraph is: "Gregorius episcopus servus servorum Dei. Demetrio regi Ruscorum et reginae uxori eius, salutem et apostolicam benedictionem" (Documenta, 1953, p.5-6)), the pope tells that he received their son who had given evidence of due fidelities ('fidelitas') to the prince of apostles, and had asked to obtain the kingdom of the Rus' from the Pope's hands as a gift of St Peter, claiming his father's consent to the act. The Pope granted his petition and transferred to him governance of the kingdom. Gregory VII promised Iziaslav his assent to all his rightful petitions. He said that he was sending two legates, one of whom was well known to Iziaslav as his friend. In the letter of 20 April 1075 to Duke Bolesław of Poland, handling the complaint of Yaropolk, Pope asked Bolesław to return to Iziaslav the property of which the latter had been deprived earlier.

Pope Gregory VII (years of pontificate 1073-1085) conducted proactive policy of openness for dialogue with the European rulers. His extensive epistolary and in person contacts with kings and queens were aimed at asserting the overlordship of St Peter the Apostle and had definitive coordinating impact on developments in Europe. His unprecedented decision to support exiled Kyivan royals reflected his vision of Europe united under the realm of St Peter, the ideas that had been promoted in his ecclesiastic reforms. Remarkably, there are no mentions of attempts to launch theological discussions with Kyiv in the context of the encounter in Rome, and apart from the diplomatic and ecclesiastic formula of transferring the kingdom as a gift of St Peter, the negotiations were political. The twelfth thesis of the document known as "Dictatus papae" of March 1075 (pope may depose emperors) was in fact tested in practice by Gregory VII when a suitable model was elaborated to legitimately reinstall the expelled legitimate ruler of Rus'. Thus, Iziaslav, Gertruda, Yaropolk and Cunigunda joined the pro-papal

group, making a far-sighted and remembered move, if we bear in mind strong support that Pope Urban II and the staunch adherer of Papal policy Countess Mathilde of Canossa provided to Empress Adelheid (Iziaslav's niece Evpraksia Vsevolodivna) two decades later, in 1092-1095, in separation from her husband Heinrich IV.

The Papal letters as well as chronicles (*Brunonis liber De bello Saxonico*, *Lamperti Hersfeldensis Annales*, *Chronica Sigeberti Gemblacensis*, *Annalista Saxo*) use terms 'rex', referring to Iziaslav or Sviatoslav, 'regina' to Gertruda, and 'regnum Ruscourm' (kingdom of the Rus' people) to define their realm.

At the time of Yaropolk's travel to Rome in 1075 Gertruda started to compose and write down prayers to St Peter the Apostle and Virgin Mary revealing her concerns and asking to support her son, her husband and herself.

The Princess of Kyiv formulated her thoughts, feelings, fears and concerns in the Latin language. Queen Rycheza, Gertruda's mother (daughter of Count Ezzo of Lothringia), left Poland to Cologne together with the little daughter and upon death of the husband became a nun in the Brauweiler nunnery. Gertruda grew up and received education in one of the nunneries in Cologne (all her six aunts were abbesses), where in addition to her native Polish and German she mastered Latin. British scholar Richard Ashdowne provided a valuable insight into the medieval educational background: "many medieval Latin users were impressively familiar with the classical texts as readers if not writers or copyists. Those who recorded business accounts or who wrote about optics or theology would nevertheless still have encountered Latin from earlier eras during their education. While much of this must have been the language of the Christian church found in liturgy and the Bible (both of which were in turn affected by the earlier classical language), their own use of Latin was both directly and indirectly influenced by the prestigious classical Latin and works written in it, either when they tried to emulate it or because they had an awareness of themselves using the language differently. Thus, their writings require the medievalist to keep in mind the writers' full familiarity with Latin – not only what we see in their writing but also their experience in reading, speaking, and hearing" (Ashdowne, 2018).

The Egbert's Psalter (the masterpiece of the Ottonian art, named after Egbert, Archbishop of Trier, who commissioned the book in Reichenau in 977-993) was Gertruda's family heirloom that she got from her mother Rycheza and then passed to granddaughter.

On the margins and additional pages of the Psalter Gertruda wrote down more than one hundred Latin prayers, and several chants to be performed by the choir at the court of Prince of Kyiv. She reflected on dramatic events and acts of violence inevitably embedded into life of her family members and put reflections in the formulas of prayers begging Virgin Mary and St Peter the Apostle for salvation. “Her continuing reverence for St Peter and solicitude for the pope” (Cowdrey, 1998, p. 453) was recorded in the manuscript.

In addition, a calendar with predictions for the days of the year was copied and attached to the Psalter (the calendars of that kind were unusual for later periods although quite customary for the 11th century).

Gertruda’s manuscript contains miniatures depicting, i.a. St Peter the Apostle, Yaropolk, Cunigunda and Gertruda. The pictures were most likely commissioned by Gertruda to the scriptorium of St. Dymytri monastery, founded by Iziaslav. The Kyivan artist, Master of Codex Gertrudianus, depicted Jesus crowning Yaropolk and Cunigunda, supported by St Peter the Apostle and St Irene respectively. The composition of coronation scene is modelled on the Byzantine style and was typical for representations of royal couples of the Byzantine and the Holy Roman empires. Two ivory plaques of the 10th century show this composition: “Christ crowns Emperor Roman and Empress Eudokia” (possibly a book cover, Bibliothèque Nationale de France) and “Christ crowns Emperor Otto II and Empress Theophano” (binding of the Magdeburg codex, Musée de Cluny, France), the latter depicts the great grandparents of Yaropolk. The early 11th century Reichenau artist painted the miniature “Christ crowns Emperor Henry II and his wife Cunegunda supported by St Peter and St Paul” for the Evangeliary of Henry II (Bayerische Staatsbibliothek, München).

Gertruda of Kyiv was the first Latin language writer in the medieval Ukrainian literature and one of the few female authors among the European royals and aristocracy of the period. Codex Gertrudianus is a unique handwritten illuminated book in Latin, made by the Kyivan Princess or, to follow the contemporary terminology, Queen, and, from our perspective, is a rare representation of both Kyivan Latin literature and Kyivan art of the 11th century. It is also Gertruda’s autobiography (a meticulous comparison of her prayers and events in the chronicles was made by A.Andrzejuk (2006)) and a Christian mystical poetry.

The last royal owner of Gertruda’s book was Elizabeth of Thuringia (1207-1231), saint patron of the German Order of the Teutonic Knights of Christ in

Jerusalem. Her uncle Berthold, patriarch of Aquileia, according to the tradition, gave the psalter to the Chapter of Cividale. The illuminated manuscript Codex Gertudianus is now in Cividale del Friuli, in the collection of Museo Archeologico Nazionale, Archivi e Biblioteca, it is also available online at <https://www.librideipatriarchi.it/en/books/egberts-psalter-codex-gertrudianus>.

On Christmas 1076 Bolesław the Bold was crowned King of Poland in Gniezno, a city strongly connected with veneration of Saint Wojciech (St Adalbert), the first Polish saint, and the saint patron of Poland (Emperor Otto III came here in 1000 to visit his tomb). Papal legates, sent to Bolesław, restored the metropolitanate in Gniezno (founded in 1000) and an archbishop was appointed. M. Hrushevskyi (1992) and C. Raffensperger (2015) suggest that Papal legates sent to Iziaslav worked towards reconciliation of the two rulers, which was stated as one of the preconditions for Duke's coronation. Iziaslav and Gertruda attended the ceremony of coronation. It is most likely in these circumstances that Iziaslav could have made a gift of pallium to the archbishop of Gniezno with the inscription in Latin. A record about an ancient pallium of Saint Adalbert with the inscription on it was made in the manuscript of the second half of the 15th century (Kopiarusz listów i dokumentów z czasów Kazimierza Jagiellończyka, Biblioteka Kórnicka, Poland, https://platforma.bk.pan.pl/pl/bib_records/256014, P.36). According to Anatol Lewicki, who discovered the inscription, the attribution of pallium to St Adalbert (St Wojciech) was misleading because the Saint had never been an archbishop, and it was actually a gift of Iziaslav given in the years 1073-1077 to a contemporary archbishop. The text of the inscription is: "*Oracionibus sancti Demetrii concedas omnipotens multos annos seruo (servo) tuo Izaslaw duci Russie ob remissionem peccaminum et Regni celestis Imperium amen. Fiat domine in nomine tuo.*" (Lewicki, 1893, p. 447).

Translation into English: "*Through the prayers of St. Demetrius, Almighty, grant many years to your servant Izaslaw, Duke of Rus', for the forgiveness of sins and the Kingdom of Heaven, amen. Let it be done, Lord, in your name.*"

Translation into Ukrainian: "*Молитвами святого Димитрія, Вседержителю, даруй многая літа рабу Твоєму Ізаславу, князю Руському, на відпущення гріхів і Царство Небесне, амінь. Нехай станеться, Господи, в Ім'я Твоє.*"

After the death of Sviatoslav, Iziaslav returned to Rus' accompanied by King Bolesław. Iziaslav confirmed to Vsevolod, then ruler in Kyiv, the succession

order, established by Yaroslav, and Vsevolod left Kyiv. Yaropolk had never got the chance to exercise the power as a King.

Yaropolk founded the first and as it appears the sole medieval church in Kyiv dedicated to Saint Peter the Apostle in 1080 in the monastery of St. Dymytri (the monastery was later incorporated into the new St. Michael's of the Golden Domes Monastery built by Iziaslav's other son Sviatopolk). Ruins of the church have survived to the present below the ground. The founder's baptismal name, Petro, reflected devotion of Gertruda to St Peter the Apostle (Cowdrey, 1998, p.453). Yaropolk was assassinated in December 1087, his body was transported to Kyiv and laid honourably in the Church of Saint Peter. "The Tale of Bygone Years" recorded, that "all the people of Kyiv raised great lamentation for him" (Hazard Cross, S., Transl., 1953, p.169).

A seal with Cyrillic letters ('Gabriel') and depiction of a winged saint on the obverse side and Latin letters 'PA' (Petrus Apostolus) and depiction of St Peter the Apostle on the reverse side was described and attributed by V.Gavrylenko (2014) as produced between 1073 and 1077 in Germany and belonging to Yaropolk. Yaropolk's lead bulla with depiction of St Peter the Apostle and the Saint's name in Cyrillic on the obverse side and depiction of Saints Borys and Glib on the reverse side, was most likely produced before his travel to Rome (Gavrylenko, 2014, pp.129-130). The choice of saints was a statement both of family history and its values. The ruling family has recently got its first members canonized. The ceremony of transporting of relics of the holy martyrs Borys and Glib to the newly built church, their final resting place in Vyshhorod, in 1072 was one of the first major internal events arranged by Izyaslav as ruler of Kyiv. All family members gathered and the commoners witnessed their condemnation of the Cain's sin and their unity of the in defense of Christian values. Not surprisingly, the tragically deceased saint relatives were regarded as the family's mystical connection with the God and the role models for other members. "The Tale of Bygone Years" cites Yaropolk as saying that he strived to follow in his saint granduncles footsteps even in the entire circumstances leading to death, which eventually was the case. Yaropolk was canonized in the 14th century.

Let us consider the time of the creation of these Latin prayers, miniatures, pallium and seals, the years 1070s-1080s. The practice of direct (metaphysical, as it can be described in modern terminology) conversation with God, Virgin Mary, angels and saints was common in the period. Monks and abbots, authors of "The Tale of Bygone Years", often engaged in mystical dialogue with the verses of Holy

Scripture. These written down reflections echoed the recorded events and provided a moment of contemplation both to the chronicler and the reader. In the view of the forthcoming end of the century, the first century after the milestone Anno Domini 1000, the expectations of the approaching Kingdom of Heaven in Kyivan Rus' were as strong as in times of Prince Volodymyr, who famously gave up his jovial way of life to embrace strict asceticism (the fact was meticulously recorded by Tietmar of Merseburg, his contemporary (*Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon*, 1889)). As the Finnish scholar M.Isoaho observed, indications of anticipation of the Apocalypses that were systematically noted and interpreted in "The Tale of Bygone Years" (celestial events indicated future disasters or forthcoming Apocalypse, angel's interventions decided the outcome of the battles etc.) had also been in centrum of centennial and millennial Western European ideas, based on "Revelation" of Pseudo-Methodius (Isohao, 2017). Yaropolk's belief that the secular way to live a life of a saint was a preparation for the meeting with God is the evidence of *Zeitgeist* of the second half of the 11th century. Neither Iziaslav was a stranger to this vision, engaging in the defense of his brother Vsevolod, in which he eventually lost his life.

The expelled rulers were not a rare phenomenon in the 11th century Europe. Iziaslav and his family navigated through internal and external political tensions, managing to overcome constraints imposed by their exile status and maintain a lifestyle of intellectual Christian rulers. They funded development of Kyivan art, both by commissioning objects to foreign masters abroad and making them acquainted with the symbolism of Kyivan insignia, and by introducing Western art, the *Psalter of Egbert*, to scriptorium in Kyiv. The act of oblation of Rus' to Saint Peter the Apostle was commemorated in the miniatures, architecture and in royal seals. The primary sources (*Brunonis liber de bello Saxonico*, *Lamperti Hersfeldensis Annales*, *Chronica Sigeberti Gemblacensis* and the *Chronicle of Annalista Saxo*) contain records of family activities and meetings in exile, that tell of the status of the rich Kyivan dynasty and an important power to deal with.

Iziaslav's bold decision to seek support from the two contesting European powers, the German King and the Pope, and his final joining the group of Papal supporters, leads to the conclusion that he shared his wife's knowledge of languages, Latin in particular. These skills were also indispensable for his son, who married a German aristocrat and successfully negotiated in Rome (the 12th century chronicler known as *Annalista Saxo* recorded the continuation of the family tree: "Cunigunda was married to King of the Rus', and had a daughter,

whom a certain nobleman from Thuringia named Gunterus took, and from her he had a son”). All the family members wrote texts in Latin: the manuscript with prayers and chants, the votive inscription on pallium, the initials on seal. We can therefore conclude that the Latin language was used by the royal family in the second half of the 11th century Kyivan Rus’ in literature (prayers, religious poetry and chants), votive inscriptions, administration (seals). Latin was also used in foreign correspondence (the copy of excommunication of Patriarch, mentioned in “The Commemoration” by Cardinal Humbertus, the letter from Pope Gregory VII).

REFERENCES

1. Abrahams, W. (1904). Powstanie i organizacja kościoła łacińskiego na Rusi (*tom 1*). Kraków, Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, Lwów, Towarzystwo dla Popierania Nauki Polskiej.
2. Acta et scripta que de controversiis ecclesiae Graekae et Latinae saeculo undecimo composite (Will, C., Ed.). (1861). Lipsae et Marpurgi smuptibus N. G. Elwerti Bibliopolae academici.
3. Andrzejuk, A. (2006). Gertruda Mieszkówna i jej Modlitewnik. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
4. Annalista Saxo (Pertz, G. and Weitz, G., Eds.). (1844). Monumenta Germaniae Historica SS (*vol. VI*), Hannover: Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, s.a. 1062, 693.
5. Ashdowne, R. (2018, June 15). Why has Latin in medieval Britain been neglected by scholars? Retrieved April 21, 2023, from <https://www.thebritishacademy.ac.uk/blog/why-latin-medieval-britain-neglected-scholars/>
6. Brunonis liber de bello Saxonico (Weitz, G., Ed.). (1844). Monumenta Germaniae Historica SS (*vol. V*). Hannover: Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani, 13: 333.
7. Cowdrey, H.E.J. (1998). *Pope Gregory VII 1073-1085*. Oxford University Press.
8. Chronica Sigeberti Gemblacensis monachi (Weitz, G., Ed.). (1844). Monumenta Germaniae Historica SS (*vol. VIII*). Hannover: Impensis Bibliopolii Avlici Hahniani. s.a. 1073, 362.
9. Gavrylenko, V. (2014). Shliakh do sfragistyky. Kyiv-Lviv: Familna drukrnia Huss. (in Ukrainian)
10. Hazzard Cross, S. and Scherbowitz-Wetzor, O. P., Eds. and Transl. The Russian Primary Chronicle, Laurentian Text (1953). Crimson Printing Company. Cambridge, Massachusetts.
11. Historia Kościoła Katolickiego. (*Tom 2*), s.74. Retrieved 21 April, 2023 from https://www.mbk.m.pl/archiwum/Historia_kosciola/historiakk_t2.pdf
12. Hrushevskyi, M. S. (1992). Istorია Ukrainy-Rusy (tom 2). Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian)
13. Isoaho, M. H. (2017). Battle for Jerusalem in Kievan Rus': Igor's Campaign (1185) and the Battle for Hattin (1187). *Palaeoslavica*, 25(2), 38-62.
14. Lamperti Monachi Hersfeldensis Opera (Holder-Edder, O., Ed.) (1894). Hannoverae et Lipsiae: Impensis Bibliopolii Hahniani.
15. Lewicki, A. (1893) Napis na paliuszu z XI wieku. *Kwartalnik Historyczny*, VII, Lwow: Drukarnia Zakładu narodowego im. Ossolińskich, 447-448.

16. Myronova, V.M., Hrytsenko, S.P., Korolova, N.V., Kositska, O.M., Koshchii, O.M., & Shcherbyna, R.A. (2021). *Latynska mova v Ukraini XV – pochatku XVIII stolittia: monografia*. Vydavnycho-poligrafichnyi centr “Kyivskiy Universytet”. (in Ukrainian).

17. *Povist vremyanych lit* (Yaremenko, V.V., Ed. and Trans.). Kyiv, Radianskyi Pysmennyk, 1990. (in Ukrainian)

18. Raffensperger, C. (2015). Iziaslav Iaroslavich’s Excellent Adventure: Constructing Kinship to Gain and Regain Power in Eleventh-Century Europe. *Medieval Prosopography*, 30, 1–30. <http://www.jstor.org/stable/44946922>

19. Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon. Wattenbach, W. and Kurze, F. (Eds.) (1889). *MGH Scriptorum rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi* 54. Hannoverae Impensis Bibliopolii Hahniani.

20. Skonieczny, M. (1915). *Przewodnik po Gnieźnie wraz z planem miasta*. Nakładem i drukiem J.B.Langiego w Gnieźnie.

21. Welykyj, A., Ed. (1953). *Documenta Pontificum Romanorum historiam Ukrainae illustrantia (1075-1700) (vol. I)*. Rome: Sumtibus Ucrainorum apud Exteros Degentium.

Дата надходження статті до редакції: 29.04.2023.

Прийнято до друку: 20.05.2022

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.25>
УДК 811.161.237

ЕТИМОЛОГІЯ ТА ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ РИС ЛЮДИНИ

Семенюк А. А.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4437-179X>

semenyuk@vnu.edu.ua

Потапенко Л. В.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7495-3152>

liliapotapenko@vu.cdu.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Сучасна англомова фразеологія ввібрала в себе багатовіковий досвід історії розвитку суспільства, продуктами якої постають як мова, так і культура, що знайшло свій відбиток не лише в традиціях та звичаях англомовного світу, але й у багатстві словникового складу англійської мови, глибоке оволодіння та розуміння якого неможливе без вивчення його витоків. У фокусі сучасних мовознавчих та перекладознавчих студій знаходяться питання функціонування одиниць різних рівнів, серед яких чільне місце займають ідіоми, прислів'я, приказки як відображення світосприйняття певного етносу.

Стаття покликана провести аналіз основних джерел виникнення англомовних фразеологізмів на позначення характеристик людини. Актуальність дослідження визначається тенденцією до вивчення живої мови у руслі лінгвокультурології як відображення нерозривного зв'язку культури та мови упродовж їх розвитку.

Мета нашого аналізу полягає в розгляді особливостей етимології фразеологізмів, що описують риси людини, її емоційний стан та здібності, їх переклад. В якості емпіричного матеріалу слугували друковані автентичні словники та електронні ресурси, що уможливило реалізацію поставленої мети. Методика дослідження базується на застосуванні комплексу методів, зокрема, методу суцільної вибірки, елементів кількісного аналізу, описового методу, методу лінгвокультурологічної інтерпретації, що забезпечило адекватні результати.

Виявлено, що основними джерелами фразеологізмів є тексти книг Старого та Нового Заповітів через процес поширення християнства на теренах Британії на початку VII століття, твори знаменитого англійського драматурга В. Шекспіра, вирази якого називають «крилатими» або «шекспіризмами»; художня література; розмовна, жива мова; сфери бізнесу та політики, мови сусідніх держав.

За результатами проведеного аналізу, фразеологізми, які походять з розмовної мови та Біблії, мають найвищий відсоток – по 27% лексичних одиниць вибірки, у

той час як художня література та віддалені запозичення налічують 18% і 5% відповідно.

Ключові слова: фразеологізми, етимологія, Біблія, віддалені запозичення, шекспіризми.

Semeniuk A. A., Potapenko K. V. Etymology and translation into Ukrainian of phraseological units to denote human features.

Modern English phraseology has absorbed the centuries-old experience of the society's development history, the products of which are both language and culture, that influenced not only traditions and customs of the English-speaking world, but also the richness the English language vocabulary, the deep mastery and understanding of which is impossible without studying its origins. Modern Linguistics and translation studies focus on units of different levels functioning, among which idioms, proverbs, and sayings occupy a prominent place as a reflection of a certain ethnic group worldview.

The main sources of the emergence of phraseological units to denote human characteristics are in the scope of the article analysis. The relevance of the research is determined by the tendency to study the live language within the framework of linguistic and cultural studies as a reflection of the inextricable connection between culture and language while their developing.

The purpose of our investigation is to consider the etymological peculiarities of phraseological units that describe the features of a person, their emotional state, abilities, and their translation. Printed authentic dictionaries and electronic resources serve as a foundation of empirical material, which has enabled the realization of the goal. The research methodology is based on a set of methods, in particular, the all-round samples distribution analysis, elements of quantitative analysis, the descriptive method, the method of linguistic and cultural interpretation, which have provided adequate results.

It has been revealed that the main sources of phraseological units are the texts of the Old and New Testaments as a result of spreading Christianity in Britain at the beginning of the 7th century, the works of the famous English playwright W. Shakespeare, whose expressions are called "Shakespeareisms"; fiction; live language; business and politics, neighboring states languages.

According to the results of the analysis, phraseological units originating from the spoken language and the Bible have the highest percentage, 27% of the lexical units each, while fiction and distant borrowings account for 18% and 5%, respectively.

Keywords: *phraseological units, etymology, the Bible, distant borrowings, Shakespeareisms.*

Вступ. Фразеологічні студії доволі динамічно розвиваються у контексті сучасних мовознавчих парадигм. Загалом, ідіоматика дає можливість не лише краще пізнати лексико-семантичні та структурно-типологічні особливості одиниць мови, але й розкрити їхній потенціал як засобу відбиття культурної складової мови (мовної культури, мовної картини світу), адже семантика ідіом відображає досвід, традиції та звички того чи іншого народу (групового користувача мовної системи), що накопичувалися упродовж століть.

Фразеологізми як лексичні одиниці з культурно-специфічною семантикою передають не просто спосіб життя певної лінгвокультурної спільноти, а становлення її світобачення, що пройшло довгий шлях формування. Це стійкі словосполучення, готові сполучення слів, які не створюються в мовленні подібно до вільних, а відтворюються в готовому вигляді з фразеологічного запасу мовця (Кочерган, 2001).

Саме беззаперечний інтерес до вивчення етимології та особливостей функціонування одиниць живої мови, зокрема фразеологізмів у руслі лінгвокультурології, що є свідченням нерозривного зв'язку культури та мови, визначає **актуальність** дослідження. **Мета** статті полягає в аналізі семантики й етимології англійських ідіом на позначення рис людини, її емоційного стану, здібностей у перекладознавчому аспекті.

Критичний огляд літератури, концептуальних рамок, гіпотез і т. ін.

Дослідження фразеологічних одиниць як знаків, що характеризуються своєю особливою роллю і функціями в мові й мовленні, викликає безумовну зацікавленість з огляду на їхню ідентифікацію, етимологічні і структурно-семантичні характеристики, з одного боку, та особливості перекладу, з іншого.

Фразеологізми мають різне походження, починаючи від розмовної мови та закінчуючи біблійними запозиченнями. Найчастіше джерелом творення і поповнення досліджуваних одиниць вважають розмовну мову, з якої у літературу надходять влучні вирази, прислів'я, приказки, дотепи, жарти.

Заваринська І. Ф. також стверджує, що джерелом лінгвокультурної інформації фразеологізмів є античність та християнство. Оскільки їхньою мотиваційною основою є знання міфології та християнства, то вони відзначаються високим ступенем інтернаціональності (Заваринська, 2022).

Загалом сучасні дослідження націлені на перегляд функціональних, структурних та семантичних класифікацій фразеологізмів (Masimova, 2018), розгляд процесів утворення та лексикалізації фразеологізмів (Mamatov, 2020), лексико-семантичний аналіз фразеологізмів на позначення відчуттів людини (Шульженко, 2020) та структурно-семантичні особливості фразеологізмів й походження (Павленко, 2018).

Методологія дослідження. Для досягнення поставленої мети нами було використано комплекс методів, які уможливили дослідження. Метод суцільної вибірки передбачає виокремлення релевантних для нашого аналізу

фразеологічних одиниць із «Англо-українського фразеологічного словника» (Баранцев, 2005), а також електронного ресурсу “Online etymology dictionary” (Harper, 2001–2023) і становить 142 досліджувані одиниці. Застосовуючи даний метод, нами було класифіковано та згруповано фразеологізми вибірки у три групи: з позитивною оцінкою характеристик людини; з негативною оцінкою характеристик людини та з нейтральною конотацією. Наприклад, позитивні якості: *man of decision* (рішуча людина), *high blood* (сміливий, відважний), *keep a civil tongue* (бути чемним), позитивні характеристики поведінки: *rolling stone* (людина, що часто міняє місце роботи або проживання, що не сидить на місці, перекотиполе), *as slow as a snail* (повільний як черепаха, за смертю посилати), а також негативні якості, зокрема, недостатня освіченість людей: *wise behind* (млявий, що погано мізкує), *dumb Dora* (недоумкувата, дурена).

При застосуванні методу суцільної вибірки також було використано елементи кількісного аналізу. Відповідно, до першої групи досліджуваних одиниць (фразеологізми на позначення позитивних рис людини, які становлять 25% вибірки) входить 36 одиниць. Тоді як друга група (фразеологізми з негативною оцінкою характеристик людини, які нараховують 57% вибірки) налічує 81 одиницю. Третя група, тобто фразеологізми з нейтральною конотацією, яка складає 18% від суцільної вибірки, нараховує 26 фразеологічних одиниць. Окрім цього, елементи кількісного аналізу були застосовані при дослідженні джерел походження фразеологізмів.

Наступним методом є описовий, як спосіб виявлення та розгляду певних особливостей та характеристик тих чи інших мовних одиниць він дає змогу систематизувати та комплексно представити отримані результати. У ході нашого дослідження описовий метод був застосований для характеристики вибірки фразеологічних одиниць на позначення рис людини, встановлення їх структурно-семантичних особливостей. До прикладу, було виокремлено три групи досліджуваних одиниць: фразеологізми з нейтральною, позитивною та негативною конотацією.

Окрім цього, за допомогою даного методу був проведений аналіз наявних видів перекладу, серед яких варто зазначити фразеологічні та нефразеологічні типи. До фразеологічних типів відносяться метод повного та часткового еквіваленту, нефразеологічними є калькування та описовий методи. Так, зважаючи на джерело поповнення, таке як Біблія чи запозичення

з класичних мов, фразеологізми перекладають за допомогою повного фразеологічного еквіваленту: *wolf in sheep`s clothing* (вовк в овечій шкурі). Тоді як описовий метод застосовується, коли йдеться про передачу лексичних одиниць, які базуються на особливостях тієї чи іншої культури, наприклад: *having a whale of a time* (добре проводити час), *blue eyed boy* (улюбленець), *Jack of all trades is a master of none* (все умію попрошки і нічого добре).

У цьому зв'язку важливим є також метод лінгвокультурологічної інтерпретації, адже саме фразеологізми є виявом зв'язку між мовою та культурою, що відображає ті чи інші особливості менталітету, звичаї та традиції. Метою даного методу є визначення системи смислів, покладених в основу семантики лінгвокультурем, що забезпечило виявлення асоціацій, закладених у досліджуваних фразеологізмах. До прикладу, компонент *duck* (качка) найчастіше зустрічається у фразеологізмах на позначення негативних рис людини, тоді як *dog* (собака) використовується у фразеологізмах з позитивною конотацією, що зумовлено особливостями англосмовної культури. Поєднання зазначених методів уможливило докладний аналіз досліджуваних одиниць вибірки.

Результати дослідження та обговорення. Фразеологічні фонди мови постійно оновлюються та поповнюються. Сфери політики, спорту, військової справи слугують багатими джерелами оновлення словникового запасу сучасної англійської мови. При дослідженні фразеологізмів велика увага приділяється їх походженню, адже саме завдяки етимологічним розвідкам стає можливим встановлення первинного значення фразеологічної одиниці, її вмотивованість.

За М. Кочерганом, етимологія це: походження слів, а також розділ мовознавства, який вивчає походження слів (Кочерган, 2010), тобто можемо говорити про так званий історичний підхід у роботі з фразеологізмами, адже етимологія того чи іншого виразу відбиває історичні події певного етносу та його менталітет.

У сучасній лінгвістичній науці виділяють декілька джерел походження англійських фразеологізмів, зокрема фразеологічні одиниці, які пов'язані із часовим простором, прийшли в англійську літературу із Біблії та художньої літератури. Біблійні фразеологізми мають витoki у текстах книг Старого та Нового Заповітів. Через процес поширення християнства на теренах Британії на початку VII століття Біблія стала однією із найпопулярніших книг і була

перекладена різними мовами. Саме завдяки цьому багато виразів стали поширеними та часто уживаними як у художній літературі, так і в розмовній мові.

Твори В. Шекспіра, вирази якого називають «крилатими» або «шекспіризмами», (наприклад, *have an itching palm* (любити хабарі), *a sad dog* (гульвіса, розпусник), викривають неналежну поведінку людини, її аморальний спосіб життя. Так, схильність до хабарництва асоціюється з іменником *palm*, підсиленням прикметником *itching*, а поведінка, що принижує гідність, в англійській мові асоціюється з *dog*, і хоча передбачає веселе проведення часу, саме на прикметник *sad* припадає акцент як на маркер непристойного поведіння. Такі колоритні лексичні одиниці, суть яких передають описово в українській мові, значно збагатили фразеологічний пласт англійської мови, і поряд із фразами та виразами, які пов'язані з історичними подіями, звичаями та традиціями англійського народу, відомими письменниками та поетами, іменами королів та вчених, свідчать про особливості сприйняття носіями мови відповідної нормам суспільства поведінки.

У проаналізованій вибірці виявилась чимала кількість фразеологізмів, витокі яких знаходимо у розмовній, живій мові:

1. *top dog* (собака, що перемогла у бійці або ж людина, яка перемогла), де лексема *dog* завдяки поєднанню з іменником *top* у функції означення вживається на позначення позитивних рис людини: мужності, хоробрості, сили, стійкості, що яскраво відбиває описовий переклад. Позитивну конотацію має фразеологізм *early bird catches the worm* (рання пташка пшеницю клює, а пізня очі дере), де образ ранньої пташки маркує працьовитість, що цінується в обох досліджуваних культурах, і при перекладі його передають частковим еквівалентом, хоча образи збігаються: *early bird* – *рання пташка*.

2. *give someone pain in the neck* (надокучати комусь) відносимо до фразеологізмів з нейтральною конотацією. Він вказує на сприйняття болю в області шиї як найдошкульнішого в англійськомому побутовому спілкуванні, у той час як у ході описового перекладу ця особливість втрачається.

У вибірці можемо прослідкувати переклад нейтрального за значенням фразеологізму за допомогою калькування у поєднанні з описовим – *dark horse* (темна конячка, людина від якої невідомо чого чекати), де в українському варіанті повністю збережена структура: прикметник + іменник.

Образи збігаються повністю, прикметник «*dark*» відтворений його українським відповідником «*темний*», а іменник «*horse*» українським еквівалентом «*колячка*». Етимологія цього виразу пов'язана із кінним спортом, у якому темною колячкою називали неочікуваного переможця забігу.

Ще одним прикладом застосування саме методу калькування є *as black as thunder cloud* (*темний як хмара*) на позначення похмурої людини, у якому збігається синтаксична структура, що представлена наступною структурою: сполучник + прикметник + сполучник + іменник, і базується на порівнянні.

Описово передають ті фразеологізми, які є надбанням саме англійської культури, до прикладу, фразеологізм *dead wood* (*баласт*), адже даний вираз вживали на позначення непотрібного матеріалу, який використовувався як дрова, або йшлося про людину, яка більше не була корисною. А *map of Gotham* позначає *обмежену, недалеко людину*, вживається у негативному значенні, а походження його пов'язане з глухим англійським селом Готам, де за переказами жили простодушні люди.

Досліджуючи питання витоків фразеологізмів на позначення різних якостей чи характеристик особистості, неминуче звертаємося до біблійного походження даних лексичних одиниць. Не тільки окремі слова, а й цілі ідіоматичні вирази увійшли в англійську мову зі сторінок Біблії, які перекладаємо переважно повним еквівалентом, адже він передає смислове навантаження та предметно-логічне значення фразеологізмів. Це вказує на спільність світобачення та цінностей англійської та української спільнот:

1) *wolf in sheep`s clothing* (*вовк в овечій шкурі*), що походить з Євангелія від Матвія, й описує погану людину, яка прикидається хорошою, що безумовно відносять до негативних характеристик в обох культурах;

2) також вираз *broken heart* (*розбите серце, безутішний*) має біблійне походження, з допомогою якого позначають складний емоційний стан чуттєвої людини, яка здатна співчувати, що має позитивну конотацію;

3) *like a lamb* (*покірливо, покірно, безмовно, як вівця*) можна знайти в Книзі пророка Єремія, що характеризує рису характеру, яка залежно від життєвої ситуації може бути як негативною, так і позитивною;

4) *pride comes (або goes) before a fall* (*гордия до добра не доведе; диявол пишався, та з неба звалився*) також є прикладом фразеологізму, витоки якого можна знайти у Біблії, а позначає він людину, яка є занадто

самовпевненою і несе негативний заряд. Антонімічний переклад влучно передає засудження такої негативної риси, як гординя, при цьому предметно-логічне значення виразу збережене.

Походження наступного фразеологізму *make a goat* або *scape goat* (зробити когось козлом відпущення – повний еквівалент) можна знайти у Книзі Левитів, що є третьою частиною П'ятикнижжя Мойсея та Старого Заповіту. В сучасній мові цей фразеологізм використовується для опису людини, на яку покладають чужу провину, відповідальність за чийсь учинок, або на прикладі котрої роблять вигляд боротьби з наслідками злочину, відволікаючи таким чином увагу від справжніх винуватців.

Витоки фразеологізму *good Samaritan* (добрий Самаритянин – повний еквівалент) також можна знайти в Біблії, а саме в одній з притч від Луки, й вживається на позначення доброзичливої, щиросердної людини.

Також велика кількість виразів вибірки походить зі сфери бізнесу та політики, значення яких передають переважно описово, до прикладу, *lame duck* або *dead duck* (невдаха). Даний вираз використовувався в Лондоні на фондовій біржі та позначав біржового брокера, який не оплатив своїх боргів, й у цільовій мові перекладу передають описово, відносять до негативних рис людини. Як бачимо, людина, яка зазнає поразки у бізнесі, асоціюється з лексемою *duck*, значення якого підсилюють прикметники *lame*, *dead*, тоді як успішну, зокрема заможного політичного діяча, порівнюють з *fish*, *cat*, у конвергенції до яких виступають *big*, *fat*: *big fish in a small pond* (важлива персона місцевого масштабу), *a fat cat* (багата і привілейована людина).

Описовий переклад застосовують найчастіше при відтворенні національно самобутніх висловів, мовних реалій, які пов'язані з способом мислення народу, певних його традицій та особливостей англійської культури. Даний тип переважає у нашій вибірці, що зумовлено різною ментальністю та культурною спадщиною українського та англійського народів.

Так, висловлювання письменників також поповнили фонд фразеології в англійській мові на позначення рис характеру, до прикладу: *Jack of all trades is a master of none* (все умію потрошки і нічого добре), вперше з'явився у 1612 році в книзі англійського письменника Джеффрея Міншула й описує невмілу людину. Ще одним прикладом фразеологізму, який походить з художньої літератури, є вираз *man Friday* (вірний друг), що запозичений з роману Даніеля Дефо «Робінзон Крузо», в якому описується вірний друг головного героя на ім'я П'ятниця.

Іншим джерелом фразеологізмів є запозичення, які можуть з'явитися у мові як унаслідок перекладу, так і в оригінальному вигляді, що першою чергою пов'язано зв'язками між державами, зокрема у даному випадку варто згадати події політичного характеру, які впливали тим чи іншим чином і на розвиток мови. Прикладом таких країн можуть слугувати Франція та Іспанія, що зумовлено близьким розташуванням цих країн відносно Англії. Проте, у нашій вибірці було знайдено фразеологізм, який походить також із японської мови, значення якого передають описово. Так, до прикладу, фразеологізм *head hancho* (важливий птах, велика шишка, головний) – з японської *hancho* (лідер групи), який привезли військовослужбовці США, що перебували в Японії та Кореї у 1947–1953 р.

Таким чином, за допомогою кількісного аналізу вибірки, нами було встановлено основні джерела походження фразеологізмів, що зображені на *Рис. 1*. Відповідно до результатів аналізу, на фразеологізми, які походять з розмовної мови та Біблії припадає по 27% лексичних одиниць вибірки. Фразеологізми, джерелом яких є сфера бізнесу становить 23%. Найменші показники у таких групах, як художня література та віддалені запозичення, і налічують 18% і 5% відповідно.

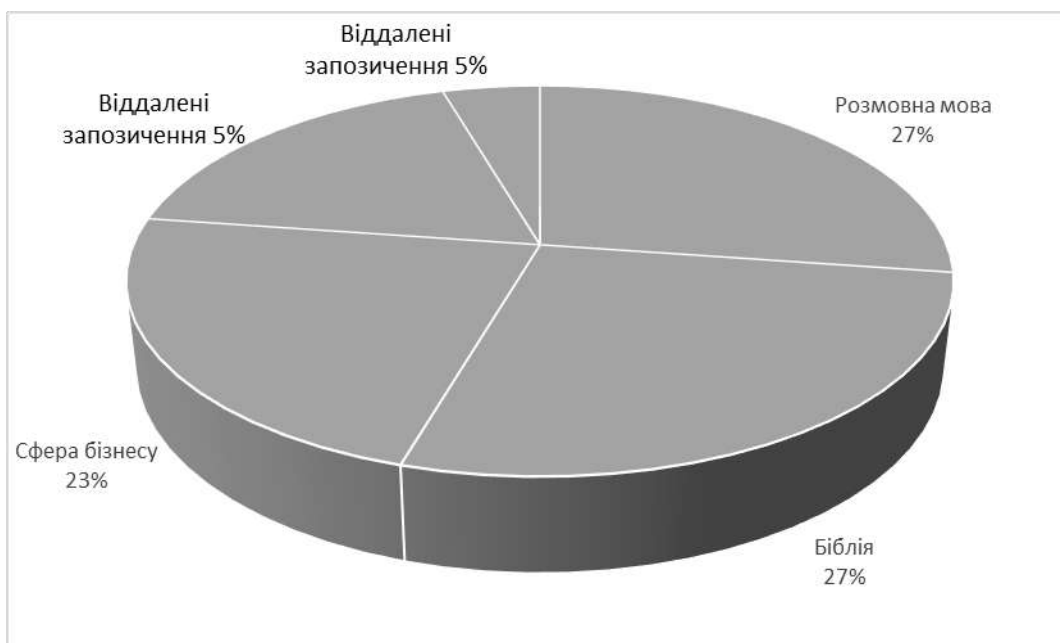

Рис. 1. Етимологія фразеологізмів на позначення рис людини

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, як показало наше дослідження, фразеологізми на позначення рис людини мають надзвичайно різну етимологію. Розуміння значення фразеологізмів криється

у джерелах їх походження. У проаналізованій вибірці зустрічаються фразеологізми біблійного та античного походження, певна кількість фразеологізмів поповнилась завдяки розмовній мові. Також слід зауважити, що у вибірці присутні фразеологізми, які походять з художньої літератури, сфери бізнесу та політики. Найменш типовим джерелом походження лексичних одиниць вибірки є запозичення з територіально віддалених країн, зокрема з Японії, в основному фонди фразеології англійської мови пов'язані з таким мовами як: іспанська, італійська та деякі класичні мови.

Фразеологізми вважаються одними з найбільш специфічних і національно самобутніх одиниць англійської мови. Саме у них відбивається історія народу, своєрідність його культури, побуту, традицій, уявлення людини про навколишній світ та своєрідність його світобачення. Різноманітні за своєю формою та значенням, стильовим забарвленням та образністю ці одиниці становлять великий інтерес для перекладознавства. Труднощі перекладу фразеологізмів, перш за все, пов'язані з розбіжностями будови англійської та української мов, а також особливостями обох культур, зумовлених різною історією розвитку й становлення.

Перспективу вбачаємо у подальшому дослідженні лексико-семантичних, типологічних, функціональних особливостей фразеологізмів з різними компонентами та їх етимології в англійській та українській мовах в межах перекладознавчого аспекту.

ДЖЕРЕЛА

1. Баранцев, К. Т. (2005). Англо-український фразеологічний словник. Київ: Знання.
2. Заваринська, І. Ф. (2022). Фразеологізми з онімним компонентом в англійській, польській та українській мовах: лінгвокультурологічний аспект: Монографія. Тернопіль: Осадца Ю. В.
URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/25371/1/monografia.pdf>
3. Кочерган, М. П. (2001). Вступ до мовознавства. Київ: Академія.
4. Кочерган, М. П. (2010). Загальне мовознавство. Київ: Академія.
5. Павленко, Н. О. (2018). Фразеологізми на позначення людини за її здібностями в англійській мові: лінгвокультурологічний і семантичний аспекти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/30623/1/N_Pavlenko_NVMGY_37_KUBG.pdf
6. Шульженко, А. С. (2020). Фразеологізми на позначення відчуттів людини в українській, англійській та французькій мовах: структурний і семантичний аспекти [Дис. канд. філ. наук: 10.02.17. Донецький національний університет імені Василя Стуса]. URL: <https://abstracts.donnu.edu.ua/article/view/8689>
7. Mamatov, A. (2020). Phraseological formation and lexicalization phenomenon. *Journal of Critical Reviews*. 7 (13). 1015–1018. URL: <http://doi.org/10.31838/jcr.07.13.170>

8. Masimova, L. (2018). Concept of phraseological units. Functional, structural and semantic classification of phraseological units. *World science*. 8 (6 (34)). 11–13. URL: https://doi.org/10.31435rsglobal_ws/12062018/5886

9. Harper, D. Online etymology dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/>

REFERENCES

1 Barantsev, K. T. (2005). English-Ukrainian phraseological dictionary. Kyiv. Znannya. (in Ukrainian)

2 Zavarynska, I. F. (2022). Fraseolohizmy z onimnym komponentom v anhliyskyi, polskiy ta ukraïnskiy movakh: lingvokulturologichnyi aspekt: Monografia. Ternopil, Osadtsa Ju. V. Retrieved April 6, 2023, from <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/25371> (in Ukrainian)

3 Kocherhan, M. (2001). *Vstup do movoznawstwa*. Kyiv. Academia. (in Ukrainian)

4 Kocherhan, M. (2010). *Zahalne movoznawstwo*. Kyiv. Academia. (in Ukrainian)

5 Pavlenko N. (2018). Frazeolohizmy na poznachennya ludyny za ii zdibnostyamy v anhliyskiy movi: lingvokulturolohichnyi i semantychnyi aspekty. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Odesa. P. 125–127. Retrieved April 7, 2023, from <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/30623> (in Ukrainian)

6 Shulzhenko A. S. (2020). Frazeolohizmy na poznachennya vidchuttiv ludyny v ukraïnskiy, anhliyskiy ta frantsuzkiy movah: strukturnyj i semantychnyi aspekty. [Dissertation for Ph.D. Degree in Philology (10.02.17), Vasyl Stus Donetsk National University]. <https://abstracts.donnu.edu.ua/article/view/8689> (in Ukrainian)

7 Mamatov A. (2020). Phraseological formation and lexicalization phenomenon. *Journal of Critical Reviews*. 2020. 7(13). 1015–1018. Retrieved April 6, 2023, from: <http://doi.org/10.31838/jcr.07.13.170>

8 Masimova, L. (2018) Concept of phraseological units. Functional, structural and semantic classification of phraseological units. *World science*. 8 (6(34)). 11–13. Retrieved April 6, 2023, from https://doi.org/10.31435rsglobal_ws/12062018/5886

9 Harper, D. (2001–2023). Online etymology dictionary. <https://www.etymonline.com/>

Дата надходження статті до редакції: 29.03.2023.

Прийнято до друку: 22.05.2022

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.26>
UDC 81'42: 81'111

EU ENVIRONMENTAL LEGISLATION: MITIGATION OF DIRECTIVE ILLOCUTIONARY FORCE

Snitsar V. P.

Київський університет імені Бориса Грінченка
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9553-574X>
v.snitsar@kubg.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

This article discusses the illocutionary underpinning of varying degrees of legal force of an international document, derived from the conflict between its genre and institutional nature as an act of hard law and the sphere of environmental relations associated with soft law. The purpose of the article is to identify the types of hedging and mitigation of directive speech acts in the text of binding international law, and their impact on the degree of legal force of the document. Despite the predominance of directive speech acts that correspond to the obligative deontic modality of the document in accordance with the genre and institutional strategy of mandatory prescriptions, most of the acts are presented in indirect, hedged and mitigated versions with varying degrees of de-intensification of the directive illocutionary force. The mitigation of coercion contributes to the discursive strategy of consensus and solidarity in such a sensitive area of international law as environmental legislation. The study revealed that the weakening of the intensity of directive illocutionary force is achieved by employing a number of mitigating and structural devices. The unconditional validity of legal force is reduced through hedging of explicit directives by introducing the parenthetical constructions in the propositional part of the act to refer to the circumstances, i.e. to the varying interests and needs of the states that can be taken into account during the implementation of the document. In addition to hedging, mitigation of explicit directive acts is achieved through bushes – the lexemes with the semantic features denoting an intention to act or a deliberation process instead of actions themselves that blur the propositional or denotative scope of statements, thus influencing the categoricity of the legal norm and, indirectly, its level of obligatoriness. The next type of directive action modifications affecting the mitigation of the directive illocutionary force is achieved through structural transformations of the directive act, whereby the designation of the states as subjects of the directive action is omitted and the position of the phrasal subject is occupied by the nomination of an object or a prescription purpose in combination with a binding verb. As a result, the utterance loses its performative-illocutionary part, which significantly affects the decrease in the degree of strength of the directive illocutionary force.

Key words: *directive speech acts, hedging, mitigation, illocutionary force, legal force.*

Сніцар В.П. Природоохоронне законодавство ЄС: мітигація директивної ілокутивної сили

У статті розглядається ілокутивне підґрунтя різного ступеню юридичної сили документа, що зумовлене конфліктом між його жанровою та інституційною природою як акта жорсткого права та сферою регулювання – екологічними відносинами, які зазвичай асоційовані з м'яким правом. Метою статті є виявлення типів хеджування та мітигації директивних мовленнєвих актів у тексті міжнародного зобов'язального права в аспекті їх впливу на ступінь юридичної сили документа. Незважаючи на переважання директивних мовленнєвих актів, які відповідають облігативній деонтичній модальності документа відповідно до жанру та інституційної стратегії імперативності, більшість актів подано в непрямих, хеджованих та пом'якшених варіантах із різним ступенем деінтенсифікації директивної ілокутивної сили. Пом'якшення примусу сприяє реалізації дискурсивної стратегії консенсусу та солідарності в такій чутливій сфері міжнародного права, як екологічне законодавство. У статті виявлено, що послаблення інтенсивності директивної ілокутивної сили досягається низкою пом'якшувальних і структурних засобів. Безальтернативність юридичної сили зменшується за допомогою хеджування прямих директивів шляхом впровадження у пропозиційну частину акту вставних конструкцій для посилення на обставини, тобто на різні інтереси та потреби держав, які можуть бути прийняті до уваги під час виконання документа. На додаток до хеджування, пом'якшення експліцитних директивних актів здійснюється за допомогою бушів – лексем із семами на позначення наміру діяти чи процесу обговорення замість самих дій, які розвивають пропозиційний чи денотативний обсяг висловлювань, таким чином впливаючи на категоричність норми і, опосередковано, на рівень її обов'язковості. Наступний тип модифікацій директивних дій, що впливають на зменшення ілокутивної директивної сили, досягається шляхом структурних перетворень директивного акту, у якому опускається позначення держав як суб'єктів директивної дії, і позицію фразового суб'єкта займає номінація об'єкта або мети приписів у поєднанні із зобов'язальним дієсловом. У результаті висловлювання втрачає свою перформативно-ілокутивну частину, що суттєво впливає на зменшення директивної ілокутивної сили.

Ключові слова: *директивні мовленнєві акти, хеджування, мітигація, ілокутивна сила, юридична сила.*

Introduction

The analysis of discursive strategies in their interaction with the speech acts pragmatics of the document is of certain scientific and practical relevance, since the features of such a correlation ultimately affect the legal force of the document and the degree of its obligative nature. Institutional-discursive strategies with a predominance of either consensual or prescriptive components are presumably derived from three factors: (1) the specifics of environmental legislation as predominantly soft law, (2) the genre of a specific document within the scope of

this law, (3) and the degree of binding / legal force of EU legislation for Member States.

The material under study covers the European Climate Law of 2021, adopted by the EU Regulation, i.e. an act of the European Union that is legally binding and subject to immediate execution as a law in all participating States simultaneously.

Proceeding from the second (“hard” genre of the Law) and the third (compulsory EU legislation) extralinguistic factors, the verbal and pragmatic characteristics of the text under consideration should iconically reproduce its highest legal force. On the other hand, the analysis of the document reveals a number of characteristics of the soft law discourse, in the stylistics of which the environmental relations of states are often regulated.

In view of the unequal impact on the pragmatics of the European Climate Law of genre and institutional factors as well as the features of the regulatory sphere, which are manifested by the speech acts specificity of the document, the article focuses on the illocutionary underpinning of the varying degree of obligations embodied in institutional strategies.

The purpose of the article is to identify the types of hedging and mitigation of directive acts in the text of binding international law and their impact on the degree of legal force of the document.

Theoretical Background. In theoretical terms, the article is based on the studies of (a) speech acts in various institutional discourses, taking into account their gradation according to the intensity of illocutionary force, (b) hedges and bushes as mitigators of both illocutionary and propositional components of speech acts.

The article uses the most traditional classification of speech acts into assertives, directives, commissives, expressives and declaratives (Searle, 1969), while focusing on explicit and implicit directives, i.e. acts compelling to a certain action, in view of the implied specifics of the genre of the European Climate Law as a legally binding document, based on directive illocutionary force. Of particular importance for the article are the studies that distinguish speech acts by the degree of intensity/de-intensification of their illocutionary force (Holmes, 1984; de Pablos-Ortega, 2020). Directives and commissives are differentiated according to the criteria: direct – indirect, strong – weak, hedged – unhedged, conventional – non-conventional, with the combination and intersection of these criteria to

develop more or less detailed classifications (Kravchenko et al., 2022, p. 1042; Kravchenko et al., 2021, p. 184; de Pablos-Ortega, 2020).

A number of criteria that specify the degree of illocutionary force are associated with the concept of hedges and other mitigators, which to some extent weaken the directive illocutionary force. The article uses the classification of mitigators proposed by C. Caffi (2006), including the identification of categories such as hedges that affect the illocutionary force of the utterance by distancing its addresser, and bushes that blur the propositional content of the utterance (Caffi, 1999, p. 883), making it fuzzier.

Methods. The article integrates a speech acts approach to the analysis of an international legal document with some explanatory tools of the theory of mitigation in the version of the classification of mitigators into bushes, hedges and shields – taking into account the absence of a clear line between classes of mitigators in relation to their impact on the intensity of directive illocutionary force (Kravchenko et al., 2022). To clarify the meaning of lexemes-bushes and their function in blurring the denotative scope of a directive statement, the article uses elements of componential analysis.

Results and Discussion. The pragmatics of EU environmental legislation includes both speech act and discursive levels, which form relationships of inclusion based on the “means-ends” principle. Therefore, it is logical to begin the analysis with the speech act pragmatics as the main marker of discursive strategies.

The speech act organization of the European Climate Law demonstrates a predominance of directive speech acts that implement the discursive strategy of prescribing the normative provisions and their mandatory compliance. The maximum degree of illocutionary force of an explicit directive act is marked by the illocutionary verb *shall*, which should be used as a verb of positive imperative with a meaning “to impose an obligation or a requirement”, according to the requirements of the EU regulations for authors and translators (ISO/IEC Directives, 2021, Table 3 – Requirement). The same recommendation is contained in English Style Guide (2023, p. 58).

This type of the strongest directive acts is represented by (1) and (2).

(1) “*When implementing the target referred to in the first subparagraph, the relevant Union institutions and the Member States shall prioritise swift and predictable emission reductions and, at the same time, enhance removals by natural sinks*” (Article 4 (1)).

(2) “*The relevant Union institutions and the Member States shall ensure continuous progress in enhancing adaptive capacity, strengthening resilience and reducing vulnerability to climate change in accordance with Article 7 of the Paris Agreement*” (Article 5 (1)).

However, we were able to identify only a few normative statements in which *shall* denotes a direct, unconditional directive act that underlies the maximum binding force of the document. In 90 % of statements formulating the normative content of the Law, directives are presented in their various hedged, mitigated, and indirect forms, which in one way or another affect the weakening of the obligative modality of the document.

In particular, the article revealed such types of modifications of directive acts:

1. Hedging of explicit acts through parenthetical constructions *as necessary, as appropriate, where appropriate, as prescribed by the Member State concerned*, etc. that provide a certain variability in the application of the document as exemplified by (3) and (4).

(3) “*⟨...⟩ the Commission shall assess in particular the availability under Union law of adequate instruments and incentives to mobilise the investments needed, and propose measures as necessary*” (Article 4 (2)).

(4) “*⟨...⟩ the Commission shall make a legislative proposal, as appropriate, based on a detailed impact assessment*” (Article 4 (3)).

2. Another type of hedges is represented by insert constructions in the propositional parts of the speech acts, which refer to the varying interests of the states that are taken into account during the implementation of the normative provision, thereby weakening the directive illocutionary force and obligative modality of the act in favor of the conditions and circumstances in its application (i.e. national law enforcement, the individual capabilities of states, etc.) associated with dynamic modality as in (5) and (6).

(5) “*the consistency of relevant national measures with ensuring progress on adaptation as referred to in Article 5, taking into account the national adaptation strategies referred to in Article 5 (4)*” (Article 7 (1b)).

(6) “*The relevant Union institutions and the Member States shall take the necessary measures at Union and national level, respectively, to enable the collective achievement of the climate-neutrality objective set out in paragraph 1, taking into account the importance of promoting both fairness and solidarity*”

among Member States and cost-effectiveness in achieving this objective” (Article 2 (2)).

In (6), an extended hedge specifies the conditions for ensuring climate neutrality at the supranational and national levels, namely: the measures should rely on the concepts of justice, solidarity, as well as considerations of economic efficiency in achieving this goal. The lexemes *justice* and *solidarity* do not denote legal meanings but connote, especially in combination with the participle *promoting*, a declarative seme that blurs the obligation to some extent.

In addition, the nominative units *fairness*, *solidarity*, and *cost-effectiveness* are, to some degree, legal euphemisms, as they actually indicate the damage that is inevitable for European countries in implementing measures to prevent climate change. Fairness is understood here in the sense of “proportionality” in the infliction of damage to the economies of member states as a result of their measures to ensure climate neutrality.

Thus, insert constructions introduce conditions under which the propositional part of the act is feasible and thus implement the function of not only hedges, which are associated with the illocutionary scope of statements, but also bushes, blurring the denotative/propositional content of acts.

Some semiotic studies on international legal discourse interpret this type of hedges as the implicated intertextuality devices referring to the semiospheres of national legislations which are used to expand in a particular manner the powers of the parties-addressees to avoid conflicts of interest.

By foregrounding the heterogeneity they provide for and, to some extent, eliminate the possibility of variable interpretation of the international legal text and the rules of conduct that have been laid down, thus manifesting a combined strategy for (a) forecasting the possibility of flouting the document provisions in favor of the national interests of the parties, with (b) indicating the source of alternative interpretations and (c) their unification in a general rule (Kravchenko et al., 2022, pp. 785–786).

3. In addition to hedging, mitigation of explicit directive acts is achieved through bushes that blur the propositional or denotative scope of statements. In particular, in (7) and (8) the function of bushes is performed by the verbs expressing intention or desire in the performative part of the act and “dividing” the modal verb of obligation and its correlating notional verb as in (7) and (8).

(7) “⟨...⟩ *the Union shall aim to achieve negative emissions thereafter*” (Article 2 (1)).

(8) “<...> *the Union shall aim to achieve a higher volume of its net carbon sink in 2030*” (Article 4 (1)).

Such verbs are semantically redundant, and their use decreases the directive illocution, as the seme ‘intention’ shifts the directive provision from the sphere of real to potential actions, from prescriptions to the statement of intentions.

If we compare the acts *the Union shall aim to achieve* and *the Union shall achieve*, the greater intensity of the directive illocution in statements without the verb *aim* becomes apparent.

A similar function is performed by other bushes-mitigators, particularly, if the verb denoting a prescribed action is preceded by a verb or a non-finite verb designating the process of thinking about actions as in (9).

(9) “*By 30 June 2021, the Commission shall review relevant Union legislation in order to enable the achievement of the target set out in paragraph 1 of this Article and the climate-neutrality objective set out in Article 2 (1) and consider taking the necessary measures, including the adoption of legislative proposals, in accordance with the Treaties*” (Article 4 (2)).

Therefore, in (9), through the use of the bush-mitigator *consider* with the seme ‘to think about carefully’, the obligation moves from the sphere of actions to the sphere of cognitive activity, from the realm of reality to the sphere of possibility and potentiality.

The next type of modifications of directive speech acts affecting the weakening of the illocutionary directive force is represented by directives in which the phrasal subject position is occupied by a lexeme or combination denoting the target of the directive action instead of its performer as in (10).

(10) “*In order to reach the climate-neutrality objective set out in Article 2 (1), the binding Union 2030 climate target shall be a domestic reduction of net greenhouse gas emissions (emissions after deduction of removals) by at least 55 % compared to 1990 levels by 2030*” (Article 4 (1)).

Some of these directives are represented by passive constructions, which further distance the subjects of the directive illocution from their obligations contained in the propositional content of the act as in (11).

(11) “*Union-wide greenhouse gas emissions and removals regulated in Union law shall be balanced within the Union at the latest by 2050, thus reducing emissions to net zero by that date, and the Union shall aim to achieve negative emissions thereafter*” (Article 2 (1)).

All categories of directives in which the phrasal subject position is occupied by the target or object of obligation are classified as indirect or implicit directive acts with a double illocutionary force – a direct assertion of necessity or desirability of an action (assertive act) and an indirect call to perform the action (directive act).

Directives differing in the degree of intensity of their illocutionary force form the basis of the discursive-institutional strategies of the Law, balancing between the mandatory prescriptions derived from the genre and institutional factors and the mitigation of coercion associated with the specificity of the regulatory sphere, to achieve consensus and solidarity among subjects with different national interests and risks to the economy due to the implementation of the climate law.

The strategy of achieving consensus and veiling disagreements is implemented through mitigation tactics, which are aimed either at implying the mandatory nature of document compliance through the structural arrangement of an assertive act, or at shifting the action from the realm of reality to the realm of procedure and potentiality, or at foreseeing and acknowledging the possibility of some variability in national implementation depending on various circumstances and national interests of states.

Conclusions and perspectives. The illocutionary basis of the Climate Law obligations, varying in their degree of imperativeness, indicates that the criterion of the sphere of regulation, associating environmental law with soft law is dominant for the pragmatic organization of the document in comparison with the parameters of the genre and institutional law of the EU, governed by hard law. Despite the predominance of directive speech acts that correspond to the obligative deontic modality of the document in accordance with the genre and institutional strategy of mandatory prescriptions, most of the acts are presented in indirect, hedged and mitigated versions with varying degrees of deintensification of the directive illocutionary force. The mitigation of coercion contributes to the discursive strategy of consensus and solidarity in such a sensitive area of international law as environmental legislation. The article revealed that the weakening of the intensity of directive illocutionary force is achieved by a number of mitigating and structural devices. The unconditional validity of legal force is reduced through hedging of explicit directives by introducing the parenthetical constructions in the propositional part of the act to refer to the circumstances, i.e. to the varying interests and needs of the states that can be taken into account during the

implementation of the document. In addition to hedging, mitigation of explicit directive acts is achieved through bushes – the lexemes with the semes designating an intention to act or a deliberation process instead of actions themselves that blur the propositional or denotative scope of statements, thus influencing the categoricity of the norm and, indirectly, its level of obligatoriness. The next type of directive action modifications affecting the decrease of the illocutionary directive force is achieved through structural transformations of the directive act, wherein the designation of the states as the subject of the directive action is omitted, instead of which the position of the phrasal subject is occupied by the nomination of an object or a purpose of prescriptions in combination with a binding verb. As a result, the utterance loses its performative-illocutionary part, which significantly affects the reduction of directive illocutionary force.

The analysis of assertive, commissive and declarative speech acts in the context of their impact on the legal force of international legal instruments is the objective of further research.

REFERENCES

1. Caffi, C. (2006). Mitigation. In K. Brown (Ed.), *Encyclopedia of language and linguistics* (p. 171–175). Oxford: Elsevier.
2. Caffi, C. (1999). On mitigation. *Journal of Pragmatics*, 31(7), 881–909. [https://doi.org/10.1016/S0378-2166\(98\)00098-8](https://doi.org/10.1016/S0378-2166(98)00098-8).
3. de Pablos-Ortega, C. (2020). Directive Speech Acts in English and Spanish Filmspeak. *Pragmática Sociocultural / Sociocultural Pragmatics*, 8(1), 105–125. <https://doi.org/10.1515/soprag-2020-0001>.
4. *English Style Guide. A handbook for authors and translators in the European Commission*. (2016, January). 8th ed. Last updated: February 2023. Retrieved March 25, 2023, from https://commission.europa.eu/system/files/2023-03/styleguide_english_dgt_en.pdf
5. Holmes, J. (1984). Modifying illocutionary force. *Journal of Pragmatics*, 8(3), 345–365. [http://dx.doi.org/10.1016/0378-2166\(84\)90028-6](http://dx.doi.org/10.1016/0378-2166(84)90028-6)
6. *ISO/IEC Directives, Part 2 – Principles and rules for the structure and drafting of ISO and IEC documents*. Retrieved March 25, 2023, from https://www.iso.org/sites/directives/current/part2/index.xhtml#_idTextAnchor084
7. Kravchenko, N., Yudenko, O., Chaika, O., Kryknitska, I., Letunovska, I. & Yudenko, O. (2022). Commissive Modality of International Legal Discourse: An Implicit Mitigation of the Bindingness. *Theory and Practice in Language Studies*, 12 (6), 1039-1047. <https://doi.org/10.17507/tpls.1206.03>.
8. Kravchenko, N., Vylinskyi, S. & Yudenko, O. (2022). Deictic mitigation vs. commissive acts in political interview (based on the modern European discourse of aid to Ukraine). *Alfred Nobel University Journal of Philology. Series “Philological Sciences” / Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriya: Filolohichni Nauky*, 2(24), 193–200. DOI: 10.32342/2523-4463-2022-2-24-16.

9. Kravchenko, N., Soshko, O. & Markova, Yu. (2022). Pre-translation Analysis of International Legal Discourse: From Social Semiotics to the Concepts of Lotman and Bakhtin. *Jordan Journal of Modern Languages and Literatures*, 14(4), 775–795. <https://doi.org/10.47012/jjml.14.4.4>.

10. Kravchenko, N., Pasternak, T. & Korotka, S. (2021). Deontic modality in epideictic discourse: Speech acts facet (based on COVID-associated texts). *Cogito. Multidisciplinary research journal*. 13(2), 167–184.

11. *Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law')*. Retrieved March, 25, 2023, from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1119>.

12. Searle, J. (1969). *Speech acts*. Cambridge: Cambridge University Press.

*Дата надходження статті до редакції: 14.04.2023.
Прийнято до друку 20.05.2023*

Літературознавство Literary criticism

<https://doi.org/10.28925/2311-2425.2023.27>

УДК 82-32.09:[165.82:133.4]

СПІЛЬНІ РИСИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ХУДОЖНІХ КАРТИН СВІТУ ЕЛЕНИ ГАРРО ТА СЕРГІЯ ОСОКИ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАНЬ «¿QUÉ HORA ES...?» ТА «ОПІВНІЧНИЙ ГІСТЬ»)

Підпригора Ю.Г.

Київський університет імені Бориса Грінченка
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8168-7825>
y.pidipryhora@kubg.edu.ua

Кушнір А.О.

Київський університет імені Бориса Грінченка
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-7086-016X>
a.kushnir@kubg.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

Сучасний світ спілкування представників різних етносів часто вимагає більшого заглиблення в реалії та особливості світосприйняття тієї чи іншої культури кожного з суб'єктів комунікації. Мовна концептуалізація світу кожного етносу, в свою чергу, знаходить відображення в літературі у вигляді індивідуальної художньої картини світу, реалізованої автором на сторінках його творів. Саме тому дослідження спільного та відмінного в авторських картинах світу різних письменників викликає інтерес, особливо якщо, на перший погляд, їхні мовні, культурні та історичні витоки суттєво різняться. Метою статті є проаналізувати авторські картини світу представників мексиканської та української літератур на матеріалі двох вибраних оповідань та встановити їх спільні риси.

Елена Гарро (1916-1998) – мексиканська письменниця, журналістка та сценаристка. Її вважають представницею магічного реалізму в

латиноамериканській літературі та поборницею ідей фемінізму.

Сергій Осока (1980 р. н.) – наш сучасник, український поет та письменник із Полтавщини, член Національної спілки письменників України. Його проза часто апелює до тем сільського побуту чи порівнює сільський та міський стиль життя.

Тим не менш, в оповіданнях «¿Qué hora es...?» та «Опівнічний гість» цих абсолютно різних авторів у результаті проведеного дослідження було встановлено такі спільні риси художніх картин світу:

- головними героїнями в обох оповіданнях виступають жінки, чиєю віссю буття є кохання до чоловіка. Це наскрізний мотив, що тісно переплетений з концептом ЧЕКАТИ;

- викривлене сприйняття часу. Для обох головних героїнь час циклічний та обмежений однією добою. Для решти персонажів час є лінійним, тому поведінка героїнь є дивною і сприймається іншими як ознака психічного розладу особистості;

- в обох оповіданнях домінує чуттєве сприйняття дійсності: багато описів візуальних образів, запахів, тактильних відчуттів;

- для обох героїнь є властивими оніричні стани (сон і дійсність тісно переплітаються);

- обидва оповідання мають неочікувану розв'язку.

Аналіз спільних рис свідчить про присутність в індивідуальних художніх картинах світу обох авторів характеристик, притаманних філософії магічного реалізму. Проте, якщо в мексиканській та інших іспанськомовних літературах магічний реалізм є розповсюдженим явищем, для української літератури він не є типовим. Звідси постає перспективна проблема подальшого дослідження першопричин такої близькості авторських картин світу представників українськомовної та іспанськомовної культур.

Ключові слова: художня картина світу, концепт ЧАС, концепт ПРОСТІР, концепт ЧЕКАТИ, оніричні стани, магічний реалізм.

Y. Pidipryhora, A. Kushnir. Common features of the individual artistic worldviews by Elena Garro and Serhiy Osoka (based on the short stories "¿Qué hora es...?" and "The Midnight Guest")

The modern world of communication between representatives of different ethnic groups often requires a deeper understanding of the realities and peculiarities of the cultural worldview by each of the subjects of communication. The linguistic conceptualization of the world of each ethnic group, in turn, is reflected in literature in the form of an individual artistic worldview realised by the author on the pages of his works. That is why the study of the common and distinctive features of different writers' worldview is of interest, especially if at first glance their linguistic, cultural and historical origins seem to be significantly different. The purpose of the article is to analyze the artistic worldview of representatives of Mexican and Ukrainian literature based on the material of two selected stories and to establish their common features.

Elena Garro (1916-1998) was a Mexican writer, journalist, and screenwriter. She is considered to be a representative of magical realism in Latin American literature and a champion of feminism.

Serhiy Osoka (b. 1980) is a contemporary of ours, a Ukrainian poet and writer from Poltava region, a member of the Ukraine's National Union of Writers. His prose often refers to rural life or compares rural and urban lifestyles.

Nevertheless, in the stories "¿Qué hora es...?" and "The Midnight Guest" by these completely different authors, as a result of the conducted research, the following common features of artistic worldviews were established:

- *the main characters in both stories are women whose axis of being is love for a man. It is a recurring motif that is closely intertwined with the concept of "waiting";*
- *distorted perception of time. For both protagonists, time is cyclical and limited to one day. For the other characters, time is linear, which is why the protagonists' behaviour is strange and is perceived by others as a sign of a mental disorder;*
- *both stories are dominated by a sensory perception of reality: there are many descriptions of visual images, smells, and tactile sensations;*
- *both characters are marked by oneiric states (dream and reality are closely intertwined);*
- *both stories have an unexpected ending.*

The analysis of common features in the individual artistic pictures of the world of both authors indicates the presence of the characteristics inherent to the philosophy of magical realism. However, if magical realism is a widespread phenomenon in Mexican and other Spanish-language literature, it is not typical for Ukrainian literature. Hence the promising problem of further research into the root causes of such closeness of the author's worldview of representatives of Ukrainian-speaking and Spanish-speaking cultures arises.

Key words: *artistic worldview, concept of TIME, concept of SPACE, concept of WAITING, oneiric states, magical realism.*

Вступ. Сучасний світ спілкування представників різних етносів часто вимагає більшого заглиблення в реалії та особливості світосприйняття тієї чи іншої культури кожного з суб'єктів комунікації. При цьому мовна концептуалізація світу кожного етносу, в свою чергу, знаходить відображення в літературі у вигляді індивідуальної художньої картини світу, реалізованої автором на сторінках його творів.

Загальновідомим є твердження про те, що картина світу є сукупністю уявлень людини про те, як він влаштований (Шинкарук, 2002, с. 271). Концептуальна картина світу об'єктивує знання у свідомості людини і реалізується через мовну картину світу, яка у свою чергу може бути засобом вивчення певних індивідуальних чи національних характеристик людей через моделювання концептів. Разом із тим, мова є засобом створення вторинної художньої картини світу, яка втілює індивідуальне авторське уявлення творця-письменника про світ і може містити індивідуальні концепти, властиві лише сприйняттю конкретного автора (Yaremchuk, 2020).

Саме тому дослідження спільного та відмінного в авторських картинах світу різних письменників викликає інтерес, особливо якщо, на перший погляд, їхні мовні, культурні та історичні витоки суттєво різняться.

Метою статті є проаналізувати авторські картини світу представників мексиканської та української літератури та встановити їх спільні риси.

Матеріалом дослідження послужили два оповідання: «¿Qué hora es...?» («Котра година?») мексиканської авторки Елени Гарро та «Опівнічний гість» українського письменника Сергія Осоки. Слід зауважити, що аналізувалися оригінальні тексти іспанською та українською мовою відповідно.

Елена Гарро (1916-1998) – мексиканська письменниця, журналістка та сценаристка, що народилася в Пуеблі, Мексика, 11 грудня 1916 року. Період її найактивнішої діяльності припав на 60-90ті роки минулого сторіччя. Її вважають представницею магічного реалізму в латиноамериканській літературі та поборницею ідей фемінізму. Творчість Гарро має важливе значення для мексиканської та латиноамериканської літератури: її проза започаткувала нові способи осмислення часу в оповіді, в її п'єсах можна побачити нові тенденції в драматургії; в її оповіданнях, настільки ж фантастичних, як і достовірних, ледь не вперше в мексиканській літературі головна увага зосереджена на світогляді селян, корінних народів та мешканців провінційних містечок. Розмах літературної творчості Елени Гарро є таким, що деякі літератори стверджують, що вона є найкращою письменницею Мексики після Сор Хуани Інес де ла Крус (Garro, 2016, pp. 9-23).

Сергій Осока – наш сучасник, український поет та письменник, член Національної спілки письменників України. Автор народився 1980 року у Великій Багачці на Полтавщині і досі живе у Полтаві, працює літературним редактором, перекладає поезію. Його проза часто апелює до тем сільського побуту чи порівнює сільський та міський стиль життя. Обране для аналізу оповідання «Опівнічний гість» належить до збірки «Три лини для Марії», опублікованої у 2020 році, яка наприкінці 2021 року у Львові була відзначена премією Міста літератури ЮНЕСКО.

Критичний огляд літератури, концептуальних рамок, гіпотез. Відтворення авторських художніх картин світу в літературних творах письменників є багатогранною темою, яка завжди викликала інтерес науковців-філологів. У фокус досліджень потрапляли як вплив соціокультурного оточення автора на його художню картину світу, так і закономірності використання різноманітних літературних технік для створення цієї картини, і нарешті зворотній вплив авторської художньої картини світу на суспільство. У своїй праці «The Anxiety of Influence: A Theory of Poetry» відомий американський літературний критик Гарольд Блум проаналізував творчість різних поетів і дослідив, як їх індивідуальна картина

світу та власний досвід відображаються в написаних ними текстах, приділивши увагу важливості літературної традиції і впливу попередніх митців на своїх послідовників, який шляхом творчої переінтерпретації відбивається у їх власних художніх картинах світу (Bloom, 1973). Інший видатний літературний критик Нортроп Фрай запропонував теорію архетипів, яка дозволила пояснити, якими універсальними архетипами користуються автори, створюючи художню картину світу в своїх творах. Фрай виділяє чотири основні архетипи: комедію, трагедію, романтику та сатиру. Кожен із цих архетипів пов'язаний із низкою повторюваних тем і мотивів, які Фрай детально досліджує у своїй роботі (Frye, 1990). Проблема створення художньої картини світу автора крізь призму ролі, яку в цьому процесі відіграє мова, цікавила французького семіолога Ролана Барта, який досліджував зв'язки між мовою, культурою та літературою (Barthes, 1972). Нашу увагу привернув крос-культурний аспект досліджуваної проблематики: чи може індивідуальне авторське уявлення про світ різних письменників, що належать до різних етносів та культур та користуються різною мовною картиною світу, мати точки перетину, і якщо так, то чим це зумовлено? Поштовхом до аналізу творчості Елени Гарро та Сергія Осоки, в яких, на перший погляд, немає нічого спільного з точки зору походження, статі, генерації, соціокультурного середовища, в якому вони формувалися як особистості, стало враження від випадково прочитаних оповідань, теми та ідеї яких здалися нам дотичними. Це спонукало нас більш детально проаналізувати ці твори, щоб підтвердити чи спростувати початкову гіпотезу.

Методологія дослідження. Дослідження особливостей індивідуальних авторських картин світу зазначених письменників здійснювалося в декілька етапів.

На першому етапі було застосовано метод лінгвістичного спостереження шляхом первинного аналітичного осмислення художніх текстів, визначення ключових ідей та мовних засобів, за допомогою яких вони вербалізуються.

На другому етапі було використано метод лінгвоконцептуального аналізу, завдяки якому було встановлено головні художні концепти обох оповідань та окреслено структурно-змістовий обсяг номінативних одиниць, які стали в тексті їх вербальними знаками. На цьому етапі для ідентифікації поняттєвого обсягу лексеми – основи словесного образу «чекати» також

застосовувався дефініційний аналіз.

На третьому етапі з оповідань шляхом суцільної вибірки були виокремлені лексичні одиниці, що вербалізують сенсорні образи, які було класифіковано за п'ятьма органами чуттів на візуальні, слухові, смакові, нюхові й тактильні. За допомогою кількісного аналізу було проранжовано частотність їх використання в художньому просторі досліджуваних текстів.

На четвертому етапі було здійснено компаративний аналіз визначених характеристик авторських картин світу Елени Гарро та Сергія Осоки, представлених у художніх текстах досліджуваних оповідань, і встановлено спільні риси, притаманні обом авторським художнім картинам світу.

Результати дослідження та обговорення. У проаналізованих творах «¿Qué hora es...?» Елени Гарро та «Опівнічний гість» Сергія Осоки було виявлено як авторські концепти, що мають точки перетину, так і спільні сюжетні ходи та особливості будови нарації, представлені на *рис. 1*.

Рис. 1. Схема концептуальної структури оповідань

Перш за все варто зазначити, що головними героїнями в обох оповіданнях виступають жінки, чиєю віссю буття є кохання до чоловіка. Це наскрізний мотив для обох оповідань, що тісно переплетений з концептом ЧЕКАТИ. Героїня Елени Гарро Лусія Мітре чекає на свого коханого Габріеля Кортину, який має приїхати до неї в готель, а безіменна героїня Сергія Осоки чекає на повернення з роботи з лісу свого чоловіка-лісоруба. За наміром авторів концепти ЧЕКАТИ та КОХАТИ стають синонімами і, фактично, впливають на всю побудову оповідань.

За академічним тлумачним словником української мови:

ЧЕКАТИ, недок. «Перебувати де-небудь, щоб побачити когось, зустрітися з кимсь; розраховувати на появу, прихід кого-, чого-небудь; ждати" (Словник української мови, б. д.)

Тобто, концепт ЧЕКАТИ завжди пов'язаний із двома філософськими універсальними категоріями ПРОСТОРУ та ЧАСУ.

Обидві героїні чекають на коханих у замкненому просторі. Героїня «¿Qué hora es...?» прибуває до паризького готелю, де вона домовилась зустрітися з коханцем, заради якого відреклася від сімейної стабільності та грошей. Протягом 11 місяців вона чекає на приїзд коханого, не виходячи з власного номеру, поставивши на «стоп» власне життя, зачинившись у циклі одного дня: «*Durante varios días la señora Mitre comió y cenó en su habitación. Nadie la vio salir*» (Garro, 2016, p. 54); «*Durante muchos días Lucía Mitre vivió en el cuarto 101. Sólo los criados la veían. Comía y cenaba en su habitación y no hablaba con nadie*» (Garro, 2016, p. 57).

Героїня «Опівнічного гостя» чекає у замкненій власній домівці на вечерю свого чоловіка та згадує складнощі в їх становленні як подружжя. Тут теж спостерігається відмова від родинних зв'язків, адже батьки нареченої були проти її шлюбу. Цим підкреслюється самотність обох героїнь, їх залежність від партнера. Так само, як Лусія, героїня Осоки роками проводить один і той самий Святвечір в очікуванні повернення чоловіка: «*Можна би злізти, запалити ще одну свічку, винести геть рибу, передивитися – може, на столі щось не так стоїть, переставити, перетрусити торочки на обрусі, витерти лутку, щоб не текло з вікна на лаву. Та чи ж, Господи, не знайдеться чого зробити молодій господині на Святвечір?*» (Осока, 2022, с. 210); «*Боже ж, Боже, як страшно, як сумно й порожньо їй у цій хаті, де все наготовлене для нього, де все аж тремтить, аж не тямиться, не здишеться без нього*» (Осока, 2022, с. 211).

Звідси випливає наступна спільна риса змальованих авторами художніх картин світу – викривлене сприйняття часу. На важливість концепту ЧАСУ для нарації нам натякають уже, власне, назви творів: «¿Qué hora es...?» / «Котра година?» у Гарро та «Опівнічний гість» в Осоки. У першому випадку з дня у день головна героїня ставить це питання порт'є готелю пану Бруньєру (воно звучить 8 разів у тексті оповідання), аби звіритися з розкладом поїзда, на якому має приїхати її коханий. У другому випадку героїня щодня готується зустріти

свого чоловіка опівночі. У дискурсі постійно використовуються лексичні одиниці з лексико-семантичного поля «Ніч» (рис. 2).

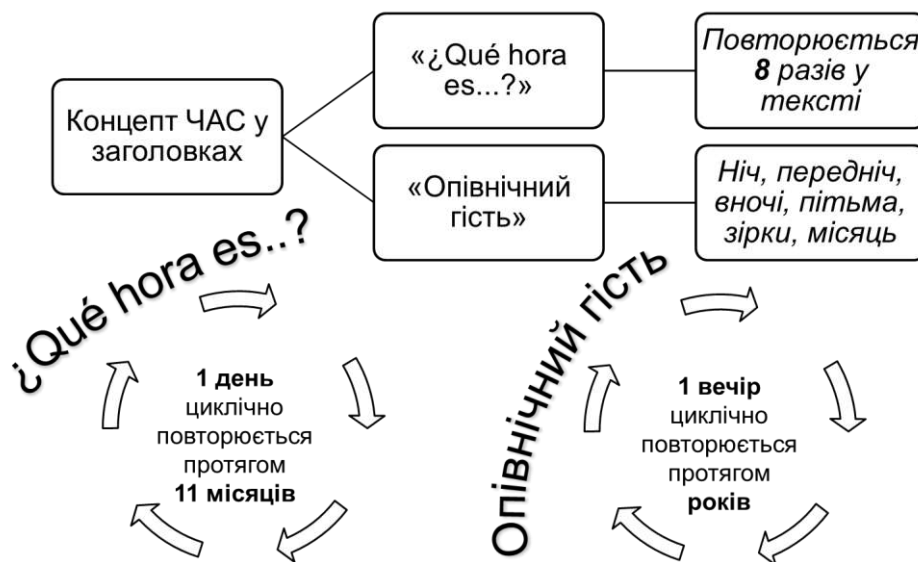

Рис.2. Концепт ЧАС в проаналізованих оповіданнях

Для обох головних героїнь час циклічний та обмежений однією добою. Один день чи один вечір для персонажок – це цикл, що заміщує все їх життя без усвідомлення цього. Так, наприклад, Лусія Мітре з обуренням відповідає Бруньєру, який після декількох місяців її перебування в готелі намагається переконати її у марності очікування: «¿Nunca han visto a nadie que espere a su amante todo el día?» (Garro, 2016, p.58), не усвідомлюючи, в такий спосіб, реального перебігу часу.

Проте для решти персонажів час є лінійним, тому поведінка героїнь здається їм дивною і сприймається іншими як ознака психічного розладу особистості. Це ще одна спільна для досліджуваних оповідань риса. Саме погляд зі сторони дозволяє нам зрозуміти, що ця циклічність подій, роздумів та очікування не є адекватною реакцією жінок на ситуацію. Інші персонажі в оповіді подаються як протиставлення до наших героїнь, як прояв критичного мислення у загальній абсурдності: «¿Qué? ¿La sudamericana? Está tocada. Se arregla, se sienta en un sillón y pregunta: “¿Qué hora es?”» (Garro, 2016, p.54); «– Диви, спить стара. Білий день, а вона спить! – Та тихо ти, Грицьку,

тихо, бо ще встане, я боюсь її. – Сам тихо! Наставила їжі онде стільки, та так і стоїть! – А диви як хату гілляччям обперла, що й дверей не знати! – І криницю закидала... – Та вона ж пришелепувата. Мертвяка свого жде!» (Осока, 2022, с. 217).

Очевидно, що травматичні події в житті героїнь призвели до певних психічних розладів, які ускладнили для них об'єктивне сприйняття дійсності. Це проявляється також у тому, що часто сон та реальність стають одним цілим для героїнь, переплітаючись між собою, заважаючи помітити нелогічність їх поведінки. Молода дружина в оповіданні Осоки постійно дримає, прокидається та навіть веде діалог зі сном: «*Хіба він тобі був підхідний? Хіба такий тобі треба? А люди? Мовчи, соне, мовчи, осоружний, не балакай до мене, не балакай про нього, не налягай, клятий, я його люблю, більш як тебе, більш як себе*» (Осока, 2022, с. 210). Тобто, в «Опівнічному гостеві» сон стає живою істотою, що часто озвучує думки самої жінки, які вона зазвичай приховує навіть від самої себе.

У «¿Qué hora es...?» усе існування сеньйори Мітре проходить у напівсвідомому стані, що видно з сумбурних діалогів, сповільненого мовлення та відсутності орієнтації в часі: «*Las palabras de Lucía sonaban irrealas en la habitación de luz rosada. Su voz salía con lentitud y parecía que no iba dirigida a nadie. Las frases apenas dichas rodaban frágiles por el aire y caían sin ruido sobre la alfombra*» (Garro, 2016, p.56).

Таким чином, оніричні стани, як і замкнений простір, відіграють важливу роль у відображенні внутрішнього світу обох героїнь, підкреслюючи їх відчуженість та відірваність від реальності.

Іншою рисою, характерною для обох письменників, є чуттєве сприйняття і відтворення дійсності в їх художніх дискурсах. В обох оповіданнях є багато образів, що спираються на п'ять чуттів: зір, слух, смак, нюх і дотик. Завдяки майстерному використанню різноманітних художніх засобів, в основі яких лежать візуальні, слухові, смакові, нюхові та тактильні образи, як Елена Гарро, так і Сергій Осока створюють особливу атмосферу, в яку читач поринає з перших же сторінок: «*Sobre una maleta marchita estaba la chalina de gasa color durazno*» (Garro, 2016, p.52); «*Солона риба пахла так гостро, що їй, закутаній до самого підборіддя в грубу ряднину, з добре збитою подушкою під потилицею, ніяк не засиналося*» (Осока, 2022, с. 207).

Разом із тим, частотність використання тих чи інших сенсорних образів у письменників є різною. У табл. 1 представлено результати проведеного

кількісного аналізу, які засвідчили, що в художньому просторі оповідання Елени Гарро переважають візуальні образи (*color durazno, el pelo sepia, cristales brillantes, reflejos tornasoles*), а у Сергія Осоки – тактильні та слухові (які в нього гарячі руки, він огортає її руками і голубить спину, дитячий лемент, гостре тріскання криги). Також у мексиканської письменниці повністю відсутні смакові образи і в два рази менше використовуються образи запахів, тоді як у художньому просторі тексту Сергія Осоки опис цих відчуттів створює тло, на якому розгортаються події: *солоня риба пахла так гостро, олія зіркне, кутя така солодка, кожух запахне холодом, сирістю*.

Табл. 1. Результати кількісного аналізу використання сенсорних образів

	«¿Qué hora es...?»	«Опівнічний гість»
Візуальні образи	67%	15%
Слухові образи	11%	27%
Смакові образи	0%	8%
Нюхові образи	7%	15%
Тактильні образи	15%	35%

Як ми вже зазначали раніше, обидва твори дають читачу змогу зануритись в оповідь із різних точок зору: як головних героїнь, так і другорядних персонажів. Це дозволяє в процесі читання робити певні припущення, вірити або не вірити одній зі сторін, створити свій горизонт очікувань. Але зрештою, незважаючи на це, на читача чекає ще одна спільна риса цих оповідань – несподівана розв'язка. З оповідання С. Осоки ми дізнаємося, що молода дружина насправді вже літня жінка, її чоловік давно помер і вона дарма чекає на нього вже багато років в уявному світі передріздвяного вечора. Наприкінці оповідання Е. Гарро головна героїня Лусія помирає, не дочекавшись свого коханого, але Габріель, про якого всі чули протягом 11 місяців, але не вірили в його існування, приїжджає в готель одразу після смерті Лусії, а потім таємничо зникає, не залишивши по собі жодних слідів, крім тенісної ракетки.

Такий фактор несподіванки спричинено ототожненням реального і фантастичного під час оповіді, коли фантазія сприймається як дійсність, і раптове усвідомлення читачем факту, що те, що здавалося йому реальним,

насправді є вигадкою, здійснює на нього сильний художньо-емоційний вплив.

Цей ефект є однією з найважливіших рис течії магічного реалізму в літературі, до яких також належать наявність в оповіді наративної поліфонії, перебування персонажів на межі сну та реальності, тобто оніричні стани, викривлення часу та інші (Gresco & Pache Carballo, 2014). Отже, в обох оповіданнях присутні риси магічного реалізму, тобто письменники створюють свої художні картини світу, концептуалізуючи його крізь призму цієї філософії.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

У результаті проведеного дослідження оповідань мексиканської письменниці Елени Гарро «¿Qué hora es...?» та українського автора Сергія Осоки «Опівнічний гість» було встановлено такі спільні риси авторських художніх картин світу:

- головними героїнями в обох оповіданнях виступають жінки, чиєю віссю буття є кохання до чоловіка. Це наскрізний мотив, що тісно переплетений з концептом ЧЕКАТИ;

- викривлене сприйняття часу. Для обох головних героїнь час циклічний та обмежений однією добою. Для решти персонажів час є лінійним, тому поведінка героїнь є дивною і сприймається іншими як ознака психічного розладу особистості;

- в обох оповіданнях домінує чуттєве сприйняття дійсності: багато описів візуальних образів, запахів, тактильних відчуттів. Проте за частотністю використання у Елени Гарро переважають візуальні образи, а у Сергія Осоки тактильні і слухові;

- для обох героїнь є властивими оніричні стани (сон і дійсність тісно переплітаються);

- обидва оповідання мають неочікувану розв'язку.

Аналіз спільних рис свідчить про присутність в індивідуальних художніх картинах світу обох авторів характеристик, притаманних філософії магічного реалізму. Проте, якщо в мексиканській та інших іспанськомовних літературах магічний реалізм є розповсюдженим явищем, для української літератури він не є типовим. Звідси постає перспективна проблема подальшого дослідження першопричин такої близькості авторських картин світу представників українськомовної та іспанськомовної культур. Чи це явище є суто індивідуальним, чи воно є типовим для інших представників сучасної української літератури? Подальші дослідження творчості інших українських письменників під запропонованим кутом зору можуть дати

відповідь на це питання. У разі підтвердження типовості цього явища здається логічним висунути гіпотезу про те, що близькість авторських художніх картин світу іспанськомовних та українськомовних письменників може свідчити про спільність певних сегментів мовних, а отже й концептуальних картин світу наших етносів.

ДЖЕРЕЛА

1. Осока, С. (2022). *Три лини для Марії*. Видавництво Старого Лева.
2. *Словник української мови*. (б. д.). Тлумачні словники української мови. <http://sum.in.ua/>
3. Шинкарук, В. (Ред.). (2002). *Філософський енциклопедичний словник*. Абрис.
4. Barthes, R. (1972). *Le degré zéro de l'écriture: Suivi de Nouveaux essais critiques*. Éditions du Seuil.
5. Bloom, H. (1973). *The anxiety of influence: A theory of poetry*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.2307/25599917>
6. Frye, N. (1990). *Anatomy of criticism: Four essays*. Penguin Books. <https://doi.org/10.2307/j.ctvs9fh34>
7. Garro, E. (2016). *Cuentos Completos de Elena Garro / the Complete Stories of Elena Garro*. Penguin Random House Grupo Editorial.
8. Greco, B., & Pache Carballo, L. (2014). *Sobrenatural, fantástico y metarreal: La perspectiva de América Latina*. Biblioteca Nueva.
9. Yaremchuk, A. (2020). Мовна картина світу — концептуальна картина світу — художня картина світу: параметричні ознаки й характер співвідношення. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 8(1), 69–76. <https://doi.org/10.14746/sup.2020.8.1.06>

REFERENCES

1. Barthes, R. (1972). *Le degré zéro de l'écriture: Suivi de Nouveaux essais critiques*. Éditions du Seuil.
2. Bloom, H. (1973). *The anxiety of influence: A theory of poetry*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.2307/25599917>
3. Frye, N. (1990). *Anatomy of criticism: Four essays*. Penguin Books. <https://doi.org/10.2307/j.ctvs9fh34>
4. Garro, E. (2016). *Cuentos Completos de Elena Garro / the Complete Stories of Elena Garro*. Penguin Random House Grupo Editorial.
5. Greco, B., & Pache Carballo, L. (2014). *Sobrenatural, fantástico y metarreal: La perspectiva de América Latina*. Biblioteca Nueva.
6. Osoka, S. (2022). *Try lyny dla Marii*. Vydavnytstvo Staroho Leva. (in Ukrainian)
7. Shynkaruk, V. (Ed.). (2002). *Filosofskyi entzyklopedychnyi slovnyk*. Abrys. (in Ukrainian)
8. *Slovnyk urkainskoyi movy (n.d.)* Tlumachnyi slovnyky ukrainskoyi movy. <http://sum.in.ua/> (in Ukrainian)
9. Yaremchuk, A. (2020). Мовна картина світу — концептуальна картина світу — художня картина світу: параметричні ознаки і характер співвідношення. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, 8(1), 69–76. <https://doi.org/10.14746/sup.2020.8.1.06> (in Ukrainian).

Дата надходження статті до редакції: 28.03.2023.

Прийнято до друку: 24.04.2022

Наукове видання

STUDIA PHILOLOGICA

ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Науковий журнал

Випуск 20

Науково-методичний центр видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса Грінченка

Макетування – Колесник О.С.
Коректор – Радван Д.В.

Підписано до друку 1.06.2023 р.

вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053

Контент збірника наукових праць ліцензується
відповідно до Creative Commons Attribution 4.0
International License.

